

T.C.

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı

**BENİM ADIM KOCA VE ŞİMDİKİ ÇOCUKLAR HARİKA ADLI ESERLERİN
BİÇİM VE İÇERİK AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Elif Ece SARANA

Prof. Dr. Ayabek BAİNİYAZOV

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2023

BENİM ADIM KOCA VE ŞİMDİKİ ÇOCUKLAR HARİKA ADLI ESERLERİN
BİÇİM VE İÇERİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

Elif Ece SARANA

Prof. Dr. Ayabek BAİNİYAZOV

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2023

KABUL VE ONAY

Elif Ece Sarana tarafından hazırlanan “Benim Adım Koca Ve Şimdiki Çocuklar Harika Adlı Eserlerin Biçim Ve İçerik Açısından İncelenmesi ” başlıklı bu çalışma, 11.07.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğrt. Üyesi Nurgül MOLDALİEVA OROZOBAYEV (Başkan)

Prof. Dr. Ayabek BAINIYAZOV (Danışman)

Dr. Öğretim Üyesi Moldir ILGISHEVA

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezimin aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

11/07/2023

Elif Ece SARANA

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, grsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının **Prof. Dr. Ayabek BAİNİYAZOV** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Elif Ece SARANA

ÖN SÖZ

Çalışmamın her aşamasında bana desteklerini sunan, her zaman beni destekleyen ve bana yardım eden tez danışman hocam Prof. Dr. Ayabek BAİNİYAZOV başta olmak üzere bugünlere gelmem için beni sabır ve özveriyle büyüten annem Zeliha SARANA, babam Serdar SARANA'ya, motivasyon kaynağım kardeşim Gökçe SARANA'ya her zaman telefonun ucundan seslenip beni yüreklendiren Pelin AZBAY'a, bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşmaktan çekinmeyen canım arkadaşım Aybüke YAZICI'ya ve bu sürecin tamamlanması adına her an yanımda olan yol arkadaşım Yahya TUNAY'a teşekkür ederim.

Elif Ece SARANA
Ardahan, 2023

ÖZET

SARANA, Elif Ece. *Benim Adım Koca ve Şimdiki Çocuklar Harika Adlı Eserlerin Biçim ve İçerik Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2023.

Milletlerin kendi geçmişleri ve diğer medeniyetlerin geçmişi hakkında bilgi edinmek adına başvurabilecekleri pek çok farklı kaynak vardır. Bu kaynakların temel malzemesi dildir. Dilin kullanımı ise edebiyatı doğurmuştur. Edebi eserlerin varlığı ve çeşitliliği insanlığın ortak değerlerini ortaya koymaya hizmet etmektedir. Bu alanda karşılaştırmalı edebiyat bilimi çalışmalarının önemi büyüktür. Karşılaştırmalı edebiyat bilimi çalışmaları ile insanlığın sahip olduğu ortak değerlerin farklı kültürlerde tarihsel süreç boyunca geçirdiği evreler ortaya konur. Bu tür çalışmalar söz konusu eserlerle birlikte yazarını, eserin yazıldığı dönemi ve dönemin şartlarını ortaya koymak açısından değerli çalışmalardır. Bu çalışmada ele alınan Aziz Nesin'in Şimdiki Çocuklar Harika ve Berdibek Sokpakyayev'in Benim Adım Koca adlı eserleri karşılaştırmalı edebiyat bilimi kuralları kapsamında psikanalitik ve pozitivist yöntemden yer yer yararlanarak biçim ve içerik açısından değerlendirilmiştir. Bu eserler seçilirken yakın dönemde yaşamış yazarların eserlerinin seçilmesine dikkat edilmiştir. Seçilen eserler incelenirken yazarların yaşamlarına, yaşadıkları döneme ve eserleri etkileyen önemli kavram ve terimlere de yer verilmiştir. Seçilen eserlerin çocuk edebiyatı ürünleri olması sebebiyle çocuk edebiyatının ilkelerine uygunluk da başka bir karşılaştırma ve değerlendirme ölçütü olmuştur.

Anahtar Sözcükler:

Karşılaştırmalı edebiyat, çocuk edebiyatı, Berdibek Sokpakyayev, Aziz Nesin, Kazak çocuk edebiyatı, karşılaştırmalı çocuk edebiyatı, çağdaş Türk lehçeleri

ABSTRACT

SARANA, Elif Ece. *Benim Adım Koca and Şimdiki Çocuklar Harika Examination of the Works in Terms of Form and Content*, Master Thesis, Ardahan, 2023.

There are many different sources that nations can refer to in order to learn about their own past and the history of other civilizations. The main material of these resources is language. The use of language gave birth to literature. The existence and diversity of literary works serve to reveal the common values of humanity. The importance of comparative literature studies in this field is great. With the comparative studies of literature, the stages of the common values of humanity in different cultures throughout the historical process are revealed. These are valuable studies in terms of revealing the author, the period in which the work was written and the conditions of the period together with the works in question. In this study, Aziz Nesin's *Şimdiki Çocuklar Harika* and Berdibek Sokpakyayev's *Benim Adım Koca* were evaluated in terms of form and content by making use of psychoanalytic and positivist methods within the scope of comparative literature science rules. While choosing these works, attention was paid to the selection of the works of authors who lived in the recent period. While examining the selected works, the lives of the authors, the period in which they lived and the important concepts and terms that affect the works are also included. Since the selected works are children's literature products, compliance with the principles of children's literature has been another comparison and evaluation criterion.

Keywords:

Comparative literature, children's literature, Berdibek Sokpakyayev, Aziz Nesin, Kazakh children's literature, comparative children's literature, contemporary Turkish dialects

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	3
TERİMSSEL AÇIKLAMALAR	3
1.1. KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BİLİMİ NEDİR?	3
1.2. EDEBİYAT İNCELEMESİ NEDİR?.....	4
1.3. ÇOCUK EDEBİYATI NEDİR, NE DEĞİLDİR?	5
1.3.1. Dünyada Çocuk Edebiyatı Tarihi	10
1.3.1.1. 15. Yüzyıl Öncesi Çocuk Edebiyatı.....	10
1.3.1.2. 15 – 18. Yüzyıllar Arası Çocuk Edebiyatı	11
1.3.1.3. 18. Yüzyıldan Günümüze Kadar Çocuk Edebiyatı.....	11
2. BÖLÜM.....	13
YAZARLARIN YAŞADIĞI DÖNEM VE YAZARLARIN TANITILMASI	13
2.1. KAZAK EDEBİYATI.....	13
2.1.1. Kazak Çocuk Edebiyatı	15
2.1.1.1. 19. Asır Kazak Çocuk Edebiyatı.....	17
2.1.1.2. 1900 – 1920 Arası Kazak Çocuk Edebiyatı.....	18
2.1.1.3. 1920 – 1940 Arası Kazak Sovyet Çocuk Edebiyatı.....	18
2.1.1.4. II. Dünya Savaşı Yıllarında Kazak Sovyet Çocuk Edebiyatı (1940 –	
1960)	20

2.1.1.5. II. Dünya Savaşı Sonrası Kazak Sovyet Çocuk Edebiyatı (1960 – 1990)	21
2.2. SOVYETLER BİRLİĞİNDE EĞİTİM	22
2.2.1. Kolhozlaşma Nedir?	23
2.3. TÜRK EDEBİYATI	24
2.3.1. Türk Çocuk Edebiyatı	26
2.3.1.1. Tanzimat Dönemi Öncesi Türk Çocuk Edebiyatı (1839 Öncesi)	27
2.3.1.2. Tanzimat Döneminden Cumhuriyet Dönemine Kadar Türk Çocuk Edebiyatı (1839 – 1923)	28
2.3.1.3. Cumhuriyet Dönemi Türk Çocuk Edebiyatı (1923 – Günümüz)	29
2.4. YAZARLARIMIZI TANIYALIM	31
2.4.1. Berdibek Sokpakyayev Kimdir?	33
2.4.2. Aziz Nesin Kimdir?	36
3. BÖLÜM	39
ESERLERİN TANITILMASI	39
3.1. ESERLER ÜZERİNE	39
3.1.1. Benim Adım Koca	39
3.1.2. Şimdiki Çocuklar Harika	40
3.1.3. Neden Bu Eserleri Seçtik?	40
3.1.4. Türler Hakkında	45
3.1.4.1. Günlük	45
3.1.4.2. Mektup	46
3.1.4.3. Roman	47
3.1.4.4. Uzun Öykü	48
4. BÖLÜM	49
“BENİM ADIM KOCA” VE “ŞİMDİKİ ÇOCUKLAR HARİKA” ADLI EDEBİ ESERLERDE YAPI VE İZLEK	49
4.1. ESERLERİN KİMLİĞİ	49
4.2. İSİM - KİMLİK İLİŞKİSİ	50
4.3. OLAY ÖRGÜSÜ	51
4.4. BAKIŞ AÇISI VE ANLATIM DÜZENİ	54
4.5. ZAMAN	56

4.6. MEKÂN	59
4.6.1. Çevresel Mekânlar: Olayın geçtiği yer.....	60
4.6.2. Algısal Mekânlar	61
4.6.2.1. Kapalı / Dar ve Labirentleşen Mekânlar	62
4.6.2.2. Açık / Geniş Mekânlar	63
4.7. KARAKTERLER VE YARDIMCI KARAKTERLER.....	64
4.7.1. Başkarakter	66
4.7.2. Norm Karakterler	69
4.7.3. Kart Karakterler.....	70
4.7.4. Fon Karakterler	75
4.8. PLÂN.....	83
4.9. ANLATIM	84
4.10. ANA FİKİR	85
4.11. KAVRAM VE DEĞERLER	87
4.12. KONU	94
4.13. ÜSLUP VE DİL	95
5. BÖLÜM.....	97
ESERLERİN BİÇİM YÖNÜNDEN İNCELENMESİ.....	97
5.1. BÜYÜKLÜK	97
5.2. HARFLER	97
5.3. KÂĞIT	98
5.4. CİLTLEME	98
5.5. KAPAK	98
5.6. SAYFA DÜZENİ.....	99
SONUÇ.....	100
KAYNAKÇA	103
EKLER.....	108
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU FORMU	108
EK 2. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU	109
ÖZ GEÇMİŞ.....	110

KISALTMALAR DİZİNİ

A.g.e.	Adı geçen eser
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
s.	Sayfa

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Türk Nesri	25
Tablo 2. İncelenen Eserlerin Künyesi	44
Tablo 3. Karşılaştırılan Eserlerin Bölüm Başlıkları	52
Tablo 4. Karşılaştırılan Eserlerin Bakış Açısı ve Anlatım Düzeni	56
Tablo 5. Karşılaştırılan Eserlerdeki Zaman İfadeleri	58
Tablo 6. "Benim Adım Koca" Adlı Uzun Öykünün Kişi Kadrosu	64
Tablo 7. "Şimdiki Çocuklar Harika" Adlı Eserin Kişi Kadrosu	65
Tablo 8. Karşılaştırılan Eserlerdeki Başkişilerin Benzer Özellikleri	68
Tablo 9. Karşılaştırılan Eserlerin Ana Fikirleri.....	86
Tablo 10. "Şimdiki Çocuklar Harika" Adlı Eserde Verilen Değerler ve Örnekleri	88
Tablo 11. "Benim Adım Koca" Adlı Eserde Verilen Değerler ve Örnekleri.....	91
Tablo 12. Karşılaştırılan Eserlerin Konusu	95
Tablo 13. Karşılaştırılan Eserlerin Çocuk Gerçeğine Uygunluğunu Gösteren Örnekler	96

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1 . Kapalı / Dar ve Labirentleşen Mekânlar

Şekil 2 . Açık / Geniş Mekânlar

GİRİŞ

İnsanları bir arada tutan, insanları geçmişlerinden ve diğer medeniyetlerin varlığından haberdar eden yegâne araç dildir. Dil ile ortaya konan edebi eserler ile insanlık tarihinin seyri takip edilebilir. Ayrıca dilin estetik zevk verme işlevi ile dil bilinci ve sevgisi daha küçük yaşlardan itibaren aşılanabilir. Bunun olabilmesi için ise insanların daha çocuk yaşlarda edebi eserlerle tanışması, bu eserleri tanınması, onlarla özdeşim kurması ve onları sevmesi gerekir. Kendi çevresini tanıyan çocuk zamanla diğer medeniyetleri merak edecek, onları tanımak isteyecektir. Ayrıca hayal gücünü besleyecek yeni eserlerle etkileşim kurma yollarını arayacaktır. Bu doğrultuda yapılan çeviri faaliyetlerinin önemi ve katkısı büyük olacaktır. Dilin işleyişine ve özelliklerine uygun yapılmış çeviri faaliyetleri dil zevki edinmiş çocukların okuma alışkanlığını bırakmaması açısından etkili olacaktır. Burada yapılan çalışma gibi karşılaştırmalı edebiyat bilimine hizmet eden çalışmalar aracılığıyla edebiyat alanında yer alan güzide eserler yeni bir boyut kazanır. Özellikle çocuk edebiyatı alanında yapılan karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları hem çocuk edebiyatının sınırları, çerçevesi ve ilkelerinin daha net ortaya konmasını sağlayacak hem de söz konusu eserlerin tanınması ve yaygınlaşmasına hizmet edecek böylece kültürlerin insanlığın ortak değerleri çevresinde birleşmesi adına okurların dikkatini çekecektir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma ile Kazak Çocuk Edebiyatına ait “Benim Adım Koca” adlı uzun öyküyü edebi yönden incelemek, onu Türk Çocuk Edebiyatında tanınan “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı roman ile karşılaştırarak iki eser arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak amaçlanmıştır.

Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırmanın kapsamı Cemile Kınacı’nın Türkiye Türkçesine aktarmış olduğu “Benim Adım Koca” ile “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı eserlerin biçim ve içerik özellikleri ve yazarları ile sınırlıdır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamız iki eserin biçim ve içerik olarak karşılaştırılmasını kapsadığından Aytaç’ın da belirttiği gibi pek çok farklı metot ile çalışma yapılabilir. Söz gelimi pozitivist

inceleme yöntemi ile eseri incelenen yazarın hayatı ile ortaya koyduğu eser arasındaki bağlantı göz önünde bulundurulabilir. Psikanalitik inceleme yöntemi ile yazarın bilinçaltının esere yansımaları dikkate alınabilir. Marksist inceleme yöntemi ile eserin ortaya çıktığı toplumun esere etkisi incelenebilir. Feminist inceleme yöntemi ile kadın duyarlılığı ile üslup arasındaki bağlantı ortaya konabilir. Hesaplaşmacı inceleme yöntemi ile metnin metinlerarası ilişkileri ele alınabilir. Dilbilgisel inceleme yöntemi ile eserin ait olduğu dil sistemine göre eser açıklanmaya çalışılabilir. Okuyucuya yönelik inceleme yöntemi ile eserin hedef kitleyi etkileme gücü ortaya konulabilir. Felsefeye dayalı inceleme yöntemi ile bir felsefi kuramla eser açıklanmaya çalışılabilir. Metne bağlı inceleme yöntemi ile eser bir metin olarak değerlendirilerek öz ve biçim bakımından incelenebilir (Aytaç, 2021: 98).

Bu tanımlamalara göre çalışmamıza konu olan eserler pozitivist ve psikanalitik inceleme yöntemlerinden yer yer yararlanılarak asıl olarak karşılaştırmalı edebiyat bilimi kuralları çerçevesinde metnin içeriği metne bağlı inceleme yöntemiyle incelenecektir.

1. BÖLÜM

TERİMSEL AÇIKLAMALAR

1.1. KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BİLİMİ NEDİR?

En genel hatlarıyla karşılaştırmalı edebiyat bilimi farklı kültürlerden ya da aynı kültürde yazılmış benzer imge, konu, tip, tür, çatışma vb. içeren iki ürünün benzer, ortak ya da farklı özelliklerini ortaya koyma çabasıdır. Konuyla ilgili Prof. Dr. Kamil Aydın, Emel Kefeli, Dr. Gürsel Aytaç, Yavuz Bayram gibi isimlerin pek çok kapsamlı çalışması mevcuttur.

Yavuz Bayram'ın çalışmasında yer verdiği karşılaştırmalı edebiyat biliminin tanımı şu şekildedir:

Claude Pichois ve Andre M. Roussesau, 'Littérature Comparée' adlı eserinde karşılaştırmalı edebiyatla ilgili şöyle bir tanımlama yapmışlardır:

“Karşılaştırmalı edebiyat; analogi, akrabalık ve etkileşim bağlarının araştırılması suretiyle, edebiyatı diğer ifade ve bilgi alanlarına ya da zamana ve mekân içerisinde birbirine uzak veya yakın durumdaki olaylarla edebi metinleri birbirine yakınlaştırmayı amaçlayan yöntemsel bir sanattır. Yeter ki bu edebi metinler, birçok dile ya da kültüre ait olsunlar; onları daha iyi tanımlayıp anlamak ve onlardan zevk alabilmek için aynı geleneğe ait bulunsunlar”(M. Andre Roussesau – Claude Pichois, Karşılaştırmalı Edebiyat (Çev. Mehmet Yazgan), MEB Yay., İstanbul,1994, s.182; Bayram, 2004, s. 70).

Karşılaştırmalı edebiyat biliminin ortaya çıkmasında kültürler arası etkileşimin teknolojiyle birlikte artmasının rolü büyüktür. Önceleri bu etkileşim yakın coğrafyada yaşayan insanların iletişimiyle, çeviri faaliyetleriyle ve Hac seyahatnameleriyle sınırlı iken günümüzde insanların ülkeler arasında daha rahat ve hızlı yolculuk yapma imkânlarına sahip olması yeni kültürleri daha hızlı tanımasına ve tanıtmasına olanak sağlamıştır. Bu kültürel etkileşim benzer imgelerin, konuların, tiplerin, karakterlerin vb. kullanımıyla yeni ürünlerin ortaya konmasını mümkün kılmıştır. Günümüzde dünyanın bu hızlı biçimlenme hareketi sonucunda insanlar farklı kültürleri tanımak adına edebiyata daha fazla ihtiyaç duyar hale gelmiştir (Kaya, 2014, s.347). Teknolojideki bu gelişmeler insanların birbirine ulaşmasını günden güne kolaylaştırırsa da insan, tabiatı gereği meraklı bir canlıdır ve diğer kültürlerdeki insanları, bu insanların ortaya koyduğu eserleri,

milletler, diller ve kültürler arasındaki benzerlik ve farklılıkları yüzyıllardır merak etmektedir. Bu merak dürtüsü 18. yy'da Avrupa'da tek tek milletlerin edebiyatlarını değil topluca Avrupa edebiyatının bütününe yönelim düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Goethe'nin "Weltliteratur" olarak adlandırdığı "Dünya Edebiyatı" milletlerin ayrı ayrı düşünmesini değil birbirinden haberdar olmasını ve birbirlerini anlamasını, birbirlerine toleranslı olmasını önceleyen bir kuramdır (Aytaç, 2021, s. 30). Benzer şekilde Wilhelm Wetz de Karşılaştırmalı Edebiyat Tarihi Açısından Shakespeare adlı eserinde *"Karşılaştırmalı Edebiyat tarihi, benzer görüntülerin karşılaştırılması yoluyla her bir görüntünün en iç noktalarına girebilmelidir ve o benzerlikleri ve ayrılıkları ortaya çıkaran yasaları keşfetmelidir."* der (Aytaç, 2021, s. 54).

Diğer yandan insan dünyanın her yerinde insandır. Bütün insanlar ortak korkulara, sevinçlere, meraklara, çatışmalara, duygu ve düşüncelere sahiptir. Karşılaştırmalı edebiyat bilimi çalışmaları insanların bu ortak noktalarını ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar sayesinde evrensel mesajlar vurgulanır. Sadece kendi milli motiflerinden oluşan bir edebi oluşumdan söz etmek mümkün değildir (Akal, 2014, s. 342). Edebi eserler bünyesinde yer alan ortak motifleri bulmak ve edebiyat sahasında görünür kılmak ise karşılaştırmalı edebiyat biliminin çalışma alanıdır.

Ayrıca, karşılaştırmalı edebiyat bilimi çalışmaları yapılırken psikoloji, coğrafya, tarih vb. diğer bilim dallarından da mutlaka yararlanır. Böylelikle edebiyat bilimi ile hedef alınan kitle genişler ve edebiyat çalışmalarının bakış açısı genişler. Ancak her insanın bu ortak duyguları ortaya koyma biçimi, yaratıcı gücünü tetikleyen yazı türü, ilham kaynakları farklıdır. Bu farklılıklar da edebiyat alanını konu, tür ve içerik bakımından zenginleştirmektedir. Bahsedilen ortaklıkları, benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymak için karşılaştırmalı edebiyat bilimi çalışmaları gereklidir.

1.2. EDEBİYAT İNCELEMESİ NEDİR?

Edebiyat; eser, yazar ve okur arasında kurulan bir bağıdır. Yazar, eserini bitirene kadar eseriyle sıkı bir bağ içindedir; eserini tamamlayıp okura sunduğu anda artık eser üzerine söyleyecek sözü de tamamlanmış demektir. Okur, eseri okur ve yazarın eserde yansıttığı dünyayı algılamaya çalışır. Bu noktada yazar ve eser, okurun algıladığı

şekildedir. Bu bağlamda iki tür okurdan söz edilebilir: zevk için okuyanlar ve edebiyatı kendine problem edinenler.

Edebiyat eserleri karşısında iki tür ilgiden söz edilebilir. Bir kısım insanlar, edebiyat eserinden alacakları zevk, onlarda keşfedecekleri yeni insan tipleri, duygu ve düşüncelerle karşılaşmak için edebiyatla ilgilenirler. Bunlarda edebiyatın birtakım sorunlarıyla uğraşmak gibi bir çaba yoktur. İkinci bir grup insan vardır ki, edebiyat eserleriyle yüz yüze gelmenin kişisel kazançları bunlar için de söz konusudur. Ancak bu gruptaki insanlar, edebiyatı ve onunla ilgili her türlü olguyu kendilerine problem edinen, çalışma alanı olarak seçen kimselerdir. Edebiyat incelemeleri bu ikinci gruptaki insanların çabalarıyla gerçekleşir. Edebiyat eserleri, edebiyat hayatı ve bunlarla ilgili daha birçok hususun daha geniş boyutlarda ve sistematik bir bilgi düzeni içinde kavranması edebiyat incelemeleri sayesinde olur (Edebiyat İncelemelerinde Yöntem, <https://docplayer.biz.tr/21026734-Edebiyat-incelemelerinde-yontem.html> , alındığı tarih: 25.04.2023).

Bir edebi eseri incelerken inceleyici eseri eleştirel bir gözle de ele alabilir bilimsel bir yöntemle de inceleyebilir. Edebiyatın sosyal bir bilim dalı olması onun laboratuvar koşullarında incelenmesini engellese de edebiyatın da kendine özgü araştırma yöntemleri vardır. Edebiyat incelemelerinde kullanılan belli başlı yöntemler: biçimcilik (formalizm), yapısalcılık, yeni eleştiri yöntemi, psikanalitik yöntem, tarihsel yöntem, sosyolojik yöntem, Marksist yöntem, izlenimci yöntemdir (Edebiyat İncelemelerinde Yöntem, <https://docplayer.biz.tr/21026734-Edebiyat-incelemelerinde-yontem.html> , alındığı tarih: 25.04.2023).

1.3. ÇOCUK EDEBİYATI NEDİR, NE DEĞİLDİR?

Dilin olanakları düşünüldüğünde insanlara çok geniş bir dünyanın kapılarını açtığını düşünmek yanlış olmayacaktır. Dünya edebiyat tarihi incelendiğinde dilin sanatsal işlevinin çok güzel örnekleri bizleri kucaklar. Aynı durum çocuk edebiyatı eserleri için de geçerlidir. Her ne kadar çocuk edebiyatının ortaya çıkışı çocukları gelecekte karşılaşacakları sorunlara karşı donanımlı hale getirmek gibi algılsa da dilin mantığını kavratmak, dili sevdirmek, dilin olanaklarını sunmak, dil bilinci oluşturmak için çocuk edebiyatı eserleri vazgeçilmez zenginliklerdir (Şimşek, 2014, s. 299).

Türk yazınında çocuklara ayrılmış bölüm oldukça sınırlıdır. Ülkemizde 160, dünya yazınında ise yaklaşık 300 yıllık bir geçmişi olan çocuk edebiyatının ne olduğu ve nasıl olması gerektiği doğru bir şekilde anlaşılamamıştır (Neydim, 2014, s. 294). Bunun

sonucunda kahramanı çocuk olan eserler ya da çocuklara öğüt veren eserler çocuk edebiyatı ürünü olarak değerlendirilmiştir. Oysa bu, hatalı bir yaklaşımdır. Çünkü gerek eğitimde gerek edebiyatta bir çocuk gerçeği vardır. “Çocuk serüveninden, olağanüstülüklerden, denizcilikten, hayvanlardan, kahramanlıklardan, masallardan... hoşlanır.” diye düşünmek yeterli değildir. Çocuğun hoşlandığı bu konuları bilimsel ideoloji doğrultusunda işlemenin yanında eser, ulaşılması istenen çağın özelliklerine de uygun olmak zorundadır. Söz gelimi gerçek hayatı yoğun ilişkileriyle sunmak sanatçıyı amaç dışına götürür. Gerçek hayatın kimi anları basitleştirilerek değerlendirilmeli, çocuğu hayat görüşüne götürecek, onu sentez yapmaya itecek elemanlar sunulmalıdır. Bunun için en elverişli konu alanı çocuğun yakın çevresidir. Ailesi, arkadaşları, evcil hayvanları, oyuncakları... Anne, baba, komşu çocuğu, kuş, kedi... çocuğun tanıdığı, ürkmediği ayrıca sanatsal yaratım olarak yeniden karşılaştığında sevindiği yakınlarıdır (Mert, 1975, s. 45).

Çocuk, yakın çevresiyle nasıl doğru iletişim kuracağını kitaplardan öğrenecektir. Çocuk, okuduğu eserlerde kendi hayatından örnekler görmek, karşılaştırmalar yapmak ve ilişkiler kurmak isteyecektir (Şimşek, 2014, s. 15). Bu sebeple çocuk – kitap etkileşimi ne kadar erken sağlanırsa o denli güçlü ve sağlam bir bağ oluşacaktır. Bebeklik döneminden itibaren her çağa uygun kitapların özellikleri çocuk gelişimiyle paralellik gösterecek şekilde farklıdır.

0-2 yaş dönemindeki çocukların, oyun gereksinmesine yanıt veren oyuncaklar gibi, kitaplar da hem görsel hem de dilsel niteliği ile çocuğun oynama, eğlenme; görme, duyma, dokunma yoluyla tanıma ve bulma (keşfetme) gereksinimini karşılayan araçlardır. 2-4 yaşlarındaki çocuklar için, kitabın bilinen en temel işlevi, onların kavramsal gelişim sürecine ve anlama becerisine katkı sağlamasıdır. Kitaplar, bu dönemdeki çocukların öğrendikleri yeni kavramları adlandırma, bunlar arasında ilişkiler kurma gibi bilişsel süreçlerini işler. Resmin estetik olanaklarıyla çocukları kendine çekebilen, dilsel yapıları ve kurgularıyla da çocukların dünyasına girmeyi başarabilen kitaplar, erken çocukluk döneminden başlayarak çocuk – kitap ilişkisini başlatan birer araç olur (Sever, 2003. s. 13).

Bunun gibi, her yaş grubunun ilgi ve ihtiyaçlarının farklı olacağı gerçeği de göz ardı edilmemeli ve çocuk edebiyatı eserleri buna göre hazırlanmalıdır. Buna göre şu özellikler dikkate alınarak hedef yaş grubunun ilgi ve ihtiyaçlarına göre edebi ürünler oluşturulmalıdır:

0-5 yaş arası çocuklar

Sesler ayırt edilir. Kelime oyunları ile yeni ve basit cümleler kurulabilir. Bu becerinin geliştirilmesi için ninni, tekerleme, ses tekrar çalışmaları yapılmalı.

Çocuğun yakın çevresinden uzağa doğru gidilmeli, geçmiş zaman kipinden uzak durulmalı, birleşik zamanla çekimlenmiş fiiller kullanılmamalı ve betimlemelerde aşırıya kaçılmamalıdır (Yalçın, Aytaş, 2017, s. 204).

6-8 yaş arası çocuklar

Eserlerde açık ve net ifadeler yer almalı, anlatılan olay mutlaka tamamlanmalı, yazımı birbirine benzeyen sözcüklere yer verilmemelidir (Yalçın, Aytaş, 2017, s. 204).

9- 12 yaş arası çocuklar

Soyut kavramlar öğrenilmeye başlar. Merak ve sorgulama artar. Bu nedenle olayların anlatımında mantıksal ve çizgisel bir seyir olmalıdır. Karakterlerin özellikleri vurgulanırken hedef kitlenin kişisel deneyimleri de dikkate alınmalıdır (Yalçın, Aytaş, 2017, s. 204).

13- 15 yaş arası çocuklar

Bu dönem ergenlik çağının başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple fiziksel, zihinsel ve duygusal değişimler dikkate alınmalıdır (Yalçın, Aytaş, 2017, s. 204).

Dilidüzgün (1996)'e göre çocuk kitaplarında çocuk gerçeği ele alınmalı ve onun dünyasına koşut bir dünya kurgulanmalıdır. Çocuk kitaplarının, çocuğa sanat eğitimi veren, onlara ilk sanatsal deneyimler kazandıran bir araç olması zorunludur. Çağdaş çocuk yazını çocuğa uygun olmalıdır. Çocukça anlayıştan uzak bir yaklaşımla, çocuğun kültür gelişimine, düş gücünün gelişmesine ve okuma alışkanlığı kazanmasına katkı sağlanmalıdır (Sever, 2003, s. 9).

Çocuk edebiyatı alanında eser verenlerin üstlendiği görev çok büyüktür. Çünkü bu alanda eser verenlerin hem çocuk dünyasına hâkim olması hem de çocukların okuma kültürü kazanarak dünyayı kitaplar aracılığıyla anlamlandırması için teşvik edici bir dirilikte kalem ehli olması gerekir. Bu nedenle çocuk edebiyatı yazarlarının dünyaya çocuk gözüyle bakması, yaşamı bir çocuğun bakış açısıyla algılaması gerekir. Ayrıca amacı doğrudan öğüt vermek, öğretiler sunmak olmayan çocuk edebiyatı eserlerini

oluştururken çocuğun dil becerisi, hayal gücü ve yaratıcı düşünme yeteneğini de geliştirmek de amaçlanmalıdır (Şimşek, 2014, s.15).

Lukens (1999:9-10)'e göre çocuklar küçük yetişkinler değildir. Bu nedenle de çocuk yazınının yetişkin yazınından farklı olması gerekir. Ancak türce, anlatımca farklı olsa da çocuklar için kaleme alınan eserlerin de en az yetişkinlere seslenen eserler kadar zevk verici olması gerekir. Çocuk dünyasının deneyim ve çevresi yetişkinlere oranla daha sınırlı olması nedeniyle anlatım, kavramlar ve karmaşık ilişkiler olabildiğince yalın ve sade verilmelidir. Bu sadelik yapı ve dilde de sağlanmalıdır. Anlatılmak istenenler çocukların anlayabileceği ve kullandığı sözcükler ile yalın cümlelerle anlatılmalıdır. Seçilen karakterler ise çocuğun anlayabileceği, eser içinde diğer karakterler ile ilişkisi açık biçimde belirlenmiş olmalıdır.

Sever'e göre de çocuk kitapları, yaşam çizgisinde karşılaşılabilecek sorunlara oluşturulacak yanıtları, verilebilecek tepkileri sanatçı bakış açısıyla örneklendiren bir kaynaktır. Bu kaynak, çocuklara insanların farklı özelliklerde olabileceğini sezinletir; değişik kültürlerdeki yaşamı ve insan ilişkilerini tanıtır. Çocukların yaşam çevrelerini genişletir, o çevrelerden sayısız duygu ve düşünce örnekleriyle buluşmasını sağlar (Sever, 2003, s. 47).

Çocuk edebiyatı eserlerinde çocuğun çevresi verilirken öğüt verici bir tutum sergilenmemelidir. Ana karakterin olumlu özellikleri daha görünür kılınarak çocuğun karakterle özdeşim kurmasına izin verilmelidir. Çocuğun ana karakterin olumlu yanlarını sezmeye sağlanmalıdır. Çocuk benimsediği, özdeşim kurduğu bu karakterin duygu ve düşünce dünyasını da benimser ve kendine özgü davranışlara dönüştürür. Verilmek istenen iletiler bu karakter aracılığıyla sezdirilmelidir. Olaylar arasındaki neden – sonuç bağı görünür tutulmalıdır. Karakterin neden – sonuç bağlarının kurulmasındaki girişimleri sezdirilmelidir. Ancak bu karakterin kadenci ve durağan olmaması gerekir. Çünkü çocuk, doğası gereği meraklıdır, sorgulayıcıdır, hareketlidir, girişimcidir. Bu gerçek unutulmadan ana karakterin de girişimci, erdemli, meraklı ve hareketli olmasına dikkat edilmelidir. Geliştirilen karakter aracılığıyla kendine ve başkalarına saygı duyma, kendini tanıma gibi önemli olayları edinmeleri sağlanmalıdır.

Tıpkı çocuk dünyası gibi gündelik hayat da durağan değil sürekli devinim halindedir; eskiler yıkılır, yıkılanın yerini yenisi alır. Bu nedenle eserde ele alınan neden

– sonuç ilişkileri, olaylar arası geçiş ve değişimler, olaylara yön veren gelişmeler de devinim içinde ve gerçekliğe uygun olarak işlenmelidir. ğreticilikten ziyade duyarlı olmak ön planda tutulmalıdır. ocuk edebiyatının amacı ahlak bilgisi vermek değildir. ocuk edebiyatı çocukları insana özgü duyarlılıkla buluşturmak, sorgulamadan karar veren insanlar yerine düşünen, araştıran, sorgulayan ve hisseden insanların yetişmesini sağlamaya yönelik bir çabadır.

Özetle ocuk edebiyatının işlevlerini şu şekilde madde madde açıklayabiliriz:

- Çocuğa içinde yaşadığı toplumun insan ilişkilerini anlatır, bu ilişkileri okuduğu farklı kültürleri tanıtan kitaplardaki insan ilişkileriyle karşılaştırma olanağı yaratır.
- Çocuklar, sanatçının kurguladığı olayların kahramanlarıyla özdeşim kurarak iyiye, güzele, doğruya yönelirler; sanatçının yarattığı insana özgü duygu yoğunluğu ile kıskançlık, nefret, düşmanlık gibi duygulardan arınabilirler.
- Kitaplar ocuklara kendileriyle, çevresindeki yetişkinlerle, arkadaşlarıyla, kardeş/kardeşleriyle yaşayabileceği sorunların çözümüne ilişkin ipuçları sunar.
- Çocuklar, kitaplarda karşılaştığı kahramanlarla insanların farklı farklı işler yaparak yaşamlarını sürdürdüklerini, değişik kişilik özelliklerine, duygu ve düşüncelerine sahip olduklarını, olabileceklerini anlar.
- Çocuğun kısa yaşam deneyimini, değişik kültürlerin ve coğrafyanın özelliklerini sunarak zenginleştirir (Sever, 2003, s. 61-62).

Bu maddeler de göz önünde bulundurularak çocuğun sadece bilişsel süreçlerden ibaret olmadığı, ocuk edebiyatı aracılığıyla çocuğun zihinsel gelişimi ve dil becerilerini kapsayan dil gelişimi, sosyal gelişimi ve duygusal gelişimi gibi farklı gelişim alanlarını da geliştirdiği unutulmamalıdır (Koyuncuoğlu, 2021, s. 4). Bu becerileri erken yaşta edinen ve geliştiren çocukların sosyal, zihinsel, dilsel, duygusal alanlarda kendilerini ifade etmekte, istikrarlı bir tutum sergilemekte zorlanmayacağı göz ardı edilmemelidir. Diğer yandan sosyal toplum kurallarını küçük yaşlarda çocuklara benimsetmenin en eğlenceli aracı da yine etkili ve doğru yazılmış ocuk edebiyatı eserleridir.

Buradan hareketle ocuk edebiyatını en genel hatlarıyla gelişme çağında olan çocuğun duygu ve düşünce dünyasını yansıtan, anlama ve kavrama becerilerini geliştiren edebiyat alanı olarak tanımlamak mümkündür (şimşek, 2014, s. 15).

1.3.1. Dünyada Çocuk Edebiyatı Tarihi

Dünya edebiyatları incelendiğinde gerek yetişkinler için gerekse çocuk edebiyatı alanında yapılan çalışmaların öncelikle sözlü gelenekte yaşadığı, daha sonra yazıya geçirildiği görülür. Bu durum insanlığın önce sesleri ve konuşmayı daha sonra ise bu sözlü ürünleri gelecek kuşaklara aktarmak adına yazı sistemlerini kullanmasıyla ilgilidir. Çocuk gerçekliğinin de edebiyattaki yerinin geç anlaşılmasına bağlı olarak çocuk edebiyatının yazılı ürünleri de edebiyat dünyasında daha genç ürünlerdir. Bu ürünlerin tarihlendirilmesi ve tarihçesi incelendiğinde ulaşılabilen ve çocuk edebiyatı ürünü olarak kabul edilen ilk eserlerin aslında yetişkinlere yönelik ortaya konmuş sözlü edebiyat ürünleri olduğunu söylemek mümkündür.

Orta Çağ'da ortaya konan ürünler incelendiğinde dini öğretiler doğrultusunda yazılmış, hedef kitlesi çocuk olmaktan ziyade yetişkinler olan, öğüt vermeyi amaçlayan ürünlerin yaygın olduğu söylenebilir. Bu ürünlerin amacı bir fikri, inancı, öğretiyi benimsetmek olduğundan bu eserlerin çocukların renkli ve hareketli dünyasına hitap etmekten uzak, durağan ve dogmatik olduğu söylenebilir (Koyuncuoğlu, 2021, s. 5).

Daha sonraki yıllarda masal konusunda dünyada ortaya konan ve matbaanın kullanımı ile yaygınlaşan edebi eserler çocuk edebiyatına dâhil edilmeye çalışılmıştır. Masallardaki kurgunun daha çok düşsel öğelerle zenginleştirildiği, kahramanların insanüstü özellikler gösterdiği ya da insan dışı varlık kadrosunun bulunması gibi özellikleri ile masallar içerik, ileti vb. içyapı özellikleri dikkate alınmaksızın çocuk edebiyatı ürünü olarak nitelendirilmiştir.

Günümüze yaklaştıkça çocuk gerçeği gerek bilimde gerekse edebiyatta kendine geniş alan bulmuş bir konudur. Çocuk gerçeğinin araştırılması ve ortaya konması ile daha nitelikli, hedef kitlesi doğrudan çocuk olan ve çocukların ilgisini doğrudan çeken çeşitli türlerde edebi ürünler ortaya konmaya başlamıştır.

Dünya genelinde çocuk edebiyatı çalışmaları bu bölümde 15. yüzyıl öncesi, 15 – 18. yüzyıllar arası ve 18. yüzyıl sonrası olarak üç dönem halinde incelenecektir.

1.3.1.1. 15. Yüzyıl Öncesi Çocuk Edebiyatı

Bu döneme ait eser taraması yapıldığında dünya genelinde edebiyatlara daha çok sözlü edebiyat ürünlerinin hâkim olduğu, destansı ve öğütler içeren eserlerin sevildiği

görülmektedir. Hedef kitlesi çocuktan ziyade yetişkin olan bu eserler aracılığıyla gelenekler sözlü edebiyat ürünleri ile nesilden nesle aktararak yaşatılmıştır. Ninni, masal, efsane, destan, atasözü vb. ürünler bu dönemde çocuk edebiyatının içinde kabul edilebilecek ürünlerdir. Ayrıca kilise etkisinde yazılan dini öğretiler ve öğüt içerikli masallar da yine bu dönemde çocuk edebiyatı ürünü olarak yer almıştır (Koyuncuoğlu, 2021, s. 5).

1.3.1.2. 15 – 18. Yüzyıllar Arası Çocuk Edebiyatı

Matbaanın M.S. 6. yüzyılda Çin’de bulunması, 1461’den itibaren Albrecht Pfister tarafından kitap basım tekniği için geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması ile sözlü gelenekte yaşayan ürünler yazıya geçirilerek kitaplaştırılmıştır. Ayrıca yeni türler denenmiş ve yeni ürünler de kaleme alınmıştır. Yazılı edebi ürünlerin basılmaya başlanması ile hem türsel çeşitlilik sağlanmış hem de milletlerin birbirlerinin edebi ürünlerini okuması ve tanınması açısından ciddi bir adım atılmıştır. Söz gelimi La Fontaine’in yazmış olduğu fabllar eserin kitap olarak basılması ve farklı dillere çevrilmesi aracılığıyla pek çok farklı kültür tarafından tanınmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca bu eser, çocuk edebiyatı için verilmiş olan ilk yazılı eserler içinde değerlendirilebilir (Koyuncuoğlu, 2021, s. 5).

1.3.1.3. 18. Yüzyıldan Günümüze Kadar Çocuk Edebiyatı

18. yüzyıl dünya edebiyatında önceki yüzyıllara göre daha hareketli olmuştur. Eserlerin içerikleri ve türleri çeşitlenmiştir. Söz gelimi Daniel Defoe’nun yazdığı Robinson Cruseau romanı aslında yetişkinler için yazılmış olsa da hareketli olay akışı ile çocukların da ilgisini çekmiştir. Diğer yandan masallar konusundaki çalışmalar da devam ettirilmiş, bu yüzyılda *Ezop Masalları*, *Külkedisi*, *Kırmızı Başlıklı Kız*, *Çizmeli Kedi* gibi masallar yazılmıştır. Bu masalların günümüzde de hâlâ ilgiyle okunduğunu düşünürsek içeriğinin çocuk dünyasına hitap ettiğini, çocukların ilgisini çektiğini söyleyebiliriz (Koyuncuoğlu, 2021, s. 6).

19. yüzyıla gelindiğinde çocuk edebiyatı adına hareketlenmenin başladığını söyleyebiliriz. Bu yüzyıla damgasını vuran isim Jules Verne olmuştur. Aslında yetişkinler için yazmış olduğu *Balonla Beş Hafta*, *Dünya’nın Merkezine Seyahat*, *Ay’a Yolculuk* gibi romanlar o dönem için olağanüstü sayılabilecek ve çocukların hayal güçlerini tetikleyecek özellikteki kurgusu ile çocukların da ilgisini çekmiştir. Ayrıca bu dönemde çocuk eğitiminin gerekleri, hangi yöntemlerle çocukların nasıl eğitilmesi gerektiği gibi

konular dönemin düşünürleri tarafından tartışılmış pedagoji alanında da gelişmeler başlamıştır.

19. yüzyılın sonlarına doğru İngiltere’de çocuk kitaplarında görseller de kullanılmaya başlamıştır. Böylece somut işlemler döneminde olan çocuklar için kitaplar daha dikkat çekici hale gelmiştir. Bunun yanı sıra günümüzde çocuk klasikleri olarak adlandırdığımız *Pollyanna*, *Küçük Kadınlar*, *Alice Harikalar Diyarında* gibi kitaplar da bu yüzyılda yazılmıştır.

20. yüzyıla gelindiğinde artık basım teknikleri ilerlemiş, çocukların küçük yetişkinler olmadığı, çocuk dünyasının yetişkinlerden farklı olduğu gerçeği kabul edilmiş ve bu gelişmeler göz önünde bulundurularak yeni ürünler ortaya konmuş ya da ortaya konan ürünler çocuklara uygun hale getirilmiştir. 18. yüzyılda kaleme alınan *Ezop Masalları* ya da Grimm Kardeşlerin yazdığı *Külkedisi*, *Pamuk Prenses*, *Çizmeli Kedi* gibi masallar çocuklar için yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca *Küçük Prens* gibi yeni eserler de yazılmıştır.

20. yüzyılın diğer dikkat çeken yanı ise çocuklar adına kitap serilerinin oluşturulmasıdır. *Afacanlar Çetesi*, *Yaramaz Kızlar*, *Gizli Yediler* gibi seriler çocuklar için basılmıştır. Bu tutum 21. yüzyılda da devam etmiş *Harry Potter*, *Açlık Oyunları* gibi seriler yine çocuklar için yazılmıştır. Bu serilerin çocuklar için dikkat çekici olmaları elbette rastlantı değildir. Kahramanlarının çocuk olmasının yanı sıra çocukların doğasında olan yaratıcılık ve merak duygularını harekete geçiren kurguları ile çocukların ders çıkarabilecekleri, kurgulanırken günlük hayat ile benzeşimlerden yararlanmaları da artık edebiyatta çocuk gerçeğinin anlaşıldığının bir göstergesi olmuştur (Koyuncuoğlu, 201, s. 9).

2. BÖLÜM

YAZARLARIN YAŞADIĞI DÖNEM VE YAZARLARIN TANITILMASI

Her romancı, gerçekten inandığı büyük veya küçük bir dünya yaratarak işine başlamak zorundadır. Romandaki bu dünya, sanatçının kendi dünya görüşünden başkasını yansıtamaz (Conrad, 2021, s. 33). Yazarların dünya görüşünü de içinde yaşadıkları toplum ve bu toplumla birlikte yaşanan sosyal gelişmeler belirleyecektir. Romanın özü, toplumun içinde görüldüğü şekilleriyle insan karakterleridir (Frye, 2021, s. 39). Dolayısıyla bir eseri anlamak için önce yazarını ve o yazarı içinden çıkaran toplumu anlamamız gerekir. Daha sonra yazarın oluşturduğu dünya içinde yer alan karakterleri ve bu karakterlerin iletilerini anlayabiliriz. Zira hiçbir anlatıcının yer almadığı edebi eserlerde bile sahnenin arkasına gizlenen yazarın kişiliği mevcuttur (C. Booth, 2021, s. 89).

2.1. KAZAK EDEBİYATI

Bu başlık altında pek çok bilgi derlenip burada paylaşılabilir. Ancak konuyla ilgili en etraflıca ve özlü bilgiyi Aşur ÖZDEMİR'in yazdığı Kazak Edebiyatında Hikâye adlı çalışmadan alabiliriz.

Batılı anlamda ilk hikâye denemelerinin Ibray Altınsarıulı'nın 1879 yılında neşrettiği Qazaq Xrestomatiyası'nda yer aldığı kabul edilecek olursa Kazak hikâyeciliğinin yüz otuz yılı aşkın bir tarihe sahip olduğu söylenebilir. Türk hikâyeciliğiyle eş zamanlı başlayan Kazak hikâyeciliği, Sovyet döneminde Beyimbet Maylin, Muhtar Avezov, Sabit Mukanov, Gabiden Mustafin, Gabit Müsirepov, Bavırjan Momışulı, Taken Alimkulov, Safuvan Şaymerdenov, Tahaviy Ahtanov, Berdibek Sokpabayev, Şerhan Murtaza, Äkim Taraziy, Kabdeş Jumadilov, Sayın Muratbekov, Maral Iskakbay, Abiş Kekilbayulı, Muhtar Magavin, Sabit Dosanov, Akselev Seydimbekov, Dükenbay Dosjanov, Oralhan Bökeyev gibi usta yazarlarla sadece rüşdünü ispat etmekle kalmamış, Rus dili vasıtasıyla dünyaya da açılmıştır.

(...)1917 Bolşevik İhtilali'nden sonra ise “kadın” teması daha bir önem kazanır. Lakin Devrim'in ilk yıllarında buna komünizm, kolhozlaşma, eşitlik, hürriyet, ilericilik, halklar dostluğu gibi temalar da eklenir ve bu durum otuzlu yıllara kadar devam eder. Bu dönemin en önemli temsilcileri Muhtar Avezulov, Saken Seyfullin, Jüsipbek Aymavıtov, Beyimbet Maylin ve Gabit Müsirepov'dur. Stalin'in tam bir dikta rejimi uyguladığı otuzlu yıllarda

edebiyatın çehresi de tamamen değişmiştir. Rejim için “tehlike” oluşturacağı düşünülen, içinde şair ve yazarların da bulunduğu binlerce aydın değişik bahanelerle öldürülmüş, dolayısıyla bu yıllar Kazak edebiyatı için umumî anlamda verimsiz geçmiştir.

Otuzlu yıllardan diğer bir hususiyeti ise Türkiye’de de “toplumsal/toplumcu gerçekçilik” adı ile bilinen “sosyalistik realizm”in, edebiyatı yönlendirmeye hatta yönetmeye başlamıştır. 1932 yılından sonra artık iktisat gibi sanat ve edebiyat da devlet tarafından planlanmaya başlamıştır. Mesela bir yazarın bir yıl içinde hangi konuda kaç eser kaleme alacağı “merkez” tarafından belirlenir ve takip edilir olmuştur. Bunun sonucu olarak İkinci Dünya Savaşı’na kadar millî değerleri ile dini “eski” ve “geri” diyerek itibarsızlaştıran, sosyalizm ve komünizmin güzelliklerini anlatan eserler; 1940-1950 yılları arasında ise Sovyet-Alman Savaşı’nı konu alan eserler yazılmıştır. Bu eğilim aslında 1960’lı yıllara kadar sürmüştür. Bunların büyük kısmının propaganda maksatlı eserler olduğu aşîkârdır. İkinci Dünya Savaşı 1945 yılında Sovyetler Birliği’nin zaferi ile bitmesine rağmen “savaş” teması cepheden dönen yazarlar ve cepheden döndükten sonra yazarlığa başlayanlar sayesinde daha uzun yıllar işlenmiştir. Bu asker-yazarlardan en mühimi Bavırjan Momışulı’dır.

1950-1960 yılları arasında savaş edebiyatına paralel olarak “bakir topraklar” edebiyatı başlamıştır. Stalin’den sonra iktidara gelen Hruşşov, ilk iş olarak “bakir topraklar seferberliği” ilan etmiş, bu seferberlik neticesinde milyonlarca metrekarelik Kazak toprağı tarıma açılmıştır. Bu büyük hadise de yine “merkez”in talimatıyla edebiyatta bütün yönleriyle işlenmiştir. Altmışlı yıllarda Äbiş Kekilbayev, Muhtar Magavin, Akselev Seydimbekov, Oralhan Bökeyev gibi yazarlarla edebiyatta millî ve bedîî olana yöneliş başlamıştır. Bu güçlü akım sadece edebiyatta değil bütün sanat dallarında kendisini göstermiş ve her şeye rağmen millî ruhun canlanmasına önayak olmuştur. Gorbaçov’dan sonra bütün alanlarda olduğu gibi edebiyatta da bocalama dönemi başlamıştır. Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra ise özellikle “plana göre” yazmaya alışmış yazarlar ne yazacaklarını bilemez olmuşlardır. Ancak Kabdeş Jumadilov, Muhtar Magavin gibi yazarlar yeni döneme ayak uydurmayı başarmışlar ve özgün eserler yazmaya devam etmişlerdir. İstiklalin ilk yıllarında yaşanan içtimai ve iktisadî çöküntü sanat ve edebiyatı da derinden etkilemiştir. Doksanlı yılların sonuna doğru siyasî ve iktisadî istikrar sağlandıktan sonra sanat ve edebiyat da canlanmaya başlamıştır. Bağımsızlık sonrası edebiyatında eski yazarların yanı sıra “yeni devri” işleyen “yeni simalar” da ortaya çıkmıştır (Özdemir, 2014, s. 11-12).

“Benim Adım Koca” da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği döneminin etkisinde yazılmış bir eserdir. Bunun yansımalarını kitabın farklı bölümlerinde Koca’nın anlattıklarıyla hissetmekteyiz. Burada birkaç örnekle bu yansımaları örneklendirmeye çalışacağım.

Okulun yanında Jantas ile karşılaştım. Elinde mühür basılmış tek sayfalık bir yazı vardı. Onu sallayarak “Kara Köce, bunun ne olduğunu biliyor musun?” dedi.

“O ne?”

“Kampa gidiş belgesi. Biz kampa gideceğiz. Sen ise sokakta köpek taşlamak için köyde kalacaksın.”

Alaycı sözleri için Jantas’ı yumruklamak istedim ama öncesinde durup gidiş belgesi işini adamakıllı öğrenmeye karar verdim. (Sokpakyayev, 2018, s. 47).

...

“Neden olacak, öğrencilerin hepsine birden yetmiyor da ondan. Bir de biz elbette en önce örnek ve terbiyeli çocukları kampa gönderiyoruz.” (Sokpakyayev, 2018, s. 48).

...

“ Annemin kolhozda inek sağıcı olarak çalıştığını ben sizlere söylemiş miydim? Onların çiftliği bundan yalnızca birkaç gün önce yaylaya gitmişti. Yaylayı görmeyeli birkaç yıl oldu. Bu sebeple oraya gitmek benim için iyi olur kararına vardım. Bunun için araç gerekli. Peki onu nereden alacağım? Ustabaşından istedim ama vermiyor. Ah be! Böyle zamanlarda kendine ait bir atının olması muhteşem olmaz mıydı? İstedğin yere atını dörtnala sürer giderdin. “Er kanadı, attır” diye Kazak atalarımız boş yere söylememiş.

Peki, ben atı nereden bulacağım?

Oturup oturup birdenbire alkışla aklımda bir fikir beliriverdi. Bu da laf mı? Artık eskiden olduğu gibi özel mülkiyetin olduğu zamanlar değil. Kolhozun malı, benim malıdır. Onlardan birisine binip giderim. İleri gelenlerin her birinde birkaç tane at var. Bu atlara kendileri dışında sivrisineği bile yaklaştırmıyorlar. Yazın yaylada salıverip semirtiyorlar, kışın ise boş bırakmayıp çalıştırarak kurt ve tilki avına çıkıyorlar. Peki bunun için onlar kolhoza para ödüyorlar mı? Hiç de ödemiyorlar. Babam Kadir bu kolhoz kurulduğu andan itibaren kolhozda usta olarak çalıştı, annem ise sağıcı. Bir attan bir gün olsun faydalanmaya benim hakkım neden yok?” (Sokpakyayev, 2018, s. 55).

Bu örnekler çoğaltılabilir. Buradan hareketle yazarın yaşadığı dönemin esere ve dolayısıyla da okura da yansıdığı söylenebilir.

2.1.1. Kazak Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatının ne olduğu ve olmadığıyla ilgili bilgilere daha önce bu çalışmada yer verilmiştir. Çocuk edebiyatı dendiğinde kahramanları çocuk olan ya da çocuksu bir dille yazılmış eserler değil, çocuk gerçeğine uygun bir üslup kullanılarak çocuk dünyasına seslenen ve yer veren, bunu yaparken de pedagojik gerçekleri göz önünde bulunduran eserler akla gelmelidir.

Çocuk edebiyatına konu olan bir eser çocuğun duygu ve düşünce dünyasına katkıda bulunmalı, dünyaya bakış açısını genişletmeli, öğrenme merakı ve okumaya ilgi uyandırmalıdır. Bu bağlamda Kazak çocuk edebiyatı ürünleri incelendiğinde temel malzemenin halk edebiyatı ve folklor ürünlerinin olduğu görülür.

“Leninşil Jas” adlı gazetede tasnifi yapılan çocuk edebiyatı ürünlerinin özellikleri şu şekildedir:

1. 0-5 yaş arası çocuklar basit cümlelerden, sözcük tekrarlarından hoşlanırlar. Mecazlı anlatım ve soyutlamalardan uzak durulmalı, diyaloglara metinlerde bolca yer verilmelidir.

Ninni, masal, tekerleme, bilmece, bol resimli kitaplar bu yaş grubu için uygundur.

2. 6-8 yaş arası çocuklar için asıl hedef çocuğun sözcük dağarcığını geliştirmektir. Sanatlı anlatımlardan uzak durulmalıdır. Devamını çocuğun getirebileceği masal ve öyküler, fabl ve resimli kitaplar bu yaş grubu çocuklar için uygundur.

3. 9-12 yaş arası çocuklar soyut kavramları kavrayabilecek olgunluğa erişmişlerdir. Varlık ve kavramlara eklemeler yapabilirler. Metinler bütünden parçaya doğru anlatılmalıdır.

Konu olarak gerçekçi bir dille tarihsel olaylar ele alınabilir.

4. 13-15 yaş arası çocuklar uzun ve dikkat isteyen işlerden, yalnız kalmaktan hoşlanırlar. Kendisi, ülkesi ve çevresi hakkında bilgi edinmeye meraklıdır. Benzetme ve mecaz gibi sanatlı söyleyişleri kavrayabilecek düzeydedirler. Birleşik zamanlı fiillerle anlatım yapılabilir (Kahraman, 2020, s. 7-8).

Kazak çocuk edebiyatının gelişiminde 1917 Ekim Devrimi’nin önemli bir etken olduğunu söylemek mümkündür. Bu dönem çocuk edebiyatını toplumsal ve ahlaki bir bütün olarak, kendi ideolojisine uygun bir biçimde ele alır. Tarihsel süreç ve komünist ideoloji devrimci bir proleter kimlik oluşturmak amacıyla çocuklara edebi eserler aracılığıyla aktarılır (Kartal, 2021, s. 297).

Kazak çocuk edebiyatında verilen edebi eserler biçim olarak incelendiğinde pek çok eserde nazım – nesir karışık bir anlatım biçiminin benimsendiği dikkat çeker.

Geleneksel anlatım biçimlerini benimseyen yazarlar daha çok nazım – nesir karışık şekilde yazmışlar ve Kazak çocuk edebiyatına bu şekilde katkıda bulunmuşlardır.

2.1.1.1. 19. Asır Kazak Çocuk Edebiyatı

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çocuklar için Rusça – Kazakça alfabe, Kazaklar İçin Rusça Öğretim Ders Kitabı gibi yayınlar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Kazak çocuk edebiyatının kaynağı Kazak kültürü ve folklorundan yapılan derleme, düzenleme gibi çalışmalar olmuştur.

Kazak mit ve efsanelerini derleyen Şokan Velihanov, İbray Altınsarin gibi isimler on dokuzuncu asrın ikinci yarısında Kazak çocuk edebiyatı alanında eserler vermişlerdir.

K. İslamcanov çocuklar için Kazak halk edebiyatı eserlerini şu şekilde sınıflandırmıştır:

1. Elpeştev: Çocuklara seslenen ninni ve oyun şiirleri
2. Yetişkin şiirleri: Mevsimlik şiirler, dua – dilek şiirleri
3. Çocuklar için soru sorma, uydurma, alay etme şiirleri
4. Oyunlu – folklorik şiirler: Yanıltmaca, bilmece, çocuk atışması

5. Oyunla ilgili şiirler: Oyuna çağırma ebelik yapma, saymaca v.b. (Kahraman, 2020, s. 23).

Çocuk edebiyatının vazgeçilmez türü olan masallar Kazak kültüründe de sıklıkla kullanılmaktadır. Özellikle sade bir dille hayvanlar üzerine yazılan masalların varlığı dikkat çekmektedir. “Şiy But (Avanak Baş)”, “Kanbak Şal” (Çakırdikenî İhtiyar), “Baypak Şal”(Mesh İhtiyar) gibi masallar manzum – mensur karışık anlatım biçimiyle Kazak kültüründe yaygınlaşmıştır.

Bu devirde öne çıkan önemli isimlerden biri de Abay Kunanbayev’dir. Eserlerinde bilimi, ilim öğrenmenin önemini ve gerekliliğini vurgulamıştır. Amacı ilim olan bir insanın beş kötülükten uzak durmasını öğütlemiştir. Bunlar tutarsızlık, yalan, gurur, israf, şehvet düşkünlüğüdür. Aynı zamanda beş durumun çalışan insanlar için gerekli olduğunu söylemiştir: talep, çalışma, derin düşünce, kanaat, lütuf. Bu özellikleriyle hem devrin şair

ve yazarların şiiri hem de sonradan gelecek olan kalemleri etkilemiştir (Rüstemova, 2009, s. 76).

2.1.1.2. 1900 – 1920 Arası Kazak Çocuk Edebiyatı

20. yüzyıla gelindiğinde Kazak edebiyatında bir uyanış, bir yenileşme isteği görülür. 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde yeni ürünlerin ortaya konabilmesi için öncelikle Rus edebiyatında ortaya çıkan ürünlerin çevirisine ağırlık verilmiştir. Bu çeviri hareketlerinde amaç yeni türlerin, anlatım yöntemlerinin, biçimlerin tanınması ve tanıtılmasıdır. Böylece gelenekle süregelen yanlış inançlar, uygulamalar eleştirilmekte yeni fikir akımları edebiyatta yerini almaktadır.

Bu dönemde yazılan çocuk şiiri kitapların cinaslı kafiyeyle sıklıkla yer verildiği söylenebilir. Ayrıca dil daha sadeleşmiştir. Konu olarak çağdaşlık ve milliyetçilik fikirlerine daha geniş ölçüde yer verildiği söylenebilir. Diğer yandan gelenekle süregelen destan – efsane geleneğinin devamı niteliğinde eserlere de yer verilmiş ve gelenekle bağlar tamamen koparılmamıştır.

2.1.1.3. 1920 – 1940 Arası Kazak Sovyet Çocuk Edebiyatı

Milletleri etkileyen küresel ve bölgesel değişiklikler ister istemez edebiyatlara da yansımaktadır. Gelecek nesiller ecdadını, başka halkları tanımak için edebiyattan yararlanmaktadır. Pek çok bilim dalı geçmişi anlamak ve geleceğini anlamlandırmak adına edebiyata başvurmaktadır. Bu sebeplerledir ki edebiyat, ciddi bir bilim dalıdır.

1920 – 1940 yılları arasına bakıldığında Kazak Sovyet çocuk edebiyatını etkileyen ciddi gelişmeler yaşandığını görebiliriz. 1918 – 1930 yılları arasında Kazakistan’da sosyalist rejimin etkileri oldukça belirginleşmiştir. Bu etkiler eğitimden sanata pek çok farklı alanda gözlemlenebilir. Bu yıllar arasında ülke çapında sosyalist ideolojiyi benimseyen insan tipinin yetiştirilmesi için yeni bir eğitim sistemin benimsenmiştir.

1926’da Komünist Parti Merkez Komite Kazak eğitim komiserliği tarafından yayımlanan yazıda “Uzak yerlerde açılan okullarda köylerde yaşayan, yoksul çocuklar yatılı okuyup komünistlikle yetiştirilecektir.” denilmiştir (Kahraman, 2020, s. 56).

Bu dönemin çocuk edebiyatı ürünlerinin çoğu “Jas Kayrat” (Genç Gayreti) ve “Leninşil Jas” (Lenincil Genç) gazetelerinde basılmıştır (Kahraman, 2020, s. 57). Bu gazeteler aracılığıyla pek çok çocuk edebiyatı eseri okurla buluşmuştur.

23 Nisan 1928’de Komünist Parti Genel Komitesi gençlik ve çocuk edebiyatının ulusal dillerde yayımlanması gerektiğini belirterek uluslara basın – yayın organlarında özel yer / sayfa ayırmalarını söylemiştir. Bu istek doğrultusunda “Leninşil Jas” (Lenincil Genç) gazetesi çok sayıda kitap bastırmıştır.

1930’lara gelindiğinde çocuk edebiyatına ilişkin farklı tartışmalar da ortaya çıkmıştır. Sattar Erubayev’in “Çocuk Edebiyatını Kuralım” adlı makalesinde çocuk edebiyatının yetişkin edebiyatından farklı olduğu dile getirilmiş, bu da oluşturulacak olan çocuk edebiyatının konusunun ne olacağı sorusunu ortaya çıkarmıştır. Erubayev, gelenekçi anlatım yerine daha güncel konuların ele alınması gerektiğini savunmuştur.

Dönemin çocuk edebiyatı eserleri incelendiğinde çoğunlukla işlenen konunun yurtseverlik olduğunu söylemek mümkündür. 1926-1927 yıllarında Kazakistan Okur Komisyonu Kazak Sovyet çocuk edebiyatı konusunda pek çok ilke ortaya koymuştur. Bu komisyonun ortaya koyduğu ilkeleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Çocuk kitabı güncel dille yazılmalı.
- Çocuk kitapları ilginç, fikir açıcı, çocuğun dilini geliştirip çalışmaya yönlendirmeli.
- Çocuk kitaplarındaki kahramanlar açık, net görünür olmalı. (Cin, peri vb. olmamalı)
- Çocuk kitapları çocuk yaşamına dayanak olmalı.
- Çocuk kitapları insan hayatını, yaratılış olaylarını düşündürüp aralarındaki ilişkiyi göz önüne serebilmeli.
- Çocuk kitabı yazmak isteyen, ülke edebiyatını ve masallarını incelemeli.
- Eserlerin dış görünümü çocuğa göre olmalı ki o güzelliklerden faydalanabilsin.
- Kitapların (ele) aldığı konular çocuk için kolay anlaşılır ve gerçekçi olmalıdır. (1. Madde) Esasında burada çocuk edebiyatının kendine has özelliği olarak ‘taleplerin yaş grupları ölçütünün referans alınması’ gösterilmektedir (Kahraman, 2020, s. 61).

Piyoneriskaya Gazete (Piyoner Gazetesi) aracılığıyla çocuklara sorulan ‘Hangi konularda kitaplar okumalı’ sorusuna çocuklar tarafından iki binden fazla cevap gelmiş ve gezi, savaş, ekim devrimi, uzay âlemi, av hayvanları, yeryüzündeki diğer canlılar ve diğer ülkeler konularında yazılan kitapların daha dikkat çekici olduğu belirtilmiştir (Kahraman, 2020, s. 63).

Yurtseverlik konusu kadar sık işlenen bir başka konu ise kolhozlaştırmadır. Kurulan kamp ve kolhozlar aracılığıyla komünist sistemi benimseyen, çalışmayı seven, vatansever bireyler yetiştirmek amaçlanmış, bu konu Saken Seyfullin'in 'Kaslı Ol', Kalmakan Ebdikaderov'un "İş", "Sır Derya" gibi şiirlerinde yer almıştır.

1930'lu yıllarda en büyük olay kıtlık ve Kazak aydınlarının tasfiyesidir ki bu olaylar Kazak edebiyatında hiç işlenmemiştir (Kahraman, 2020, s. 85).

Döneme genel olarak bakıldığında Komünist Parti etkisi altında Kazak Sovyet çocuk edebiyatı, güncel konuları işleme fikri ile bir gelişme gütmekten komünist ideolojiyi benimsetme düşüncesi ile tek yönlü kalmış, bu dönem sıklıkla işlenen konu ise vatanseverlik ve komünist ideoloji yanlısı yurttaş yetiştirmek olmuştur.

Yine bu dönemde okullaşma oranı artmış, yoksul insanların çocuklarının okutulması adına köylerde yatılı okullar açılmıştır. Açılan okullarda okutulmak üzere hazırlanan ders kitaplarında yine komünist ideolojiyi benimsetmeyi amaçlayan bir müfredat uygulanmıştır.

Gazeteler halka ulaşmak adına güçlü iletişim araçlarıdır. Komünist Parti gazeteler yoluyla yeni çocuk edebiyatı eserleri ortaya konmasına aracı olmuş, içeriği ise kendi yönlendirmiştir.

2.1.1.4. II. Dünya Savaşı Yıllarında Kazak Sovyet Çocuk Edebiyatı (1940 – 1960)

Bu dönem incelendiğinde 1941 – 1945 yılları arasında tüm dünyanın gündeminde II. Dünya savaşı vardır. Bu durumda Kazak çocuk edebiyatının konusu da savaş ve savaşın etkileri olacaktır. En çok işlenen konular savaş, yiğitlik, kahramanlık, cephe gerisindeki halkın çalışkanlığıdır.

Komünist Partinin savaş yıllarında da etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu yıllarda pek çok yayın organının kapanmasına, açık kalan yayın organlarında sosyalist düşüncüyü savunmak, cephe ve cephe gerisinde yeterlilik göstermek konularına vurgu yapılmış bunun sonucunda da vatan savunmasına katılma konusunda halkın isteği canlı tutulmuştur.

1945'te savaşın bitmesiyle Piyoner dergisi yeniden çıkarılmaya başlar ve pek çok yeni yazarın sesi olur. Bu yazarlar arasında Nigmet Gabdullin, Badal Tursınbayev,

Berdibek Sokpakyayev, Amantay Baytanayev gibi isimler mevcuttur. Yeni yazarlar savaş sonrasında çocuk edebiyatını tür, şekil, tarz alanında genişletmiş ve geliştirmiştir.

Kirabaev 1954'te *Kazak Sovyet Çocuk Edebiyatının Kimi Meseleleri* adlı makalesinde Kazak çocuk edebiyatının geri kalma sebeplerini ve Kazak çocuk edebiyatının bazı sorunlarına değinmiştir. Bu sorunlar:

- Yazarların çocuk yaşamını yeterli derecede incelememeleri,
- Yaşamın yeniliklerine serbestçe bakmamaları,
- Eserlerinin çoğunun kendinden öncekilere benzemesi,
- Eserlerdeki olayların hazır şemaların üzerine yerleştirilmesi,
- Olay ve kurgunun insan yaşamı dikkate alınmadan düzenlenmesi,
- Kahramanların gerçekte bağı kopuk, uydurmalarla dayalı olması,
- İnsan karakterinin iyi yansıtılmaması, yaratılan karakterlerin inandırıcı olmaması
- Kişilerin iş – eylemle ilgili yeterince anlam ve bilgiler verilmemesi (Kirabaev, 1998, s. 100).

Savaş sonunda en çok işlenen konular arasında bilim kurgu konuları, fantastik konular yer almıştır. 1957'den sonra Akjan Maşanov'un yazdığı 'Jer Astına Sayahat' adlı eserin bu alanda öncü olmuştur. Şiir alanında da kendine has bir anlatım tarzı oluşmuş ve çocuk şiirleri sanatsal bir boyut kazanmıştır.

Yine bu dönemde çıkarılan Baldırgan dergisi de Kazak çocuk edebiyatının gelişimine katkıda bulunmuştur.

Bu dönemde Kazak çocuk edebiyatı genel anlamda daha önem kazanarak yeni tür, içerik, konulara yer açarak genişlemiş ve zenginleşmiştir. Gelenekçi şair ve yazarların yanı sıra güncel konulara yer veren, yeni türler deneyen, yeni yazar ve şairler yetişerek Kazak Sovyet çocuk edebiyatına önemli katkılar sağlamışlardır.

2.1.1.5. II. Dünya Savaşı Sonrası Kazak Sovyet Çocuk Edebiyatı (1960 – 1990)

Savaşın bitmesiyle yaralar sarılmaya başlamış, tür ve konu açısından edebiyatta bir hareketlilik yaşanmıştır. Bu hareketliliğin yaşanmasında en büyük etmen vatana ihanet

suçuyla itham edilen Ahmet Baytursinov, Magjan Jumabayev gibi isimlerin suçlamalarının kaldırılması ve bu isimlerin yeniden eser vermeye başlamaları olmuştur.

Devrin en önemli isimlerinden biri olan Medet Sarsekeyev, Kazak edebiyatında bilim kurgu türünde yazan ilk isim olmasıyla dikkat çeker. Sarsekeyev, eserleriyle çocuk, genç ve yetişkinlerin hayal dünyalarına dokunmuştur.

Devrin öne çıkan bir diğer ismi ise Berdibek Sokpakbayev'dir. Araştırmacı yazar H. Süyınşaliyev 1954 yılında 'Komünizmin Şafağı' adlı gazetede Alistagı Avılda Povesti Hakkında adlı makalesinde Sokpakbayev'in çocuk edebiyatı adına başarılı eserler ortaya koyduğunu söylemektedir. Yazar özellikle "Benim Adım Koca" adlı uzun hikâyenin Kazak çocuk edebiyatında bir fenomen haline geldiğini belirtmektedir (Kahraman, 2020: 122- 123).

Berdibek Sokpakbaev edebiyat dünyasına şiir ile girmiş, savaş sonrası dönemin en başarılı yazarları arasında anılmıştır. Özellikle "Benim Adım Koca" adlı eseri Rusça, Ukraynaca, Özbekçe, Türkçe gibi pek çok dile çevrilmiştir. Eser 1967'de Cannes Uluslararası Çocuk ve Ergen Filmleri Festivalinde özel ödül almıştır. Bu eser dışında yazarın *Çocukluğa Yolculuk*, *Boztöbe'de Bir Kız var*, *Neredesin Elmas*, *Ölenler Geri Dönmezler* gibi eserleri savaş sonrasında SSCB haklarının dillerine ve pek çok dile çevrilerek yaygınlaşmıştır (Kahraman, 2020, s. 123).

2.2. SOVYETLER BİRLİĞİNDE EĞİTİM

Kendi çocuklarını ve gençlerini ihmal eden bir toplum, dağılma ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Çocuğun topluma kazandırılma süreci aile içinde başlar, ama aile içinde bitmez (Bronfenbrenner, 1975, s.29).

Çocuk edebiyatında yer alan bir kahramanın okuldan ve eğitimden bağımsız olması düşünülemez. Çünkü eğitim ister okulda ister evde olsun çocuk doğasının bir parçasıdır. Toplum ya da örgün / yaygın eğitim kurumları çocukları eğitilmesi gereken küçük insanlar olarak görmektedir. Bunun sonucunda da kahramanların dünyalarını eğitimden bağımsız düşünmek mümkün görünmemektedir.

"Benim Adım Koca" adlı romanın başkarakteri olan Koca'nın romandaki duygu ve düşüncelerini anlayabilmemiz için öncelikle aldığı eğitimi, bu eğitimin temel dayanak noktalarını ve önemli parçalarını tanımamız gerekir. Kahramanımız Koca, Kazak eğitim

sisteminin bir parçasıdır. Yazıldığı dönem itibariyle de aldığı eğitim ve yaşam biçimi Sovyetler Birliğinin özelliklerini taşımaktadır. Bu dönemin temel eğitim politikaları incelendiğinde “kolhozlaşma” kavramı karşımıza çıkmaktadır.

2.2.1. Kolhozlaşma Nedir?

Bu sorunun cevaplanması “Benim Adım Koca” romanının başkarakteri Koca’nın duygu ve düşünce dünyasını anlamamız açısından önemlidir. Bu sebeple ve tezimizin kapsamı içinde kolhoz ve kolhozlaşma kavramından kısaca bahsedilerek bu kavramın eğitim ile ilgili kısımlarına değinilecektir.

Kolhozlaşma, en basit tanımıyla SSCB’nin egemen olduğu sahada tüm tarım topraklarını birleştirerek tarım aracılığıyla ekonomik kalkınmayı güçlendirmeyi ve sürekli kılmayı amaçlayan toprak reform sistemidir. Kolhoz sistemi sadece siyasi bir kavram olmayıp etki alanına aldığı Türkistan coğrafyasını ekonomi, eğitim, kültür – sanat, basın – yayın, istihbarat gibi pek çok alanda etkilemiştir. Başlangıçta siyasi ve ekonomik bir önlem planı olarak ortaya çıkan kavram zaman içinde yukarıda saydığımız alanlarda SSCB’nin etkili olduğu coğrafyalarda yaygınlaşmıştır. 1920’lerde başlayıp 1990’lara kadar süren süreçte temelde tarım topraklarını birleştirerek ekonomik refahın sağlanması amaçlanmıştır. Bu süre içinde kolhozların yaygınlaşması büyük bir dirençle karşılaşmıştır. Bu direnci kırabilmek için halkların ikna edilmesi gerekmiştir. Bunun en basit yolu ise eğitimden geçmiştir. Kolhozlaşma hareketinin olumlu bir şey olduğunu içeren ders kitapları Türkistan coğrafyasında, SSCB denetiminde görev yapan Rusça eğitim veren okullarda okutulmuş böylece kolhozların yararlı ve önemli olduğu düşüncesine sahip bireyler yetiştirilmiştir (Karabulut, 2019, s. 72).

Karabulut’a göre, SSCB döneminde hazırlanan ve okullarda okutulan ders kitaplarında kolhozlar normalleştirilmiş bir şekilde anlatılmıştır (Karabulut, 2009, s. 72). Söz konusu çalışmada Karabulut Özbek Okış Kitabı ile Kazak Tili ders kitaplarını karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda bazı metinlerin birebir ortak izleğe sahip olduğunu, kitapların pek çok bölümünde Lenin’in çok iyi vasıflara sahip biri olarak resmedildiğini belirtmiştir (Karabulut, 2009, s. 80). Ders kitapları aracılığıyla kolhozların kardeşlik ve birlik yeri olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca bu kitapların okutulduğu okullarda halklara kendi dillerini öğrenme hakkı da Türk olmayan öğretmenler aracılığıyla verilmiş

böylece Rusçanın resmi devlet dili olması yönündeki engeller de eğitim yoluyla aşılmıştır (Karabulut, 2009, s. 72).

Kolhozların etkili bir kolu olan Piyoner Birliği, sistemin çocuk cumhuriyeti olarak çalışmıştır. Birlik önceleri fabrikalarda ortaya çıksa da 1923 yılından itibaren okullarda etkin olmaya başlar. Bu birliğin amacı komünist sisteme ve değerlerine uygun bireylerin yetişmesini sağlamaktır (Kartal, 2021, s. 223 – 224). Benim Adım Koca’da Piyoner Birliği kamplarının Koca gibi beşinci sınıfa giden bir öğrenci üzerindeki etkisinin yansımalarına çalışmanın ilerleyen bölümlerinde değineceğiz.

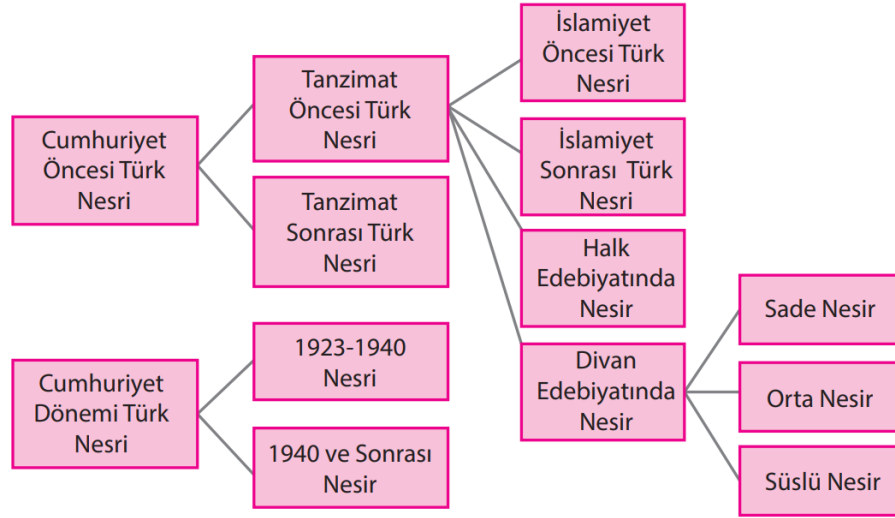
Bu hareket pek çok sebepten ötürü başarısız olmuştur. Ancak çalışmamızın kapsamı gereği bu alandaki sebep ve sonuçlara burada yer verilmeyecektir.

2.3. TÜRK EDEBİYATI

Bir milletin edebiyatı dendiğinde akla tüm biçim ve içerik unsurları gelmektedir. Bu da oldukça geniş kapsamlı bir anlatım gerektirmektedir. Bu çalışmaya konu olan anlatım biçimleri nesir (düzyazı) türleriyle sınırlı olduğundan bu başlık altında nazım tür ve biçiminde yazılan eserlere, eserlerin özelliklerine yer verilmeyecektir.

Bir milletin tüm birikimi, o milletin edebiyatını oluşturur. Duygular, düşünceler edebi türler aracılığıyla dile getirilir ve biriktirilerek gelecek kuşaklara aktarılır. Bu aktarımda kuşkusuz yazının önemi büyüktür. Dolayısıyla yazılı anlatımın çeşitlenmesi, yazı alanında yapılan yenilikler -alfabe değişiklikleri, okur – yazar oranının artması, matbaa kullanımı gibi- edebi türlerin içeriğini, niteliğini ve yaygınlığını etkileyecektir.

Tablo 1. Türk nesri

(Kolaç - Çetişli, 2018, s. 8)

Türk edebiyatında nesir konusunu ele almak istediğimizde konuyu temelde iki ana başlığa ayırmak sağlıklı olacaktır. Zira nesir biçiminde yazılan eserlerin konusunu etkileyen en önemli gelişme Osmanlı Devletinin yıkılarak yerine Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulması olmuştur. Buna göre Tablo 1’de gösterildiği şekilde bir tablo oluşturularak nesir alanında verilen eserlerin genel görünümü sergilenebilir.

Tanzimat Dönemi öncesinde verilen eserler incelendiğinde nesir şeklinde verilen eserlerin sayısının az olduğunu görebiliriz. İslamiyet öncesi Türk edebiyatı incelendiğinde yazının kullanılmamasına bağlı olarak Türk edebiyatının sözlü geleneğe dayandığı, bu gelenek içinde sav, sagu, koşuk, destan gibi sözlü edebiyat türlerinin yaygın olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda Türk nesrinin VIII. yüzyılda yazılan Yenisey yazıtları ve Orhun Kitabeleri ile başladığını söylemek mümkündür. İslamiyet’in Türkler arasında yaygınlaşması ile Kutagdu Bilig, Atabetü’l - Hakayık, Divan-ı Lügat-it Türk gibi eserlerin verilmesi Türk nesrine büyük katkı olmuştur. Halk edebiyatında verilen nesir örneklerini divan edebiyatından ayıran en önemli özellik ise kullanılan dilin sadeliğidir. Halk edebiyatı ürünlerine bakıldığında yazıya geçirilen en eski ürünün Dede Korkut Hikâyeleri olduğunu söyleyebiliriz. Divan edebiyatına dâhil olan, nesir biçiminde yazılmış eserler incelendiğinde kullanılan dilin süslü ve ağır olduğunu görürüz, bu da bizlere bu eserlerin sanat yapmak amacıyla yazıldığını düşündürmektedir (Çetişli, 2018, s. 8).

Tanzimat Dönemi sonrasında nesir biçiminde verilen eserler incelendiğinde Divan Edebiyatı geleneğinin terk edilmek, dil ve anlatımda sadeleşmeye gidilmek istendiğini göstermektedir. Bu dönemde eserlerde kullanılan Arapça ve Farsça sözcük ve tamlamaların hafiflediği, Türkçe sözcüklerin arttığı dikkat çekmektedir (Çetişli, 2018, s. 9).

Cumhuriyet dönemi Türk nesri başlığı altına alabileceğimiz eserlere baktığımızda bu eserlerin ortak noktasının dilde sadeleşme isteğinin istikrarlı şekilde devam ettirilmesidir. Bu dönemde 1928’de Harf Devrimi’nin yaşanması, 1932’de Türk Dil Kurumunun kurulması ve bu kurumun hazırladığı Tarama, Derleme sözlükleri gibi çalışmalar, 1960 – 1980 yılları arasında da devam eden dilde sadeleşme hareketinin özendirilmesi ve yaygınlaştırılması gibi olaylar bu dönemde Türk nesrini etkilemiştir.

1940 sonrası Türk nesri incelendiğinde II. Dünya Savaşı’nın Türk edebiyatını da etkilediği görülmektedir. Bu dönemde vatanseverlik, millet olma bilinci gibi konular sıklıkla işlenmiştir. Dil ve anlatım açısından 1923 – 1940 döneminde yaygınlaştırmaya çalışılan dilde sadeleşme hareketinin bu dönemde de devam ettiğini söyleyebiliriz. Bu dönemin önceki dönemden farklı yanı dilde sadeleşme hareketinin Arapça – Farsça sözcüklerden ziyade Fransızca gibi Batı kökenli dillere yönelik yapılmasıdır (Çetişli, 2018, s. 10).

Sonuç olarak Türk nesrinin gelişimini VIII. yüzyıldan günümüze seyredebiliriz. Türk nesri adına en yoğun eserlerin verildiği dönemin 1940 sonrası olduğunu söyleyebiliriz.

2.3.1. Türk Çocuk Edebiyatı

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de çocuk gerçeğinin fark edilmesi, kabul edilmesi, anlaşılması ve edebiyatta kendine yer bulması zaman almıştır. Buna bağlı olarak da çocuklara seslenen, onları için oluşturulmuş bir külliyatın oluşması da dünyaya göre biraz geç kalmıştır. Türkiye’de çocuk edebiyatının geçmişe dönük seyrine bakıldığında çocuklar için kaleme alınan ilk eserlerin Tanzimat Dönemine rastladığı görülmektedir.

Türkiye’de çocuk edebiyatının genel seyrini Tanzimat Dönemi öncesi, Tanzimat Döneminden Cumhuriyetin ilanına kadarki dönem ve cumhuriyet dönemi Türk çocuk edebiyatı olmak üzere üç ana başlık altında ele alacağız.

2.3.1.1. Tanzimat Dönemi Öncesi Türk Çocuk Edebiyatı (1839 Öncesi)

Tanzimat Dönemi öncesinde çocuk edebiyatı ürünleri daha çok sözlü edebi ürünler olan ninniler, bilmeceler, destanlar vb. ürünler ile sınırlıdır ki bu ürünlerin de hedef kitlesi yetişkinlerdir. Sözlü edebiyat ürünleri dışında kaleme alınan manzum eserlerin bir kısmında da çocuk terbiyesi ile ilgili bilgiler ve öğütler yer almaktadır. Bu öğütlerin muhatabı da anne – babalar olduğu için hedef kitle yine çocuklar değil, yetişkinlerdir.

Destan geleneğinin belli başlı örnekleri olan Oğuz Kağan, Bozkurt destanları incelendiğinde bu destanlara konu olan çocukların olağanüstü özellikleriyle ön plana çıktığı, aslında minyatür birer yetişkin gibi davrandığı söylenebilir. Oğuz'un kırk günlükken yürümesi, annesinin sütünü bir kez içmesi vb. özellikleri ya da Bozkurt destanında çocuğun kurtlar tarafından büyütülmesi ve Türk dünyasının soyunun bu çocuğun istikbaline bağlı olması Türk destanlarında çocukların sadece birer sembol olduğunu ve edebiyatta çocuk dünyasını ve gerçeğini yansıtmadığını bizlere gösterir.

Yine Tanzimat Dönemi öncesinde Türk – İslam döneminin ilk yazılı eserlerine bakıldığında Kutadgu Bilig, Divan u Lügat-it Türk, Dede Korkut Hikâyeleri gibi eserlerde çocuk eğitimiyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Ancak bu eserlerin de hedef kitlesi çocuklar değil yetişkinlerdir.

Divan edebiyatı geleneği içinde yazılan manzumelerde çocukları hedef alan Hayriyye adlı eserinde Nabi, çocuk terbiyesiyle ilgili bilgiler vermekte ve çocuk eğitiminde amacın kendi halinde, alçakgönüllü bireyler yetiştirmek olduğunu söylemektedir (Sınar, 2006, s. 177). Benzeri içerikte bir eser veren Sümbülzade Vehbi de Lütfiyye adlı mesnevisinin yanı sıra Tuhfe-i Vehbi (1782) adlı bir de manzum sözlük yazmıştır. Bu sözlük o dönem medreselerde ders kitabı olarak okutulmuştur.

Manzum sözlüklerin yazılma amaçlarından biri de çocuklara dil öğretmektir. Tuhfe-i Vehbî dışında Tuhfe-i Hüsamî (Hüsamettin Efendi), Tuhfe-i Şâhidî (Konyalı Şâhidî İbrahim Dede), Tuhfe-i Lâmi'î (Lâmi'î Çelebi), Manzum Lugat (Fuzûlî Mehmet), Nazm-ı Bedî (Çelebizâde Ali İlmî), Tuhfe-i Asım (Mütercim Asım Efendi) gibi manzum sözlüklerin hedef kitlesi öncelikle çocuktur (Sınar, 2006, s. 178). Bu eserlerin hedef kitlesi çocuklar olduğu için dilleri dönemin diğer eserlerine göre sadedir.

2.3.1.2. Tanzimat Döneminden Cumhuriyet Dönemine Kadar Türk Çocuk Edebiyatı (1839 – 1923)

Osmanlı Devleti, Batı'nın gerisinde kaldığını kabul etmiş ve çağı yakalamak adına Batı'daki gelişmeleri takip etmek adına pek çok çalışma yapmıştır. Bu çalışmalardan biri de 1839'da Tanzimat Fermanının ilanı olmuştur. Osmanlı Devletinde Ferman'ın ilanı ile siyasi, ekonomik, askeri, sosyal vb. pek çok alanda değişiklik olmuştur. Çocuk edebiyatında bu değişiklikler hemen değil 1859'dan itibaren etkisini göstermeye başlamıştır.

Edebiyattaki ve dolaylı olarak eğitimdeki yeniliklerin hızlanmasını etkileyen ise dönemin padişahı Abdülmecit olmuştur. Abdülmecit, yapılan çeviri çalışmaları sonucunda çocuk psikolojisi kavramının ne denli önemli olduğunu kavramış ve eğitimde tedbirler alınması gerektiğine inanmıştır (Sinar, 2006, s. 179).

Bu dönemde başlayan çeviri hareketleri ile dünya edebiyatından yeni eserler, yazarlar ve türler tanınmış, eserler çeviri yoluyla yaygınlaştırılmış ve benzeri yeni eserler ortaya konmaya çalışılmıştır. 1859'da Şinasi'nin La Fontaine'den yaptığı fabl çevirilerini topladığı Tercüme-i Manzume, Kayserili Doktor Rüştü'nün yazdığı Nuhbetü'l-Etfal, yine aynı yıl Yusuf Kâmil Paşa'nın Fenelon'dan yaptığı Telemak çevirisi Türk çocuk edebiyatı tarihinin başlangıcı olan eserler olarak sayılabilir. Ayrıca Jules Verne'den yapılan 16 roman çevirisi de aslında yetişkinleri hedef alırken hareketli olay örgüsü ile çocukların da ilgisini çekmiş günümüzde de çocuklar tarafından okunan klasik eserler arasında yerlerini almışlardır.

Bu çeviri hareketleri Türk çocuk edebiyatında özgün eserler ortaya konması için aracı olmuştur. Ahmet Mithat Efendi'nin yazdığı *Kıssadan Hisse*, Recaizade Mahmut Ekrem'in yazdığı *Tefekkür*, Muallim Naci'nin kaleme aldığı *Ömer'in Çocukluğu* adlı eserler Tanzimat Döneminde çeviri hareketleri sonrasında ortaya konan ilk özgün eserler olarak anılmıştır. Bu eserlerin ortaya konması çocuk edebiyatına ilgiyi artırmış ve bu alanda verilen eser sayısını artırmıştır.

1869'da çıkarılmaya başlanan *Mümeyyiz* adlı çocuk dergisi de bu dönemin çocuk edebiyatı alanındaki ilk süreli yayını olmuştur (Çıkla, 2005, s. 96). *Mümeyyiz* ile hedeflenen kitle çocuklar olmasına karşın yetişkinler de bu dergiye ilgi göstermiştir. 49

sayı çıkan dergi, haftada bir, renkli kâğıtlara basılmış ve ödüllü bulmacalarıyla, yer verdiği öykülerle ve çocuklardan gelen mektuplarla zenginleştirilmiştir (Kür, 1991, s. 12).

1908’de II. Meşrutiyet’in ilanı ile Türk edebiyatında yeni bir sadeleşme hareketi başlamıştır. Ayrıca bu dönemde çocuk edebiyatı adına yeni gelişmeler yaşanır. 1911’de İbrahim Alaaddin Gövsa çocuklar için bir şiir kitabı yayımlar. Böylece çocuklar için yazılan eserlerde çocuklara doğrudan öğüt verilmesi geleneği kırılır ve çocuklara verilmek istenen asıl mesajlar metinler aracılığıyla sezdirilmeye başlar. İbrahim Alaaddin Gövsa’nın çalışmasını, Ali Ulvi’nin *Çocuklarımıza Neşideler* (1912) ve Tevfik Fikret’in *Şermin* (1914) adlı şiir kitapları izler.

Şiir dışında nesir alanında çocuklara yönelik olarak çalışan bir diğer isim Ziya Gökalp’tir. Ziya Gökalp kaleme aldığı eserlerde çocukların terbiye ve eğitiminin nasıl olması gerektiğini anlatmıştır. Ona göre çocuklar birer şahsiyet olarak ele alınmalı ve milli bir terbiye ile yetiştirilmelidir. Çocuklar için kaleme aldığı *Küçük Şehzade*, *Pekmezci Anne*, *Küçük Hemşire*, *Tembel Ahmet* (Ateş: 108) gibi eserlerde de buna uygun metinler yazmıştır (Sınar, 2006, s.185).

Bu dönemde kaleme aldığı öyküleriyle tanınan Ömer Seyfettin’in hedef kitlesi çocuklar değil yetişkinler olmuştur. Anca çocukluk anılarına yer verdiği *Kaşığı*, *And*, *Falaka* gibi öyküleri çocuklar tarafından ilgi görmüştür. Diğer yandan yazarın kaleme aldığı *Bomba*, *Başını Vermeyen Şehit*, *Dişet* gibi öyküleri ise içerdiği kanlı sahneler nedeniyle çocukların okumaması gereken öykülerdir.

2.3.1.3. Cumhuriyet Dönemi Türk Çocuk Edebiyatı (1923 – Günümüz)

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte çocuk edebiyatı ürünlerinin sayısında bir artış göze çarpar. Çünkü yeni kurulan Türk devletinin politikaları arasında çocuklar ve çocukların eğitime verilen öncelik göze çarpar. Bu politikalar sonucunda dil ve edebiyat alanında da birçok yenilik yapılır. Söz gelimi, 1932’de açılan Türk Dil Kurumu dilde sadeleşme ve Türkçeyi zenginleştirme hareketlerinin düzenli bir şekilde yapılması ile görevlendirilir.

Bu dönemde eserler kaleme alan Ziya Gökalp, Halide Edip, Yakup Kadri, Reşat Nuri gibi isimler doğrudan doğruya çocuklar için eser kaleme almasalar da yetişkinlere yönelik yazdıkları ve içinde öğretmenlik ve çocuklara bakış açısını dile getirdikleri

eserlerle çocuk edebiyatına yön vermişlerdir. Bayrağımızın Altında, Dua Tepe, Tanıdığım Çocuklardan gibi eserleri edebiyat zevki geliştirmek adına çocuklara örnek olabilecek ürünleridir.

1925'te M. Zekeriya Sertel tarafından çıkarılmaya başlanan Sevimli Mecmua, bu dönemde çocukların büyük ilgisiyle karşılaşır. Tıpkı Mümeyyiz gibi resimli içerikleri, bulmacaları, çocuklar için kaleme alınan farklı türlerle zenginleştirilmiş içeriği ile çocukların edebi zevklerini zenginleştirecek bir süreli yayın olmuştur.

Sevimli Mecmua dışında Doğan Kardeş ve Milliyet Çocuk gibi dergiler de çocuk edebiyatı alanında sunulan önemli hizmetlerdir.

1933 yılında cumhuriyetin kuruluşunun onuncu yılı nedeniyle çocuklar için pek çok çocuk romanı yazılmış ve basılmıştır. Bunlardan bazıları Köprüaltı Çocukları, Küçük Durmuş, 87 Oğuz, Tahtları Deviren Çocuk'tur. Bu eserler günümüzde de okul kütüphanelerinde yer almaktadır.

Şiir alanında da çocuklara yönelik eser verenlerin sayısı oldukça fazladır. Çocuklara Şiir Kitabı, Akıncı Türküleri, Anadolu, Çocuklara Sevgi Şiirleri, Balina ile Mandalina gibi şiir kitapları doğrudan çocukları hedef alan şiir kitaplarıdır ve günümüzde de çocuklar tarafından ilgiyle okunmaktadır.

Bu dönemde halk masallarının derlenmesi ve yazıya geçirilmesi de önemsenmiştir. Açıl Sofram Açıl, Dertli Kaval, En Güzel Türk Masalları, Gökten Üç Elma Düştü gibi masallar doğrudan çocuk geçeceği gözetilerek kaleme alınmış masal kitaplarıdır.

Cumhuriyet dönemi çocuk edebiyatı dendiğinde akla gelen yazarların başında şüphesiz Kemalettin Tuğcu gelir. Yazdığı öykülerde insanların vicdanlarına ve duygu dünyalarına seslenerek farkındalık yaratmaya çalışmıştır. Yazdığı öykülerde yaşadığı zor ve sıkıntılı çocukluk yıllarını yansıtan Tuğcu, aynı zamanda meslekleri de öykülerinde çocuklara tanıtmaya çalışmıştır.

Bu dönemde doğrudan çocuk edebiyatı alanında eser veren bir diğer isim ise Cahit Uçuk'tur. *Eserlerindeki hareket, macera, heyecan ve gizem çocukları adeta büyülerken onlara sevgiyi, saygılı-dürüst insan olmayı, çalışmayı, eğitilmiş bir birey olmanın önemini ve yaşamın paylaşma demek olduğunu, sorunların kaba kuvvetle değil ancak kanun yoluyla halledileceğini, vatanın ve milletin anlamını öğretir. Çocuk ile aile arasındaki*

ilişkiyi ele alır, ailenin insan hayatındaki değerini, aile bireyleri arasındaki sevgi ve saygı bağının önemini vurgular (Doğan, 1999, s. 292).

Cumhuriyet döneminde asıl hedef kitlesi yetişkinler olan ancak çocuklar için de eserler kaleme alan yazarlar da vardır. Aziz Nesin, Elif Şafak, Rıfat Ilgaz gibi isimler verdikleri eserlerle hem yetişkinlerin ilgisini çeken hem de çocuklar için kaleme aldıkları eserlerle çocuk kitaplıklarında kendilerine yer bulan önemli isimlerdir.

2.4. YAZARLARIMIZI TANIYALIM

“Edebiyat olayı yazarla başlayıp eserle bitmez. O, yazar – yayımcı – okuyucu – eleştirmenden oluşan karmaşık ilişkiler bütünüdür. Bir çocuk edebiyatı ürününün de olay olabilmesi için bu ilişkileri tamamlaması, yayımcısını, okuyucusunu, eleştirmenini bulması gerekir” (Mert, 1975, s. 13). Türkiye’de çocuk edebiyatının başlangıcı geçtir ancak eleştirinin Türk edebiyatına girişi de geçtir. Dolayısıyla okura bu konuda çok büyük iş düşmektedir. Bir çocuk edebiyatı ürününü doğru anlayabilmemiz doğru eleştiriye yapabilmemiz gerekir. Bunu yapabilmemiz için de eseri doğru okuyup algılamamız gerekir. Esere giden yol ise eserin üreticisinden yani yazardan geçmektedir.

Çocuğun tüm dünyasının oluşumu ailede başlar. Bu açıdan bakıldığında aile bir mikrodevlet, mikrotoplum, mikrokosmostur. Çocuk bu ortamda kendini gerçekleştirir ve kendi dünyasını oluşturur. Çocuk eğer sıcak bir ortamda büyürse bu ortamdan aldığı sıcaklığı ve geliştirdiği olumlu duyguları toplumsal ilişkilerine yansıtacaktır. Eğer aradığı güven ve sıcaklık ortamı ailede sağlanmazsa topluma karşı kendini huzursuz ve güvensiz hissedecek olumsuz tutumlar geliştirecektir. Bu açıdan ele alındığında yazarların eleştirdiği tutumlar, oluşturduğu eserler onların çocukluklarından, aile yapılarından mutlaka etkilenecektir. Bir eseri ele alırken yazarını tanıma gerekliliği buradan doğmaktadır (Yolcuoğlu, 2015, s. 299).

Eserleri yazarlarından bağımsız düşünmek mümkün değildir. Çünkü her eser onu üreten izler taşır. Bu sebeple de eseri tanımak kadar yazarının hayatını bilmek de önemlidir. Söz gelimi Berdibek Sokpakyayev, küçük yaşta annesini kaybetmiştir. Kitabın başkahramanı olan Koca da iki yaşındayken babası savaşa gitmiştir ve kendisinden bir daha haber alamamıştır. Dolayısıyla Sokpakyayev, Koca’yı anlatırken kendi duygularından beslenecektir.

“Sekiz yaşımda iken annem vefat etti ve yetim kaldım. Köy hayatının zor şartları altında hayata karşı nasıl direndim, bilmiyorum. O günleri düşündüğüm zaman yüreğim sızlıyor ve kendi kendime Allah’ım ne kadar dayanıklı bir çocukmuşum derim.” (Dutar, 2019, s. 12).

Sokpakyayev’in hayatından bir kesit olan yukarıdaki cümleler “Benim Adım Koca”da Koca’nın dilinden şöyle dökülür:

“Kadır, benim babam. Eh, yalan dünya işte! “Baba” sözünü duyduğumda yüreğim parçalanır gibi oluyor. Ne kadar yakın, ne kadar sıcak bir söz. Çocuklar devamlı babam şöyle yaptı, babam böyle yaptı diyorlar. Benim babam şunu satıp bunu aldı diyerek övünüp duruyorlar. Oysa ben, babamın nasıl biri olduğunu bile bilmiyorum. Çünkü babam savaşta cepheye gittiğinde ben iki yaşındaymışım. İki yaşındaki bir ahmak ne bilir, ne anlar? Değerli babamın gidişi o gidiş, bir daha dönmedi... (s.33)”

Benzeri durumu Aziz Nesin için de söyleyebiliriz. Onun hayatını anlatan “Asılacak Adam Aziz Nesin” adlı anı türündeki kitapta şu ifadeler yer almaktadır:

“İşte, Aziz Nesin de, Birinci Dünya Savaşı’nın sıkıntı, yokluk, açlık yıllarında doğmuştur. Zaten fakir bir ailenin çocuğudur. Çocukluğu, gençliği de hep sıkıntı içinde, yokluk içinde geçmiştir. Bu nedenle bir kibrit çöpünün bile değerini çok iyi bilir. Ayrıca, Babıâli’de de cimriliğiyle ünlü Halil Lütfü Dördüncü’nün yanında, Akşam gazetesinin eski sahiplerinden dilenerek ölmüş milyoner Kâzım Şinâsi’lerin, yazarlarına yazı uzunluğunu iple ölçüp telif ücreti ödeyen Hakkı Tarık Us’ların, Yeni Sabah’ın eski sahiplerinden gene ünlü cimri Cemalettin beylerin arasında yetişmiştir. Öyle görmüştür yani. Aşırı tutumlu olmak bir zorunluluktur.

Ayrıca, o kuşaklarca solculuk da galiba biraz tutumluluk olarak belenilmiştir. Solculuk, tutumluluk sanılmıştır.

Çünkü tanıdığım Aziz Nesin, gerekliliğine inandığı zaman öylesine de eliaçık biridir ki... Örneğin konuk ağırlamada... Örneğin çocuklarına karşı duyduğu sorumluluklara... Bildiğim kadarıyla bütün çocukları için, karısı için ayrı ayrı bir konut almıştır. Hepsinin, kendilerine gelir getirecek birer işyerleri vardır. Karısının adına ayrıca bir otomobil almıştır. Yani, kendisi otobüsle gider gelir, ama karısına bir otomobil almıştır.”(Demirtaş, 1994, s. 67).

Başka bir benzerliğe ise “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı kitapta Zeynep’in mektubunda da rastlıyoruz.

“... Annem de babam da çok tutumludur. Yanlış anlama, elisıkıdır demek istemiyorum. Ama ikisi de yorganlarına göre ayaklarını uzattıklarını sanırlar. Unutup da kapağını kapamadan dolmakalemimi masanın üstünde bırakacak olsam, babam bunun için uzun uzun öğütler verir:

- Dolmakaleminin kapağını kapamazsan ucundaki mürekkep kurur, yazamazsın. Sonra yere düşerse ucu kırılır. Bunlar hep ziyandır. İnsan tutumlu olmalı.

Kardeşim defter yaprağının yalnız bir yüzüne yazsa yada biriki yaprak atlasa, annem ona öğütler verir:

- Ziyancı olma oğlum. Damlaya damlaya göl olur. Her gün böyle bir yaprak ziyan etsen, yılda koca bir defter olur. Yazık değil mi?

Metin çok kalem kaybeder.

Annem,

- Sana kalem almaktan bıktım artık! diye bağırır.

Tutumluluk elbet iyi bir şey. Ama bizim evdeki bu aşırı tutumluluk canımı sıkmaya başladı. Büyükbabam benim tutumlu olmayışından çok yakındır.

- Kızım, bir olmadan bin olmaz. Damlaya damlaya göl olur.

Büyükbabam kardeşimle bana kumbara almıştı. Kumbarayı verirken,

- Unutmayın, demişti, kulağınıza küpe olsun; damlaya damlaya göl olur. Söyleyin bakalım ne olurmuş?

Büyükbabam hep böyledir; bize bir şey söyledi mi, arkasından hemen sorar:

- Damlaya damlaya ne olurmuş?

- Göl olurmuş büyükbaba.

Sonra da uzun bir “Aferiiiiin!” çeker. ...” (Nesin, 2020, s. 93).

Bu gibi benzerliklerin örnekleri çoktur. Bu sebeple, okuduğumuz eseri anlamak için onu ortaya koyan kişinin hayatına da hâkim olmamız gerekir. Aksi halde yaptığımız okuma yüzeysel kalacaktır. Ayrıca yazarı tanımak, eserin kahramanını tanımamızı da kolaylaştıracak, bu durum da eserin içinde adeta süzülmemizi, karakterle özdeşim kurmamızı kolaylaştıracaktır. Şimdi, her iki yazarın hayatlarına kısaca değinelim.

2.4.1. Berdibek Sokpakyayev Kimdir?

Siyasete ve edebiyatın buna bağlı seyrine paralel olarak inişli-çıkışlı ve çeşitli özellikler gösteren Kazak hikâyeciliğine 1956 sonrası dönemde edebî manada başarılı hikâyeleriyle katkıda bulunan yazarlardan biri de Berdibek Sokpakyayev’dir.

15 Ekim 1924’te Almatı’nın Narıncol ilçesinde doğan yazar 1992’de geçirdiği bir kalp krizi sonucu hayatını kaybeder. 68 yıllık hayatı boyunca pek çok eser veren yazarın hayatını ve eserlerini Ömer Dutar bir kitap haline getirerek yayımlamıştır. Biz de burada Sokpakyayev’in hayatına bu çalışmadan yararlanarak kısaca yer vereceğiz.

Sokpakyayev, 12 yıllık eğitiminin ardından Abay Milli Pedagoji Üniversitesine kaydolar. Ardından Moskova’da yüksek lisans yapar ve Almatı’ya dönerek çeşitli okullarda Kazakça dersleri verir. Zor bir çocukluk dönemi geçiren yazar, yaşadığı zorluklara zaman zaman eserlerinde de yer verir. Söz gelimi, Benim Adım Koca’da Koca babasını kaybetmiş bir çocuktur. Yazar ise 8 yaşındayken annesini kaybetmiştir. Yazarın babası İdris, çocuklarla ilgilenmesi için ikinci kez evlenir. Ancak bu hanım, çocuklarla ilgilenmez. Benzeri şekilde, Koca da annesiyle ilgilenen ve olası bir üvey baba figürü olan Karatay’ı sevmez ve onu annesinden uzak tutmaya çalışır.

Yazarlık hayatına şiirle başlayıp 1950 yılında “Bulak (Pınar)” adlı şiir kitabını yayımlar. Sonra çocuklar ve gençler için yirmiden fazla hikâye, uzun öykü ve roman yazar. Benim Adım Koca, Ölenler Geri Dönmezler gibi eserleri SSCB halklarının dillerine ve pek çok yabancı dile çevrilmiştir (Kazakistan Jazuvışları, 2004, s. 287).

Yazarın edebi kişiliğini ele aldığımızda onun Kazak edebiyatı için ne kadar değerli olduğunu görürüz. 1950’lere kadar görmezden gelinen çocuk edebiyatı Sokpakyayev’in yazdığı şiirlerle sesini duyurmaya başlar. 1953 yılında “Bakıt Jolı” adlı dergide öyküleri yayımlanır ve devamında “On Altı Yaşındaki Şampiyon” adlı öyküsü de Pioner Dergisinde yayımlanır. Bu eserlerinde çocuklara öğüt vermekten ziyade çocuklara sporun iyi bir şey olduğunu, dalkavukluk ile değil çabalamanın sonucunda başarının elde edilebileceğini sezdirmektedir.

Yazarın Pioner dergisinde öyküsünün yayımlanması da yine “Benim Adım Koca”da karşımıza şu satırlarla çıkar:

“... Okula “Pioner” dergisinin yeni sayısı geldi. Çocuklara dağıtıyorlardı. O sırada dergiyi herkesten önce açan biri “Hey, şuna bakın. Koca’nın şiiri basılmış!” diye bağırды. Evet, benim şiirim. “Koca Kadırov” diye sanki taya basılan bir damga gibi açık ve görünür yazılmıştı.” (Sokpakyayev, 2018, s.28).

Bu durum da yukarıda bahsettiğimiz eser – yazar ilişkisini ve eserin kahramanı ile yazarın yakınlığını vurgulamaktadır.

Sokpakyayev için hem çağdaşı edebiyatçılardan hem de kendinden sonra gelen isimlerden söylenen sözlerden öğrendiğimiz kadarıyla o Kazak edebiyatı için çok önemli bir değerdir. Eserleri ile Kazakların milli duygularının, geleneklerinin unutulmasını engellemiş, eserlerinde bu değerlere mutlaka yer vermiştir. Özellikle yaşadığı dönem ve

siyasetin edebiyat alanına yaptığı baskı düşünülürse bunu yapmak o dönem için oldukça zor ve kıymetlidir. Edebiyat araştırmacısı ve eleştirmeni Kulbek Ergöbek'e göre, Berdibek Sokpakyayev, hayatını anlata anlata bitiremeyeceğimiz koca bir dünyadır. Eserlerinde bu koca dünyayı belli bir kurgu içinde anlatır (Ergöbek, 2014, s. 374).

Kendisinin anlattığına göre Benim Adım Koca uzun öyküsü ve Ölenler Geri Dönmezler romanının bazı bölümlerinin kısaltılmış, rejim değiştikten sonra eserler orijinal haliyle tekrar yayınlanmıştır. Ancak Benim Adım Koca'dan çıkarılan bölümler yeniden eklenememiştir. Bu durum için Sokpakyayev "Gerçekleşmemiş hayal ölmüş insan gibidir." der (Sokpakyayev, 2014, s. 375).

Berdibek Sokpakyayev hayata çoğunlukla çocuk gözüyle bakar, eserlerinde çocukların hayatını konu edinir. Çocukların inanç ve vicdanlarının yetişkinler kadar kirli olmadığını düşünür. Ona göre dünyaya temiz gözle bakan insan için dünya çok hafiftir. Benim Adım Koca'da Koca da bunu dile getirmektedir. Bütün olumsuz durumları halleden, hatalarını kabul edip çözüme ulaştıran ve kendi hayatı için yeni bir başlangıç yapan Koca "Ah! Bugün akşam ne kadar da güzeldi... Ay pırıl pırıl parlıyordu. Gökyüzünün açık mavi ipek çadırı bütün güzelliğiyle ışıltı ışıltı... İçimde tarifi mümkün olmayan bir cesaret ateşi tutuşuyordu"(Sokpakyayev, 2018, s. 182).

Eserleri:

Benim Adım Koca (Uzun Öykü), 1957

Çocukluk Devrine Seyahat (Yazarın çocukluk dönemini anlattığı eseri), 1958

Teke Tek (Hikâye), 1962

On Altı Yaşındaki Şampiyon (Uzun Öykü), 1951

Cüceler Eline Seyahat (Masalsı Hikaye), 1991

Nerdesin Gauhar? (Roman), 1962

Geleceğe Yolculuk (Roman)

Başımdan Geçenler (Roman), 1970

Uzaktaki Köyde (Hikaye), 1953

Burl At (Hikaye)

Ayajana (Hikaye), 1963

Yol Üstünde (Hikaye), 1955

Boztepede Bir Kız Var (Tiyatro), 1961

Ben Nasıl Evlendim? (Hikaye), 1966

Gömlek Meselesi (Hikaye)

Tek Kollu Bilardocu (Hikaye)

Bakıt Kuşığı (Hikaye), 1953

Yaşadıklarım (Roman), 1957

Buluşma (Oyun) (Dutar, 2019, s. 44-45).

2.4.2. Aziz Nesin Kimdir?

Yazarın hayatını anlatan 12 yayımlanmış kitap mevcuttur. Ayrıca yazarımızı kendi anılarından oluşan “Böyle Gelmiş Böyle Gitmez” adlı eser ile tanımak mümkündür. Bu eserde yer alan anılarla hem yazarın yaşadığı dönemi anlamak hem de yazarımızın kalemini ve kişiliğini şekillendiren olaylara tanık olmak mümkündür.

Asıl adı Mehmet Nusret olan yazar 20 Aralık 1915’te İstanbul’da doğmuş ve 6 Temmuz 1995’te İzmir’de vefat etmiştir. Yazarın pek çok türde eseri mevcuttur. Adını eserlerinden ziyade anlatım tarzıyla duyurmuştur. Yayımlanmış 13 çocuk edebiyatı ürünü bulunmaktadır. Çocuk edebiyatında gülmece türünde eserler vermiştir. Oya Ateş takma adıyla Monologlar adlı eserini yayınlamıştır. Daha sonra Şimdiki Çocuklar Harika, Vatan Sağ Olsun, Üç Karagöz Oyunu, Pırlatan Bal, Hayvan Deyip de Geçme, Köylerin En İyisi Bizim Köy, Kar Baba, Doğ Güneşim Doğ, Bu Yurdu Bize Verenler, Borçlu Olduklarımız, Aziz Dede’den Masallar çocuklar için yazdığı eserlerdir (Başbozkurt, 2023, s.47). Bunun dışında yetişkinlere yönelik oyun, öykü, şiir, çizgi roman, romanları ve anıları mevcuttur.

Aziz Nesin, bitki ve hayvan dünyasına ait üyeleri seçerek ilginç konular işlemiş ve bu öykülerini Anıtı Dikilen Sinek adlı öykü kitabında toplamıştır. Ayrıca kişilerini Kurtuluş Savaşı kahramanlarından seçtiği Bu Yurdu Bize Verenler adlı öykü kitabı da

çocuk edebiyatı eserleri arasında gösterilebilecek eserlerdir (Şimşek, 2014, s. 44). Bütün eserlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

Roman: Kadın Olan Erkeğin Hatıraları (1955), Düğümlü Mendil(1955), Gol Kralı(1957), Erkek Sabahat(1957), Saçkıran(1959), Zübük(1961), Şimdiki Çocuklar Harika(1967), Tatlı Betüş(1974), Surnâme(1976), Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz(1977), Tek Yol(1978)

Öykü: Parti Kurmak Parti Vurmak(1946), Geriye Kalan(1953), İt Kuyruğu(1955), Yedek Parça(1955), Fil Hamdi(1956), Damda Deli Var(1956), Mahallenin Kısmeti(1957), Ölmüş Eşek(1957), Hangi Parti Kazanacak(1957), Toros Canavarı(1957), Memleketin Birinde(1958), Havadan Sudan(1958), Bay Düdük(1958), Nazik Alet ile Nigâr(1959), Heptirinam(1960), Gözüne Gözlük(1960), Ah Biz Eşekler(1960), Yüz Liraya Bir Deli(1961), Bir Koltuk Nasıl Devrilir(1961), Biz Adam Olmayız(1962), Yeşil Renkli Namus Gazı(1964), Sosyalizm Geliyor Savulun(1965), İhtilali Nasıl Yaptık(1965), Rıfat Bey Neden Kaşınıyor(1965), Vatan Sağolsun(1968), İnsanlar Uyanıyor(1972), Leylâ ile Mecnun(1972), Hayvan Deyip de Geçme(1973), Seyyahatnâme(Duyduk Duymadık Demeyin)(1976), Büyük Grev(1978), 70 Yaşım Merhaba(1984), Kalpazanlık Bile Yapılamıyor(1984), Maçınli Kız İçin Ev(1987), Nah Kalkınırız(1988), Rüyalarım Zıyan Olmasın(1990), Aşkım Dinimdir(1991), Gözünüz Aydın Efendim(1997), Herkesin İş Gücü Var(2005).

Oyun: Biraz Gelir misiniz(1958), Bişey Yap Met(1959), Toros Canavarı(1963), Düdükçülerle Fırçacıların Savaşı(1968), Üç Karagöz Oyunu(1969), Çiçü(1969), Tut Elimden Rovni(1970), Hadi Öldürsene Canikom(1970), Beş Kısa Oyun(1979), Bir Zamanlar Memleketin Birinde(1992), Başarımı Karılarıma Borçluyum(1992), Sait Hopsayıt(1992), Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz(1992), Hakkımı Ver Hakkı(2011), Zat-ı Devletleri İbiş Hazretleri(2011).

Anı: Bir Sürgünün Anıları(1957), Böyle Gelmiş Böyle Gitmez I- Yol (1966), Poliste(1967), Böyle Gelmiş Böyle Gitmez II – Yokuşun Başı(1976), Benim Delilerim(1984), Salkım Salkım Asılacak Adamlar(1987), Onursal Doktor Olamamanın Büyük Onuru(1993), Böyle Gelmiş Böyle Gitmez III – Yokuş Yukarı(1996), Bir Vicdan Dairesi(1998), Birlikte Yaşadıklarım Birlikte Öldüklerim(2006), Mum Hala I (2009), Mum Hala II(2010), Unutulmayan Rüyalar(2010).

Şiir-Taşlama: Aziznâme(1948), On Dakika(1957), Sondan Başa(1984), Seviye On Ölüme Beş Kala(1986), Kendini Yakalamak(1988), Hoşçakalın(1990), Bir Aşk Var Bir de Ölüm(1992), Hazreti Dangalak(1992), Sivas Acısı(1995).

Yazı-Derleme-Söyleşi: Mizah Hikâyeleri Antolojisi(1955), Nutuk Makinesi(1958), Az Gittik Uz Gittik(1959), Merhaba(1971), Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı(1973), Dünya Kazan Ben Kepçe I – Irak ve Mısır(1977), Suçlanan ve Aklanan Yazılar(1982), Ah Biz Ödleğ Aydınlar(1985), Soruşturmada(1986), İnsanlar Konuşa Konuşa(1988), Sora Sora Cennet Bulunur(1990), Bir Tutam Aydınlık(1994), Bir Dokun Bir Dinle(1994), Çuvala Doldurulmuş Kediler(1995), Türkiye Şarkısı Nâzım(1997), Sanat Yazıları(2011), Sporcu Milletiz Vesselam(2012), Yurt Gezileri(2013), Okuma Güncesi(2014), Dünya Kazan Ben Kepçe II – Alamanya Alamanya(2016).

Mektup: Canım Oğlum Canım Babacığım I-II(Aziz Nesin-Ali Nesin Mektuplaşmaları)(1994-1995), Aziz Nesin-Tahsin Saraç Mektuplaşmaları(1995), Aziz Nesin- Meral Çelen Mektuplaşmaları(1998), Aziz Nesin- Saliha Scheinhardt;Mektuplar(1999).

Çocuklar İçin: Monologlar(1949), Uysana Tosunum(1971), Bu Yurdu Bize Verenler(1975), Borçlu Olduklarımız(1976), Pırlatan Bal(1976), Aziz Dede'den Masallar(1978), Ben de Çocuktum(1979), Anıtı Dikilen Sinek(1982), Nasrettin Hoca Gültüleri(1991), Çocuklara En Güzel Masallar(2009), Hayvanlar Takımı(2009), Arkadaşım Badem Ağacı(2010), Çocuklara En Güzel Öyküler(2012). (Nesin, 2020 : 223 -224)

Çalışmamıza konu olan “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı eserini anlamak adına kendi çocukluk dönemi anılarını kapsayan “Böyle Gelmiş Böyle Gitmez”(Nesin, 2015) adlı eseri de tanımak gerekir. Burada yer alan anılar, dolayısıyla kendi çocukluğu ile “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı eserde yer alan Zeynep ve Ahmet arasında benzerliklerin bulunması elbette tesadüf değil, yazarın zorlu hayatına rağmen her şeye mizahi ve doğrucu bir açıdan bakışının bir yansımasıdır.

3. BÖLÜM

ESERLERİN TANITILMASI

3.1. ESERLER ÜZERİNE

Benim Adım Koca ve Şimdiki Çocuklar Harika adlı eserleri incelediğimizde benzer ve farklı yönleri olduğunu görmemiz çok doğaldır. Çalışmamızın içinde bu iki eser hem biçim özellikleri hem de içerik olarak ele alınarak değerlendirilecek; eserlerin ortak ve farklı yönleri ortaya konulacaktır.

3.1.1. Benim Adım Koca

Benim Adım Koca adlı eser incelendiğinde yirmi yedi bölümden oluştuğu görülür. Bu bölümlerin her birinde kahramanın başından geçen serüvenler anlatılır. Bu bölümlerde sadece olaylara değil nedenlere ve sonuçlara da yer verilmektedir. Söz gelimi birinci bölümde kahramanımız Koca, adını neden sevmediğini anlatmaktadır. Ayrıca bu bölümde kendisiyle birlikte diğer bölümlerde yer alacak kişileri ve mekânları da okurlarla tanıştırır. Söz gelimi annesi Millat'tan, öğretmeni Maykanova Hanım'dan, sık sık çatışma yaşadığı Jantas'tan ve annesiyle evlenmek isteyen Karatay'dan bahseder. Kitapta kimi zaman açık kimi zaman kapalı mekân olarak karşımıza çıkacak olan okul ve evle de bu bölümde okur tanışır.

Eserde Koca'nın dünyasına girmekle birlikte SSCB'nin Kazak halkına ve yaşam tarzına etkisini de görmekteyiz. Koca, bu düşünce sisteminin hayatını ve kişiliğini biçimlendirdiği bir karakterdir. Ancak kahramanımız her şeyi olduğu gibi kabullenmeyen, anlamadığı ya da hoşlanmadığı durumlarda başkaldıran bir karakterdir.

“Peki, atı nereden bulacağım? Oturdum, oturdum, aniden iki elimi bacaklarıma vurdum. Bu da laf mı? Şimdi eskisi gibi sahiplik zamanı değil. Kolhozun malı benim malım. Onlardan birine biner ve giderim. Şimdi böyle zenginlerin hepsinin birkaç tane atı var. Üstüne kendilerinden başka bir sineği bile bindirmezler. Yazın bedava yaylalara sürer otlatırlar, kışın ise rahat rahat tilki avına çıkarlar. O zaman, onlar bunun için köy kolhozuna para öderler mi? Hiç de ödemezler. Babam Kadir bu kolhoz kurulduğundan beri usta olarak çalıştı. Annem ise sağıcı. Bir atın bir günlük terinden faydalanmaya benim neden hakkım olmasın?” (Sokpakyayev, 2012, s. 55).

3.1.2. Şimdiki Çocuklar Harika

Aziz Nesin'in bu eserinde Zeynep ve Ahmet adlı iki öğrencinin mektupları bulunmaktadır. Babasının işi sebebiyle Ankara'ya taşınan Zeynep ile İstanbul'da kalan Ahmet'in günlük hayatlarıyla ilgili olayları birbirlerine mektuplar aracılığıyla anlattıkları kitapta aynı zamanda yetişkin dünyasına da göndermeler yapılmaktadır. İlk mektup 12 Kasım 1963'te Zeynep tarafından yazılmış ve hemen hemen her hafta karşılıklı mektuplar gönderilerek bu süreç 24 Nisan 1964'e kadar devam etmiştir. Her mektubun içeriği Zeynep ya da Ahmet'in okulda /evde yaşadığı bir olaydır. Bu olaylar sadece anlatılmamış, olayların ortaya çıkışı ve sonucu da ele alınarak mektuplar bir neden – sonuç ilişkisi içinde yazılmıştır.

“

İstanbul, 30 Kasım

1963

Zeynep Kardeş,

Mektubunu alalı iki gün oldu. Hemen cevap vermek istiyordum. Ama öğretmenimiz ev ödevi vermişti. Çoktu ödevler. O yüzden ancak şimdi cevap yazabiliyorum.

Yeni öğretmenimizi gittikçe daha çok seviyorum. Müdürün dersaneye geldiği gün Demir'in neler yaptığını yazmıştım ya sana, o olaydan sonra hepimiz öğretmenin Demir'e kızacağını sanmıştık. Hiç de sandığımız gibi olmadı. Bana da bir küskünlüğü yok. Oysa ben o olaydan sonra çok korkuyordum.

Öğretmenimiz son günlerde en çok fedakârlık konusu üstünde duruyor. Bize birçok fedakârlık hikâyesi anlatıyor. Anlattığı her fedakârlık hikâyesinden sonra bize soruyor:

- Bu hikâyeden ne anladınız? Çıkardığınız sonuç nedir? Alınacak ders nedir? Öğretmenin beni sevmeye başlaması neden, biliyor musun? Çünkü anlattığı fedakârlık hikâyelerinden ben tam onun istediği sonuçları çıkarıyorum. Önceden biliyorum ne istediğini, beğeneceği biçimde konuşuyorum. Bana her seferinde,
- Aferin Ahmet!.. dedikten sonra çocuklara: İşte, diyor, siz de bu anlattığım hikayedeki çocuk gibi fedakar olmalısınız.” (Nesin, 2020, s. 42).

3.1.3. Neden Bu Eserleri Seçtik?

Karşılaştırmalı edebiyat biliminin amacı daha önce de vurgulandığı gibi kültürler arası barış ve hoşgörüyü sağlamaktır. Farklılıkları hoş görerek bunları zenginlik olarak kabul etmek gerekir. Türk dünyasında da özellikle 1990'lı yıllardan itibaren Türk toplulukları arasındaki beraberliği sağlamak amacıyla pek çok çalışma yapılmıştır. Bu gibi çalışmaların yapılması Türk dünyası adına ortak bir miras oluşturmuştur (Bayniyazov, 2022, s. 2).

Türk dünyasının sınırları oldukça geniş. Çalışmamızın sınırlarını çizebilmek adına Kazak çocuk edebiyatının yukarıda saydığımız özelliklere uygun olarak çok başarılı bir temsili olan “Benim Adım Koca” ile Türk çocuk edebiyatının başarılı bir temsilcisi olan “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı edebi eserleri örnek olarak seçerek bu geniş alanı sınırlamaya çalıştık. Bu eserleri seçmemizin en önemli sebebi çocuk gerçeğini çocuk gözüyle anlatmaları, Türk dünyasının farklı coğrafyalarını yakınlaştıracak özellikler barındırmaları ve çocuk dünyasını yetişkinlere açan, dünyayı çocuk gözüyle aktaran eserler olmalarıdır. Söz gelimi bir çocuk eğer adını beğenmiyorsa bunu şu cümlelerle dile getirebilir:

“... Keşke mümkün olsaydı da beğenmediğimiz adımızı değiştirip güzel isimlerden birini alabilseydik. Fakat ne çare ki sen altı bağlı bir bebek olarak yatarken, bebekliğindeki ahmaklıktan faydalanıp anne baban veya şildehanaya gelen güruhtan biri sana öyle bir ad koymuş. Ökembay’ın çocuğuna Tınjırtar adının koyulması misali... (s.31)”

“Benim Adım Koca” adlı eserden alınan bölümde Koca adını beğenmediğini söyleyip bırakmıyor, bu durumla ilgili dileğini de çocuk kalbinin temizliği ve duruluğuyla dile getiriyor. Kitapta pek çok yerde duygularını bu şekilde masum bir dille anlattığına tanık olduğumuz Koca, çocuksu değil çocuk dünyasının gerçeğini anlatan ve pek çok çocuğun kolayca özdeşleşebileceği gerçekçi bir kahramandır.

Edebiyat araştırmacısı Gülizar Pirali: “Berdibek Sokpakyayev deyince aklıma Benim Adım Koca gelir. Berdibek ile Koca’nın yokluğu bugün bile hissedilmektedir. Bunun birinci sebebi Berdibek ağabeyimiz gibi halkın yanında durarak çocukların edebiyat ihtiyacını karşılayan, onların yanında duran, çocukların merhametli olmasını isteyip çocuk edebiyatının gelişimine katkıda bulunan usta yazarların azlığı, ikincisi ise Koca gibi çocuğa özgü dürüst ve cesaretin sembolü olacak hayalperest çocukların bugünden uzak olmasıdır” (Pirali, 2014, s. 376).

Eser, bu ve pek çok özelliği ile çocuk edebiyatının güzel bir örneğidir. Bu sebeple de üzerinde çalışılması gereken bir eserdir.

Türkiye’de çocuk edebiyatı çalışmaları dünya çocuk edebiyatının çevirileriyle başlamıştır. Bir Şeftali Bin Şeftali, Küçük Kara Balık, Kuğular gibi eserler günümüzde de en çok basılan ve kolay ulaşılabilen eserlerdir. Ancak bazı görüşlere göre bu eserlerde ortaya konan iyi – kötü, güzel – çirkin, kadın –erkek, güçlü – güçsüz vb. çatışmalar

yapaydır. Bu yapaylığın sonucunda ise verilen mesajlar “kadere karşı gelinmez.” “insan güçsüzdür.” “sana taş atana ekmek at.” gibi tutucu söylemlerdir. Yoksulluk, donuk bir durumdur, bu durum değişmez. Bunun sonucunda da acı, gözyaşı, çaresizlik duyguları yoğunlaşır ve bu yoğunlaşma neden – sonuç bağına zayıflatır. Böylece olayları olduğu gibi kabul etmeyi, tesadüflere inanmayı ve hayattan mucizeler beklemeyi öğrenen çocuk kendini ve çevresini hatalı tanımaya, değerlendirme yapamamaya başlayacaktır (Mert, 1975, s. 15).

Çalışmamıza konu ettiğimiz çocuk edebiyatı eserleri bahsettiğimiz olumlu tipleri barındıran, hayatın hareketli yapısını gösteren eserlerdir ve çocuk gerçeğini unutmayan bir anlatımla yazılmışlardır. Seçilen eserler, hak ettikleri başarı ve ünün gerisinde kalmış ve akademik anlamda üzerine çok düşülmemiş eserlerdir. Ulusal Tez Merkezi tarafından onaylanan tezler incelendiğinde Şimdiki Çocuklar Harika adlı eserin bir yüksek lisans tezine (Aziz Nesin'in Şimdiki Çocuklar Harika adlı eseri ile Erich Kästner'in Uçan Sınıf adlı eserinin karşılaştırılması, Yılmaz, Mustafa, 2019) Benim Adım Koca adlı eserin ise bir doktora tezine (Berdibek Sokpakbayev'in 'Meniñ Atım Koja' adlı eseri üzerinde dil incelemesi (Metin-aktarma-inceleme-dizin), Özkan Aktaş, Tuğba, 2017) konu olduğu görülmüştür. Fakat bu çalışmalar da bahsi geçen iki eseri bir araya getirmemiştir. Bu tez ile amacımız çocuk edebiyatının ne ve nasıl olması gerektiğini iki eseri karşılaştırmalı olarak sunarak ortaya koymaktır.

Daha önce bu eserlerle ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde “Benim Adım Koca” adlı eserin bir doktora tezine konu olduğunu görürüz. Bu çalışmada eser Kazak edebiyatından Türk edebiyatına aktarılmıştır. Tez içinde Tuğba Aktaş Özkan, Doç. Dr. Mustafa Toker danışmanlığında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı kapsamında “Benim Adım Koca” adlı eseri Kazak edebiyatından Türk edebiyatına aktarmıştır. Çalışmada Kazakistan ve Kazak Türkleri, Kazak Türkçesi, Kazak edebiyatı, Berdibek Sokpakbayev, Menin Atım Koja adlı eser hakkında kısa bir bilgi, Kazak Türkçesi ses bilgisi hakkında ayrıntılı bilgiler ve “Menin Atım Koja” adlı eserin transkripsiyonlu metni ve Türk edebiyatına aktarılması yer almaktadır.

“Benim adım... Adımı söylemeye başlayınca dilim damağıma yapışmış gibi oluyor.

Adı sevimli olan insan ne kadar bahtiyar bir insandır. Mesela Murat, Bakıt, Erbol, Bolat gibi isimlere bakın. Söylemesi de kolay, kulağa da hoş geliyor. Anlam bakımından da Kazak dili öğretmenimiz Maykonova'ya göre bunlar yüksek fikirler içeren isimlerdir. Bu insanlar kendi isimleri ile gururlanırlar ve başka birisiyle tanıştıklarında yüksek sesle söylerler. Bunun aksine işitmeye de söylemeye de ters gelen isimler vardır. Başkaları bir tarafa kendi hoşuna bile gitmez. Elinde olsa hemen değiştirip güzel isimlerden birini alırsın. Fakat ne çare? Sen yeni doğup kundakta yatarken ahmaklığından istifade eden anne ve baban veya şildehaneye gelip konuşan birisi bu ismi koyuvermiştir. Ökembay'ın çocuğuna “Tıncırtar” ismini koymasına gibi, oradaki başkaları da bu isimden hoşlanarak, "Bu olsun çocuğun ismi, bu olsun! Bundan güzel ismi dünyayı dört dönsen de bulamayız!" demişlerdi. İşte o günden sonra bu isim seninle doğmuş gibi birlikte yaşamaktadır. Bu isimden ölmeden kaçıp kurtulamazsın. Hoşlanmasan da boynuna asarak beraber yaşarsın. Evet, hayat böyle adaletsizliklerle doludur. Dün gazeteden okuduğuma göre Çinlilerin ad koymaları ilginçmiş. Çocuk beş altı yaşına gelinceye kadar onun kendi ismi olmazmış. "ortancam", "küçücüğüm", "sevgilim" gibi ortak isimlerle adlandırılmış. Sonra çocuk beş altı yaşına gelip aklı erdiğinde onun hoşuna giden isimlerden birini seçip verirlermiş. İşte adalet budur. Doğrusu bu değil mi?"

Tezimizin konusunu oluşturan “Benim Adım Koca” adlı eserin ayrıca Türkçeye bir aktarması daha mevcuttur. Bu çalışma Cemile Kınacı'ya aittir (Kınacı, Ankara, 2018). Bengü Yayınları tarafından basılan bu çevirinin dilini incelemek için aşağıda kısa bir bölüm sunulmuştur:

“Benim Adım...

Adımı söylemeye başladığımda dilim damağıma yapışır gibi oluyor. İnsanın adının sevimli olması da büyük bir mutluluk mu diyorum. Mesela, Murat, Bolat, Erbol, Bakıt gibi isimleri ele alalım. Söylemesi de kolay, kulağa da hoş geliyor. Bunun yanı sıra anlam olarak da Kazak dili dersini veren Maykanova Hanım'ın söylediğine göre, bunlar yüksek fikir taşıyan isimler. Bu isimleri taşıyanlar kendi adlarını eski zamanlardaki gibi övünç sebebi görerek, birbiriyle tanıştıklarında bastırarak, yüksek sesle söylüyor. Buna karşın hem söylemesi zor hem de kulağa hoş gelmeyen isimler de var. Bırak başkalarını kendinin bile hoşuna gitmiyor. Keşke mümkün olsaydı da beğenmediğimiz adımızı değiştirip güzel isimlerden birini alabilseydik. Fakat ne çare ki sen altı bağlı bir bebek olarak yatarken, bebekliğindeki ahmaklıktan faydalanıp anne baban veya şildehanaya gelen gürutandan biri sana öyle bir ad koymuş. Ökembay'ın çocuğuna Tıncırtar adının koyulması misali. Orada bulunan heyecanlı halk, o sırada hep bir ağızdan “Bu olsun çocuğun adı, bu olsun, bundan güzel bir adı bütün dünyayı dolaşsak da bulamayız!” demişler. İşte o günden, o andan itibaren söz konusu ad seninle birlikte doğmuşçasına alnına yapışıp kalıyor. Artık hayatın boyunca o addan kurtulamıyorsun. Hoşuna gitmese de boynuna asıp bu ad ile yaşayıp gidiyorsun.

Hayatta bunun gibi nice adaletsizlikler var. Daha yeni gazetede okudum. Çinlilerin çocuğa ad koyması ilginçmiş. Çocuk beş altı yaşına girene kadar onun bağımlı olduğu bir adı olmuyormuş. “Ortancam” , “en küçüğüm” , “sevdiğim” , “mis kokulum” gibi geçici adlarla çocuklarını adlandırıyorlarmış. Akli ermeye başlayıp beş altı yaşına girdikten sonra ise çocuk hangi ismi beğeniyorsa o ismi seçip onu alıyormuş. İşte, adillik budur. Bu doğru değil mi? (s.32)”

Yukarıda Tuğba Aktaş Özkan’a ve Cemile Kınacı’ya ait olan çevirilerden bir parça sunulmuştur. Bu parçalar incelendiğinde Kınacı’nın çevirisinin daha kolay okunabilir ve akıcı bir üslupla yazıldığı görülmektedir. Ayrıca seçilen sözcük ve deyimler çocuk dünyasının bir yansıması kabul edilebilir. Diğer yandan Kınacı’ya ait çeviride kullanılan dilin daha edebi olduğunu söyleyebiliriz. Sözcük ve söz gruplarının ana dildeki özelliğini kaybetmeden aktarılması, paragraf bütünlüğünün sağlanmış ve edebi dilin korunmuş olması da önemlidir. Bu sebeplerle tezimizde Kınacı’ya ait çeviriden yararlanacağız.

Karşılaştıracığımız diğer eser olan “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı metinle ilgili olarak da bir yüksek lisans tezi yapılmıştır. Mustafa Yılmaz’ın Dr. Öğretim Üyesi Özcan Erişek danışmanlığında Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yabancı Diller Ana Bilim Dalı kapsamında hazırladığı yüksek lisans tezinde Şimdiki Çocuklar Harika adlı eser ile Erich Kastner’in Uçan Sınıf adlı eseri karşılaştırılmıştır. Bu tez kapsamında yazarların hayatı, araştırmanın amacı, yöntemi, kapsam ve sınırlılıkları, kuramsal çerçevede eserlerin tanıtılması, yazarların karşılaştırılması, eserlerde yer alan kahramanların karşılaştırılması, eserlerdeki ortak değer ve temalar, eserlerde göze çarpan kavramlar, yöntem ve bulgular ele alınmıştır. Bu çalışmada yer alan kuramsal incelemeler tezimize mutlaka bir katkı sunacaktır.

Tablo 2. İncelenen eserlerin künyesi

	BENİM ADIM KOCA	ŞİMDİKİ ÇOCUKLAR HARİKA
Yazar	Berdibek Sokpakbayev	Aziz Nesin
Ülke	Kazakistan	Türkiye
İlk Basım Yılı	1967	Yazıldığı tarih 1957 İlk basım 2018
Türü	Uzun Hikâye	Roman

Daha önce konu olduğu çalışmalar	Berdibek Sokpakyayev'in	Aziz Nesin'in Şimdiki
	'Meniñ Atım Koja' adlı	Çocuklar Harika adlı eseri
	eseri üzerinde dil	ile Erich Kästner'in Uçan
	incelemesi (Metin-	Sınıf adlı eserinin
	aktarma-inceleme-dizin),	karşılaştırılması, Yılmaz,
	Aktaş Özkan, Tuğba, 2017	Mustafa, 2019 (Yüksek
	(Doktora Tezi)	Lisans Tezi)

3.1.4. Türler Hakkında

Edebi türler, ihtiyaca bağlı olarak art zamanlı şekilde ortaya çıkmıştır. Tıpkı bir fiçinin içine konan farklı sınıflar gibi içindeki cevherin etkisiyle biçim değiştirmişlerdir. Denilen o ki, türlerin ortaya çıkışında yazarın aktarmak istedikleri ve bu aktarıma uygun anlatım yönteminin farklılığı edebi türlerin çeşitlenmesini de zorunlu kılmıştır (Roussesau ve Pichois, 2022, s. 85).

Söz konusu iki eser incelendiğinde iki eserden birinin roman, diğerinin uzun öykü olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu eserler sadece belirli başlıklarla bölümlere ayrılmış eserler değildir. Benim Adım Koca adlı eserde kahramanımız Koca romanını gün gün yazmaktadır. Ve yazdığı bölümlerde dişe dokunur gördüğü olayları anlatmaktadır. Bu durum da akıllara günlük türünü getirmektedir ki uzun öykünün bir öğrencinin günlüğü şeklinde yazıldığını söylemek şu durumda yanlış olmayacaktır.

Diğer eserimiz olan Şimdiki Çocuklar Harika adlı eserde ise Zeynep ve Ahmet adlı iki kahramanımızın birbirine gönderdiği mektupları okumaktayız. Roman, iki öğrencinin birbirine gönderdiği mektuplarla oluşturulmuştur. Kitabın sonunda yazar Aziz Nesin bu kitaptaki Zeynep ve Ahmet'in aslında kendisi olduğunu beyan etmiştir. Bu durumda yazarımızın neden romanını mektup türüyle biçimlendirerek kaleme aldığı sorusunu akıllara getirmektedir.

Bu sorulara cevap verebilmek adına öncelikle günlük, mektup, uzun öykü ve roman türlerini tanıtmak yararlı olacaktır.

3.1.4.1. Günlük

“Günceler daha çok yazınsal bir tür olarak tanınır” (Günay, 2007, s. 361). Günlük türü çok tercih edilen yazın türü olmamakla birlikte özellikle Osmanlı Devleti döneminde

ruzname adıyla anılan bir yazın türüdür. Bu yazın türünde yaşananlar günü gününe yazıldığı gibi kimi zaman da bir zaman seyrinde sadece önemsenen olaylara yer verilerek de günlük yazılabilir. İncelediğimiz “Benim Adım Koca” adlı eserde de kahramanımız Koca sadece önemsedığı olayları anlatarak günlük tutmuştur.

Günlükler öncelikle sahibinin hayatına ait ayrıntılı tutanaklardır (Çetişli, 2018, s. 107). Bu doğrultuda baktığımızda kitabın ana karakteri olan Koca’yı tanımak adına günlüğüne not aldığı olayları inceleyerek yaşadığı dönemi, dönemin sosyal ilişkilerini, ana karakterin psikolojik durumunu anlayabiliriz. Günlük edebi türünün kullanılması bu açılardan okura büyük yarar sağlamıştır.

3.1.4.2. Mektup

Mektup türü insanların haberleşme, iletişim kurma ihtiyacıyla ortaya çıkmış bir türdür. Teknolojinin günümüzdeki kadar gelişmiş olmadığı dönemlerde sevilen bir kişiden alınan birkaç satır bilgi oldukça büyük bir değere sahiptir. Dolayısıyla bu tür, günümüze göre ilkel bir iletişim aracı olsa da değerli ve önemli bir türdür.

Mektup türünün değerini ve önemini şu satırlarla da vurgulamak mümkündür:

“Kişiler yazdıkları mektup yoluyla kendisi, beklentileri, ruhsal durumu, farklı konulardaki düşünceleri, toplumsal yapı hakkındaki bir düşüncesini, kaygılarını, kısacası her türden konuyu alıcısına aktarırlar. Hatta bununla da kalmayıp alıcıyla doğrudan iletişime geçer, onu yönlendirir, onun görüşünü sorar, ona emreder ya da ona üçüncü bir kişiden söz edebilirler. Bu açıdan mektup için bir sınırdan söz etmek olanaksızdır denilebilir” (Günay, 2007, s. 369).

Mektuplar özel mektuplar, iş mektupları, edebi ve sanatsal mektuplar olmak üzere üç gruba ayrılır (Kolaç, 2018, s. 141). Özel mektuplar, birbirini tanıyan, aralarında belli bir samimiyet bulunan kişiler arasında yazılır. Bu mektupların içeriği sadece mektubu yazan ve adına mektup yazılan kişileri ilgilendirir. Bu mektupların dili samimidir, konuları ise sınırsızdır.

İş mektuplarında taraflar özel kişiler ve kurumlardır. Mektubun konusu bir iş veya hizmettir. Kullanılan dil resmidir.

Edebi ve sanatsal mektuplarda amaç bir düşüncenin, tezin dile getirilmesi ve gerekçelendirilmesidir. Tarafları kişiler olabileceği gibi bu mektuplar gazete ve dergilerde de yayınlanabilir. Çocuk edebiyatında mektup türünde eser verenlerin başında

Mustafa Ruhi Şirin yer almaktadır. Şirin, mektuplarıyla çocukların hayallerini ve aileleriyle aralarındaki sevgi bağlarını vurgular (Şimşek, 2014, s. 54).

Aziz Nesin, bu eseri kaleme alırken okura sadece iki çocuğun aralarındaki konuşmaları aktarmaktan ziyade toplumda görmüş olduğu bazı hatalı davranışları eleştirmeyi amaçlamıştır. Yazılış amacı ve içeriği değerlendirildiğinde “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı eserde kullanılan mektupların edebi ve sanatsal mektuplar olarak değerlendirilmesi gerekir.

“Şimdiki Çocuklar Harika” adlı eserimizde de yazar mektup türünün değerini ve önemini fark ederek bu sınırsızlıktan yararlanmak istemiş olsa gerek. Bu sebeple pek çok yazar gibi mektup – roman tarzında bir eser kaleme almıştır.

3.1.4.3. Roman

Roman sanatı, gerçekte birebir örtüşen bir tür değildir. Onun çok anlamlılığı örülen karmaşık yapısını örten bir tül gibidir (Ayyıldız, 2011, s. 26). Bu açıdan bakıldığında karşılaştırmalı edebiyat incelemelerinin ve roman incelemelerinin edebiyat bilimine ne kadar büyük bir hizmet sunduğunu anlayabiliriz.

Günümüzde belki de en kolay ulaşılabilen ve en çok okunan yazı türü olan roman, bir kahraman çerçevesinde tasarlanmış olaylar dizisi olarak tanımlanabilir. Konuyla ilgili olarak Günay “Roman, imgesel serüvenlerin düzyazı biçiminde aktarıldığı anlatı türüdür” (Günay, 2007, s. 377). şeklinde roman türünü tanımlamıştır. Çalışmamıza konu olan “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı metin de kurgusal olarak ele alındığında aslında roman özelliği göstermektedir. Edebi eserlerin kültür aktarma işlevi göz önünde bulundurulduğunda çalışmamıza konu olan bir eserin roman türünde yazılmış olmasının ne denli önemli olduğunu anlayabiliriz. *Çünkü roman, kültürle ilişkisi üzerinde ısrarla duran bir edebi çeşittir* (Stevick, 2021, s. 13). Her edebi eser şüphesiz yazıldığı dönemin izlerini taşır. Ancak roman bu izleri diğer türlere göre daha görünür kılar. Roman bütün sanat dalları içinde, gerçeği en dolaylı bir şekilde ifade eden, kendisine hizmet edilenlerin, bağlananların, vicdani endişelerinin etkisiyle anlaşılması çok zorlaşan, her şeyin üstünde sanatçının yüreğine ve zekâsına en çok sorumluluk yükleyen bir sanattır (Conrad, 2021, s. 33). Karşılaştırmalı edebiyat bilimi çalışmaları içinde incelenen eserlerin varlığı ve çokluğu da bu eserlerin anlaşılması açısından gerekli ve önemlidir.

3.1.4.4. Uzun Öykü

Uzun öykü, eski Rus edebiyatında “Povest” adıyla sıkça kullanılan epik bir türdür. Türsel ayrımın çok belirgin olmadığı eski Rus edebiyatında destan, menkıbe gibi örnekler de “povest” adıyla adlandırılmıştır. Çağdaş Rus edebiyat biliminde ise uzun öykü terimi, roman ile öykü arasında kalan anlatı türü olarak tanımlanmaktadır (Kartal, 2015, s. 39).

Uzun öyküleri romanlardan ayıran en temel farklar varlık ve şahıs kadrosunun sınırlılığı, zaman açısından romandan daha dar bir aralığı ele alması ve olayların daha sınırlı bir şekilde anlatılmasıdır. Uzun öykülerde romandan farklı olarak olayların tahmin edilebilirliği açısından kontrol daha çok yazarın elindedir. Bölümleri sayesinde okuru yormazlar ve eserin klasik bir boyut kazanmasına yardımcı olurlar (Stevick, 2021, s. 162). Bu özellikler açısından incelendiğinde tezimizde ele aldığımız “Benim Adım Koca” adlı eserin uzun öykü türünde yazıldığını söylemek mümkündür.

4. BÖLÜM

“BENİM ADIM KOCA” ve “ŞİMDİKİ ÇOCUKLAR HARİKA” ADLI EDEBİ ESERLERDE YAPI VE İZLEK

Bir edebi eser incelenirken bu eseri oluşturan biçim özelliklerinin yanı sıra içerik özelliklerinin de iyi bir şekilde ele alınıp incelenmesi gerekir. Çünkü edebi eseri oluşturan olaylar dizisi, karakter ve düşünce gibi unsurlar eserde yazan cümlelerin göze hitabından daha derin ve daha çok yönlü iletiler içermektedir. Roman dünyası dediğimizde yazarın romanda yarattığı değerler sistemi bütünlüğü, görüş açısındaki tutarlılığı ve biçim unsurları arasındaki ahengi anlamak gerekir (Stevick, 2021, s. 18). İyi bir okur, metni yüzeysel olarak okuyup metindeki kişiler, konu, yer, zaman, kurgu vb. hakkında fikir sahibi olmanın yanında o metnin içerdiği kavram, değer, ana fikir, plan ve anlatım hakkında da bilgi sahibi olmak ve okuduğu metni özümsemek isteyecektir. Bu unsurların tamamının özümsemesi halinde eserin anlaşılacağını düşünür. Buradan hareketle roman ve uzun öykü gibi edebi türlerde yapıyı karakter yapıları ve düşünce yapıları olarak sınıflayabiliriz (Crane ve Stevick, 2021, s. 133). Bu çalışmanın temel amacı da Türk çocuk edebiyatının seçkin bir eseri olan “Şimdiki Çocuklar Harika” ve Kazak çocuk edebiyatının akla ilk gelen ve severek okunan “Benim Adım Koca” adlı edebi eserlerini içyapı unsurlarını irdelemek ve bu sayede bu iki güzel edebi eseri yeni okurlarıyla yeniden buluşturmadır.

Romanlarda ve uzun öykülerde diğer türlerden farklı olarak kendi içinde tutarlılık gösteren bir giriş, gelişme ve bir sonuç bölümü bulunmaktadır (Stevick, 2021, s. 10). Bu bölümde çalışmamıza konu olan iki eserin giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinde ele alınan içyapı özellikleri başlıklar halinde sırasıyla incelenecektir.

4.1. ESERLERİN KİMLİĞİ

Çalışmamıza konu olan iki eserden ilki Aziz Nesin’in yazmış olduğu “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı çocuk romanıdır. Bu roman ilk kez 1967’de İstanbul’da basılmış olup çalışmaya konu edilen basım ise 2020 yılında basılan 88. baskıdır. Bu süre içinde 1967 – 2005 yılları arasında 44 kez, toplam 277 bin adet, Nesin Yayınevinde ise Eylül 2005 – Temmuz 2020 tarihleri arasında ise 43 kez, toplam 513 bin adet, 44. kez Ekim

2020’de 15.000 adet basılarak bu süreçte toplam 805.000 kitap olarak okurlara ulaşmıştır (Nesin, 2020, iç kapak).

Aziz Nesin’in 32 dile çevrilmiş kitapları sırasıyla en çok şu dillere çevrilmiştir: İran’da (70), Yunanistan’da (20), Almanya’da (16), Rusya Sovyet Cumhuriyeti’nde (yani Rusça 15), Bulgaristan’da (10) ve daha birçok dillere... Romence’ye Aziz Nesin’in 7 kitabı çevrilmiş ve "Biraz Gelir misiniz" adlı oyunu da "Braila Devlet Tiyatrosu’nda oynamıştır...¹

Eserin yazıldığı dil Türkçedir. Aziz Nesin’in pek çok kitabı farklı dillere çevrilmiş olsa da çok sayıda okura ulaşan ve çalışmamıza konu olan “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı eseri başka bir dile çevrilmemiştir.

Çalışmamıza konu olan bir diğer eserimizi ise Berdibek Sokpakyev’in kaleme aldığı “Benim Adım Koca” adlı uzun öykü kitabıdır. Bu uzun öykü ilk kez 1957’de Almatı’da basılmıştır (Dutar, 2019, s. 44). Çalışmamıza konu olan basımı ise 2018’de Ankara’da Bengü Yayınevi tarafından basılan ve Türkçeye Cemile Kınacı tarafından kazandırılan basımıdır.

“Benim Adım Koca”nın yazıldığı dil Kazakça olup eser Rusça, Ukraynaca, Özbekçe, Türkçe gibi pek çok dile çevrilmiştir (Dutar, 2019, s. 37). Eser senaryo haline getirilerek 1967’de Cannes Uluslararası Çocuk ve Ergen Filmleri Festivalinde özel ödül almıştır.

4.2. İSİM - KİMLİK İLİŞKİSİ

Kazak çocuk edebiyatına ait uzun öykü türünde yazılan “Benim Adım Koca” adlı eseri incelediğimizde kitabın ismi dikkat çekmektedir. Bu seslenişle aslında kendisini anlatmak isteyen bir çocuğun sözlerini dinlemek üzere olduğumuzu hissetmekteyiz. Zira kendimizi tanıtırken önce en belirgin ve değişmez yanımızı anlatırız, yani adımızı söyleyerek başlarız. Bu esere adını veren “Koca” da böyle yapmıştır.

Kitabın birinci bölümü şu sözlerle başlamaktadır:

“Benim adım...

Adımı söylemeye başladığımda dilim damağıma yapışır gibi oluyor. İnsanın adının sevimli olması da büyük bir mutluluk mu diyorum. Mesela,

¹ [Şimdiki Çocuklar Harika \(Aziz Nesin\) Fiyatı, Yorumları, Satın Al - kitapyurdu.com](https://www.kitapyurdu.com/aziz-nesin-simdiki-cocuklar-harika-9786054300000) Alındığı tarih: 23.05.2023

Murat, Bolat, Erbol, Bakıt gibi isimleri ele alalım. Söylemesi de kolay, kulağa da hoş geliyor.”

Buradan hareketle Koca adından pek de memnun olmayan, kendini kanıtlama çabası içinde olan ve bu yüzden de türlü maceralar yaşayan, bu maceralardan dersler çıkaran bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eserin adı okuyucuda adı Koca olan bir çocuğun anlatıldığı bir eserin kapılarının aralandığını çağrıştırmaktadır ki bu çağrışım boşa da değildir.

Türk çocuk edebiyatının roman türünde verilmiş ve bu çalışmaya konu olan bir diğer edebi eserimiz ise “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı eserdir. Bu eser, adıyla okura çocukların dünyasına bir giriş kapısı olabilecek güçte olduğu imajı çizmektedir.

Eserin içeriğine göz gezdirdiğimizde “İlk Mektup” adlı ilk bölümde Zeynep’in Ankara’ya gittiğinde sınıf arkadaşı Ahmet’e yazdığı ilk mektupla karşılaşmaktayız. Bu bölümden Zeynep ve Ahmet’in bir zamanlar aynı sınıfı paylaşan iki öğrenci olduklarını ve seri mektuplarla gündelik hayatlarında yakın çevrelerinde olup bitenleri birbirlerine aktaracaklarını şu cümlelerle öğrenmekteyiz:

“Birbirimize başımızdan geçecek önemli olayları yazmaya söz vermiştik. Yeni eve taşınmak, yeni bir okula gitmek, yeni arkadaşlarla tanışmak oldukça önemli olaylar. Bunlardan başka yazmaya değer önemli bişey olmadı.”

Romanın ilerleyen bölümlerine baktığımız zaman gerçekten de çocukların bazen yetişkinlerden daha olgun ve mantıklı bir düşünce dünyasına sahip olduklarını, sorgulayan çocukların aslında ne kadar basit hassasiyetlerle ne kadar harika eleştiriler ortaya koyduklarını fak etmekteyiz.

Her iki eser içinde yer alan bölümler ve anlatım planı, olay örgüsü, izlek vb. içyapı unsurları ele alındığında eserlere verilen isimler ile içeriğin birbiriyle uyumlu olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca her iki eserin adı da okurun dikkatini çekmekte kısa, sade, yalın ve anlamlıdır.

4.3. OLAY ÖRGÜSÜ

Çalışmamıza konu olan eserlerden ilki uzun öykü biçiminde yazılan “Benim Adım Koca” yirmi yedi bölümden oluşmaktadır ve her bölüme içerikle ilgili birer ad verilmiştir. Bununla ilgili açıklama ise “Giriş Yerine” başlıklı ilk bölümde “*Artık kısa bir roman*

çalışması üzerindeyim. Her şeyin bir kitaba uygun olması için olayları bölüm bölüm ayırıyorum ve her bölüme bir ad koyuyorum” (Sokpakyev, 2018, s. 30) cümleleri ile yine yazar tarafından okura aktarılmıştır.

Bölümler tek tek incelendiğinde her bölümde gerçek olması muhtemel bir olay ele alınmıştır. Bölüm başlıkları da anlatılacak olay hakkında ipucu verecek şekilde verilmiştir. Söz gelimi birinci bölümde Koca adı, adının verilmiş macerası, soyadı, ailesi, dış görünüşü hakkında bilgiler vermiş ve bölümün başlığını da ‘Okuyucu, eserin başkahramanı ile yani benimle tanışıyor’ şeklinde oluşturmuştur.

Diğer eserimiz roman türünde yazılan ve her bölümü bir mektuptan oluşan “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı edebi eser ise kahramanların birbirine karşılıklı olarak yazmış olduğu yirmi dokuz, daha sonra yazarın okura yönelik yazdığı iki mektup olmak üzere toplamda otuz bir mektuptan oluşmaktadır. Her mektupta kahramanlar gündelik hayatta yaşadıkları ve önemsedikleri olayları anlatmaktadır. Bu olaylar aracılığıyla da gündelik hayatta tanık oldukları ve yadırgadıkları değerleri ve tutumları eleştirmektedirler. Mektuplar ve dolayısıyla bölümler arası bağlantılar bir önceki mektupta anlatılan olaya yönelik bir iki cümlelik yorumlarla sağlanmıştır. Söz gelimi “*Sana da, kardeşine de geçmiş olsun. Annenin beni hatırlamış olmasına çok sevindim*” (Nesin, 2020, s. 88) cümleleriyle mektup türünün iletişim sağlama işlevinden de yararlanarak daha önce yazılan konularla ilgili görüşlere yer verilerek bölümler birbirine bağlanmıştır.

Aşağıdaki tabloda eserleri oluşturan bölümlerin başlıkları sırasıyla verilmiştir. Bu tablo ile eserlerin içeriği hakkında bir tahmin oluşturulabilir.

Tablo 3. Karşılaştırılan eserlerin bölüm başlıkları

	BENİM ADIM KOCA	ŞİMDİKİ ÇOCUKLAR HARİKA
1	Giriş Yerine	İlk Mektup
2	Okuyucu, eserin başkahramanı ile yani benimle tanışıyor.	Amerika’yı Yapan Mimar
3	Karatay’dan söz ediliyor.	Bütün Babalar Birinci
4	Kendi düşüncelerimden bahsediyorum ve kumdaki izden bahsediliyor.	Eski Öğrendiklerinizi Unutun

5	Jantas'a piyoner kampına gidiş belgesi verilirken bana verilmemesi, benim öfkeden kudurmam anlatılıyor.	Çalışan Kazanır
6	Benim Janar ile dama oynayışım ve hayal kuşunun kanatlanıp yükseklerle uçuğu bir an anlatılıyor.	Fedakâr Çocuklar
7	Babaannem hakkında birkaç söz, benim at çalmaya niyetlenişim ve Sultan ile karşılaşmam anlatılıyor.	Senden Hiç Ummazdım
8	Sultan ile ikimizin bir ata binişi, Sultan'ın bana sigara içmeyi denetmesi ve bunun sonucunda neler olduğu anlatılıyor.	Vicdan Azabı
9	Okur ve kahraman Devlet ile tanışıyor.	Sekiz Kız Babası
10	Bu bölümde neden söz edildiğini kendiniz okuyup öğreneceksiniz.	Sen Daha Anlayamazsın
11	İyiyle yoldaş olursan erersin muradına, kötüyle yoldaş olursan, kalırsın utanç içinde.	Köprücük Kemiği
12	Benim köye dönüş yolculuğum anlatılıyor.	Yaşgünü
13	"Janar seni özledim" şiirinin doğuş hikâyesi anlatılıyor.	Bir Dahi Yetiştiriliyor
14	"Kızıl Buzağı" olarak adlandırsak da olur.	Damlaya Damlaya Sel Olur
15	Cumhuriyet çapında nasıl meşhur olduğum anlatılıyor.	Yeni Yıla İyi Girdik
16	Jantas'ın kıcına tekmeği basışımın hikâyesi anlatılıyor.	Pasaklı Kız
17	Sultan ile yeniden birbirimizi bulup barışmamız ve Karasu'da balık	Ayıp Bir Laf

	tutuşumuz anlatılıyor. Bu bölümün sonu onunla ant içmemiz ile bitiyor.	
18	Can sorkusunun her öğrencinin başına gelmesi, ama eğer şanslıysa bunu ucuz atlatması anlatılıyor.	Yurtsever Olunuz!
19	Romandaki en kısa bölüm.	Şiir Nasıl Okunmalı?
20	Tek bir sözcükle “kıskançlık” olarak da adlandırabiliriz.	Okul – Aile İkiliği
21	İki şeyi yazmanın zorluğu anlatılıyor.	Şimdiki Çocuklar Harika
22	Eşkıyalık hayatımızın ilk ve son günü anlatılıyor.	Canım, Cicim!
23	Kurbağa ile kazın tantanası, annemin yayladan dönüşü, babaannemin beni koruması anlatılıyor.	Misafirin Yanında
24	Kitabın en acıklı bölümü olduğunu düşünüyorum.	Ne Ayıp Şey
25	Disiplin kurulundan bahsediliyor.	Evin Hangi Hali?
26	Sınıf toplantısı anlatılıyor.	Ne Yalan Uydursam?
27	Yirmi yedinci bölüme götürür.	Çocuk Bayramı’nda Müsamere
28	Gizli toplantıdan söz ediliyor, roman bu bölümle son buluyor.	Çocuk Romanı Yarışması
29		Birinci Olacaksın
30		Yazardan Çocuklara Mektup
31		Bu Kitabın Yazarından Okurlarına İkinci Mektup

4.4. BAKIŞ AÇISI VE ANLATIM DÜZENİ

Çocuk edebiyatı söz konusu olduğunda yetişkinlerden farklı bir anlatım söz konusu olur. Çocuklar kuru, tekdüze bir anlatımdan sıkılır ve uzak durur. Aynı zamanda çok süslü, betimlemeleri çok olan, yazım hatası olan, dilin özelliklerini ve kurallarını yansıtmayan bir anlatımın çocuklar için ilgi çekici olduğunu da söylemek mümkün

değildir. Yaş düzeyleri dikkate alınarak çocuk edebiyatı eserlerinde içten, dil kurallarına uygun, akıcı ve dilin olanaklarıyla zenginleştirilmiş bir anlatım kullanmak gerekir (Han, 2022, s. 42).

Bir edebi eseri ele alıp incelediğimizde anlatıma hâkim olan kişiye, anlatıcıya, mutlaka değinmek gerekir. Çünkü okur mekânı, zamanı, kişileri ve olayları anlatıcının aktardığı derinlikte bilmektedir. Anlatıcının bu ayrıntılara sahip olma gücüne göre dört farklı ihtimal ortaya çıkar: tanrısal, kişisel, tarafsız ve ben anlatıcı ihtimalleridir. Olayları yorumlama, gelecekte haberdar olma, değer yargılarına göre değerlendirme gibi özelliklerin görüldüğü anlatılarda tanrısal veya ben anlatıcı; üçüncü şahısların yaşadıkları olayları herhangi bir yorumda bulunmadan, olaylara hiç dâhil olmayan anlatan tarafsız anlatıcı ve üçüncü kişilerin olaylarını gören ve aktaran kişisel anlatıcının varlığını söylemek mümkündür (Göbenli, 2022, s. 11).

Birinci tekil kişi zamiri kullanılan anlatılarda ihtimal dâhilinde olan iki durumdan ilkinde anlatıcı olaylara dâhildir, olayların akışını etkiler, belirler. İkinci durumda ise anlatıcı başından geçen olayları anlatmakla birlikte söz sırası diğer kahramanlara geçtiğinde onlar birinci tekil kişi zamirini kullanarak konuşur. İlk durumda anlatıcının kahraman – anlatıcı olduğunu, ikinci durumda ise her konuşmacının söz hakkı alarak kendilerini anlattığını söylememiz gerekir (Günay, 2003, s. 122). Bu çalışmaya konu olan her iki edebi eserde de kahramanların başından geçen olayları anlattığını, anlatı ve tasvirlerde kendi görüşlerinin etkili olduğunu görmekteyiz.

Bu çalışmada karşılaştırmalı edebiyat bilimi ilkelerine uygun olarak yapılması hedeflenen içerik incelemesinde eserlerin hangi bakış açısı ile ele alındığına da değinmek gerekir. Bu bağlamda çalışmaya konu olan eserlerde başkişilerin aynı zamanda eserin bakış açısına da hâkim olduklarını, olayların gidişatlarında bizzat rol oynadıklarını ve hatta olayların merkezinde yer aldıklarını söylemek doğru olacaktır. Eserler incelendiğinde anlatımın birinci kişi tarafından anlatıldığını, olaylara ya bizzat tanık olunduğunu ya da olayların yaşanmasında başkişi olarak görev alındığını görmekteyiz. Bununla ilgili olarak çalışmaya konu olan iki eserden alınan birkaç örnek aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 4. Karşılaştırılan eserlerin bakış açısı ve anlatım düzeni

BENİM ADIM KOCA	ŞİMDİKİ ÇOCUKLAR HARİKA
<i>Kafama türlü türlü düşünceler üşüşüyor.</i> ²	<i>Doğrusu, öğretmenimizin anlattığı çok heyecanlı bir fedakârlık hikâyesiydi.</i> ³
<i>Sultan benden birkaç yaş büyük.</i> ⁴	<i>Bu soruyu babama sordum.</i> ⁵
<i>Birdenbire göl de arkamızda kalıverdi.</i> ⁶	<i>Ama benim beceriksizliğim doğru.</i> ⁷

Kitaplara isimlerini veren bölümler incelendiğinde “Benim Adım Koca” adlı edebi eserde birinci bölümde “okuyucu, eserin başkahramanı yani benimle tanışıyor.” başlığı altında Koca önce adını, adı hakkındaki düşüncelerini, soyadını, babasını, dış görünüşünü ve yaşını anlatır. Diğer eserimiz “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı romanda ise esere adını veren bölümde çocukların ‘harika’ özellikleri anlatılarak aslında çocukların sadece çocuk olarak kabul edilmeleri, harika bir özellik göstermeleri adına baskı altında tutulmamaları, çocuk gerçeğinin ve doğasının unutulmadan çocuğun çocuk gibi davranmasının normal karşılanması gerektiği vurgulanır. Çocuklarında gördükleri en ufak farklı bir özelliği harika bulan ebeveynler eleştirilir.

4.5. ZAMAN

Edebi bir metni incelerken bu metnin içerdiği, aktardığı zaman dilimini de incelemek gerekir. Bununla birlikte incelemeye konu olan metnin ne anlattığı önemlidir. Zira olay merkezli metinlerde iki farklı zaman söz konusudur: anlatma zamanı ve öykü zamanı. Anlatma zamanı anlatıcının tanık olduğu ya da yaşadığı olayın zamanı ile anlattığı zaman arasındaki süreci, öykü zamanı anlatıdaki olayın geçtiği varsayılan zamanı anlatmaktadır (Günay, 2003, s. 137).

Bu çalışmaya konu olan eserler zaman açısından incelendiğinde “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı romanın mektuplardan oluşması sonucunda artsürel bir zaman düzleminden bahsetmek mümkündür. İlk mektup 12 Kasım 1963, son mektup ise 27 Nisan 1964 olarak

² A.g.e. s. 62

³ A.g.e. s.45

⁴ A.g.e. s.70

⁵ A.g.e. s.73

⁶ A.g.e. s.98

⁷ A.g.e. s.109

tariflendirilmiştir. Mektuplarda yer alan olaylar anlatılırken kurmaca bir zaman diliminden ziyade “geçen gün, 23 Nisan müsameresinde, yılbaşı gecesi...” gibi gerçek zaman birimleri kullanılmıştır.

Eserin başkişileri olan Zeynep Yalkır ve Ahmet Tarbay ilk mektuplarında birbirlerine hayatlarında olan önemli gelişmeleri anlatacaklarını söylerler. Mektuplar ilerledikçe Zeynep ve Ahmet çevrelerinde olan biten olayları daha eleştirel bir boyutta ele almaya başlarlar ve son mektuplarında da yetişkinleri fazlaca eleştirdiklerini kabul ederler. Bunu Ahmet’in mektupları bir araya getirerek bir roman yarışmasına katılma fikrini Zeynep’e açması sonucu Zeynep’in verdiği cevaptan anlayabiliriz:

“Biz bu mektuplarımızda büyüklerimizi, anababaları, öğretmenleri durmadan eleştirdik, yerdik. Oysa yarışmaya katılan romanları okuyup değerlendirecek olanlar da büyükler, anababalar, öğretmenler. Kendilerini eleştiren bu romana derece vereceklerini sanmıyorum” (Nesin, 2020: 200).

Bu çalışmaya konu olan diğer edebi eser olan “Benim Adım Koca”da zaman kavramı artsürelidir. Olaylar neden – sonuç ilişkisi içinde artsürel bir şekilde ilerler. Zaman kavramı gerçeklikle örtüşür. Söz gelimi “Biz yaylaya geleli yaklaşık bir ay kadar vakit geçti.” (Sokpakyayev, 2018, s. 87). ifadesiyle anlatılan süreç bize yaylada bize anlatmadığı süre hakkında bilgi vermekle birlikte gerçek zaman algısına da uygundur. Diğer taraftan olayların geçtiği zamanlar “gece, gündüz, bu yıl altıncı sınıfa gideceğim, 1 Eylül’de” gibi ifadelerle insanlar için olağan, mantıklı ve sırasal düzlemde de tutarlı bir zaman çizelgesinden bahsetmek mümkündür.

Edebi esere konu olan yaklaşık bir senelik zaman diliminde eserin başkişisi Koca pek çok açıdan farkındalık kazanmış ve gelişmiştir. Söz gelimi önceleri duygularını yıkıcı ve kırıcı bir ifadeyle, vurarak ya da kırıcı sözler söyleyerek dile getirirken son bölüme gelindiğinde yaptıklarının hatalı davranışlar olduğunu fark etmiş ve sevdiklerine zarar vermemek adına bu kırıcı ve üzücü davranışlarından vazgeçmeye kendine söz vermiştir.

Tablo 5. Karşılaştırılan eserlerdeki zaman ifadeleri

BENİM ADIM KOCA'DA ZAMAN İFADELERİ	ŞİMDİKİ ÇOCUKLAR HARİKA'DA ZAMAN İFADELERİ
Biz yaylaya geleli bir ay kadar vakit geçti. Geçen vakit de güzel geçti. ⁸	12 Kasım 1963
Bir gün yaylada hayvan yetiştiricileri için büyük bir toy düzenlendi. ⁹	15 Kasım 1963
Saate baktığımda on bir olduğunu gördüm. Uyuma vaktim gelmişti. ¹⁰	19 Kasım 1963
Bu yıl altıncı sınıfa gideceğim. ¹¹	23 Kasım 1963
Allah izin verirse 1 Eylül'de Koca pırıl pırıl parlayarak sokağa ilk defa o formayla çıkacak. ¹²	26 Kasım 1963
Ben on üç yıllık ömrümde en çetin günü yaşadım. ¹³	30 Kasım 1963
	07 Aralık 1963
	10 Aralık 1963
	14 Aralık 1963
	22 Aralık 1963
	25 Aralık 1963
	29 Aralık 1963
	2 Ocak 1964
	5 Ocak 1964
	8 Ocak 1964
	11 Ocak 1964
	14 Ocak 1964
	20 Ocak 1964

⁸ A.g.e. s. 87⁹ A.g.e. s. 87¹⁰ A.g.e. s.104¹¹ A.g.e. s. 107¹² A.g.e. s. 107¹³ A.g.e. s. 159

24 Ocak 1964
30 Ocak 1964
3 Şubat 1964
10 Şubat 1964
16 Şubat 1964
26 Şubat 1964
16 Mart 1964
24 Nisan 1964
25 Nisan 1964
27 Nisan 1964

4.6. MEKÂN

Mekân akla ilk gelen anlamıyla kişinin Dünya’da bulunduğu yer olarak tanımlanabilir. Nitekim Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük’te yer alan tanımıyla mekân “1. Yer, bulunulan yer. 2. Ev, yurt. 3. Uzay” anlamlarıyla açıklanmıştır. (TDK, erişim tarihi: 26. 05.2023) Ancak bu sözcük farklı bilim dallarında farklı karşılıklar bulmuştur. Söz gelimi varlık ve mekân konusu düşünce tarihinde her düşünür için farklı tanımlansa da varoluşun temel gereği olarak görülmüştür. Empedokles, doğadaki tüm gelişme ve değişimleri mekândaki harekete bağlamış bu düşünceyi daha sonra Anaxagoras, Demokritos da geliştirerek modern fiziğin kurulmasına öncülük etmişlerdir (Korkmaz, 2015, s. 78).

Daha sonraki yıllarda Newton mekânı mutlak ve görelî mekân olarak ikiye ayırır. Leibniz birlikte bulunan şeylerin varoluşunun düzenine mekân der (Korkmaz, 2015, s. 78). Bunun gibi pek çok ünlü düşünür ve bilim insanı uğraştığı bilim dalına göre mekânı farklı bir şekilde ele almış ve tanımlamışlardır.

Anlatı türlerinde mekân kavramı ele alındığında ise bu kavramın kurgusal olduğunu ve üzerinde belirli olayların yaşandığı ve bazen de karakterlerin gelişim ve değişimini etkileyen bir unsur olarak rol oynadığını söyleyebiliriz. “Küçüğün içinde bulunan büyüğü yaşayabilmek için, mantığı aşmak gerekir” (Bachelard, 2020, s. 187). Buradan hareketle mekânın edebiyat alanında yeni bir boyut kazandığını, sınırlarının kahramanlarla yeniden çizildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Romanda mekân dediğimizde ise iki farklı mekân algısı karşımıza çıkar: Çevresel mekân ve algısal mekân (Korkmaz- Şahin, 2021, s.12).

4.6.1. Çevresel Mekânlar: Olayın geçtiği yer

Çevresel mekân olayın önemsendiği, kahramanların gelişimi ve/veya değişimi üzerinde etkisi olmayan, sadece olayların üzerinde yaşandığı bir dekor olarak görevli zemindir (Korkmaz, 2015, s. 80). Bu tür mekânlarda zaman ilerler ve olaylar peş peşe yaşanır ancak içinde / üzerinde bulunulan mekânın bu olaylar üzerinde etkisi oldukça sınırlıdır.

“Benim Adım Koca” adlı uzun öyküde geçen mekânlara baktığımızda mekânların çok detaylı betimlenmediğini söylemek mümkündür. Eserde geçen başlıca mekânlar ev, okul, dağ, yayla gibi olayların üzerinde yaşandığı yerler olarak görülmektedir.

Yapılan en ayrıntılı yer betimlemesi Koca’nın çalışmak için gittiği dağın betimlemesidir.

“Kula at ile adım adım ilerleyerek öğleye doğru ulaştık. Buranın havası ve görünüşü aşağılardaki yazıya hiç benzemiyor. Vızıldayan tek bir sivrisinek bile yok. Hava sepserin. Önümüzdeki dağ tarafındaki kanyondan serin rüzgâr esiyordu. Yer tamamen yeşil otlarla kaplanmıştı. Her yer çiçeklerle bezenmişti.”¹⁴

Koca ile Devlet’in tanıştığı bölümde Devlet’in yaşadığı çadır şu şekilde betimlenmiştir:

“Tam da onun dediği gibi ilerideki tepeyi aşar aşmaz sağ tarafımızda bir keçe çadır görüldü. Eski kara tuvirliğin üstüne bembeyaz yeni tündük kapatılmıştı. Kapı önündeki örtüde yaş kurt serili duruyordu. Evin etrafında hayvanların gübresi, sarı ala düzlük; buranın eski bir yerleşim olduğu her halinden belli oluyordu. Biraz ileride iki kulun bağlı duruyordu. Kulunların koyu doru olanı, güneşin altında hiç kımıldamadan uzanmış yatıyordu. Kahverengi kulun ise sanki yerden ses dinliyormuş gibi başını yana eğmiş uyukluyordu.”¹⁵

Koca’nın annesinin süt sağım işinde çalıştığı ova olan Kabandı ile ilgili şu betimlemeler kullanılmıştır:

“Burası dışarıdan bakıldığında sanki ayrı bir köy gibiydi. Birkaç keçe çadır, alçacık çadırlarla birlikte on kadar ev de buraya yerleşmişti. Bunlar dışında ağaçtan yapılan ahırlar görünüyordu. Tepesine kırmızı bayrak asılan,

¹⁴ A.g.e. s. 75

¹⁵ A.g.e. s.77

kenarlarına kızıl kumaşa yazılan slogan ve afişler asılan konteynır, sanırım ekibin merkezi olsa gerek.”¹⁶

Eserde bahsedilen bir diğer mekân ise Koca’nın sevgi beslediği Janar ve babaannesinin yaşadığı evdir.

“İşte, onların evi. Avlunun içini ısırgan otları ve karapazı sarmıştı. Bahçe kapısının üstünde birkaç serçe oturmuş şarkı söylüyordu. Etrafa sessizlik hâkimdi, adeta in cin top oynuyordu.”¹⁷

Bu çalışmaya konu olan bir diğer eser olan “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı romanda ise mekânlar sadece olayların üzerinde yaşandığı birer fon olarak yer almaktadır ve çok ayrıntılı bir şekilde ele alınmamıştır. Mektuplarda değinildiği kadarıyla başlıca mekânların ev ve okul olduğunu söylemek mümkündür. Zeynep’in Ahmet’e 19 Kasım 1963 tarihli mektubunda geçtiği kadarıyla oturdukları apartman şu ifadelerle anlatılmıştır:

“Dört katlı bir apartmanda oturuyoruz. Her katta iki daire var. Bizim dairemiz ikinci katta.”

“Apartmanın arkasında büyücek bir bahçe var ama çok bakımsız, boş bir arsa.”¹⁸

4.6.2. Algısal Mekânlar

Olayın içinde yer alan karakterlerin gelişimini ve/veya değişimini etkileyen dramatik anlatılarda mekân algısalıdır. Karakteri olumlu ya da olumsuz olarak etkiler ve bu etkiye göre mekân karakter için ya iyi duygular uyandıran, onu mutlu eden, ferahlatan bir kimlik kazanır ya da tam tersi, karakteri bunaltan, sıkan, huzursuz eden, oradan kurtulma isteği uyandıran bir yer olur. Bu duruma göre de algısal mekânlar ikiye ayrılır: Kapalı / Dar ve Labirentleşen Mekânlar, Açık / Geniş Mekânlar (Korkmaz, 2015, s. 80).

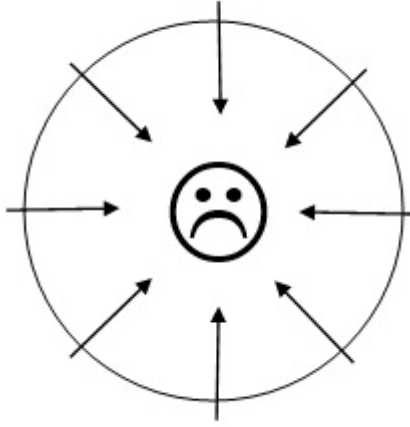
Bazı durumlarda algısal mekânlar yön değiştirebilir. Söz gelimi bir ev önce kahramana huzur veren, kahramanın kendini güvende hissettiği bir “yuva” iken zaman içinde kahramanın bir an önce oradan kurtulmaya çalıştığı, onu sıkan, boğan, huzursuz eden ve onda kaçma isteği uyandıran bir “mezar”a dönüşebilir. Türk edebiyatında Halit Ziya Uşaklıgil’in kaleme aldığı “Aşk-ı Memnu” romanı bunun güzel bir örneğidir (Korkmaz, 2015, s. 92).

¹⁶ A.g.e. s. 85

¹⁷ A.g.e. s. 101

¹⁸ A.g.e. s. 16

4.6.2.1. Kapalı / Dar ve Labirentleşen Mekânlar

Şekil 1. Kapalı / dar ve labirentleşen mekânlar

Kapalı mekânların temel özellikleri kişiler ve kahramanları kendinden kurtulma isteği uyandırmasıdır. Bu mekânlar tek boyutludur ve herkese her şeye karşı asidir. Karakter açısından bir mekânın kapalı mekân olması demek oradan uzaklaşma, orada sıkışmış hissetme, huzursuz olma isteği uyandırması demektir. Anlamamız gereken bir mekânın duvarlarla çevrili olması ya da çok dar olması orasının kapalı / dar mekân olduğu anlamına gelmez. Söz gelimi bir ev romanda yer alan kahramana mutluluk, huzur, yaşama sevinci, ev için bir şeyler yapma isteği anlamına geliyorsa ne kadar küçük olursa olsun o mekân dar mekân değildir. Ancak fırtınada alabora olmuş bir gemiden okyanusa düşen ve oradan kurtulmak için çabalayan, kahramana kasvet veren, kahramanın huzurunu kaçıran uçsuz bucaksız okyanus o romanda karakter için kapalı / dar ve labirentleşen bir mekândır.

Bu çalışmaya konu olan eserlerden biri olan “ Benim Adım Koca” adlı uzun öyküde mekânlar çoğunlukla çevresel mekânlar olarak kullanılmakla birlikte yirmi birinci bölüm olan ‘kurbağa ile kazın tantanası, annemin yayladan dönüşü, babaannemin beni koruması anlatılıyor’ adlı bölümde Koca’nın yaptığı yaramazlıklardan ötürü annesi okula davet edilir. Koca müdürle konuşma yaptığı sırada müdür odası onun için oradan bir an önce kaçıp kurtulması gereken bir mekân olur.

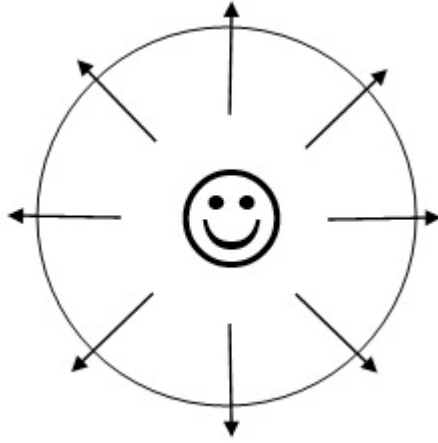
“Neredeyse ömrümün yarısı bu odada tükendikten sonra ancak dışarı çıkabildim.”

“Okuldan sanki sürünerek çıkıyordum.”¹⁹

“Önümde kurulmuş bir kapan varmışçasına zar zor bir iki adım attım. Karşıda duran öğretmenlerin hepsinin gözleri sanki bir mızrak misali bana saplanıyordu.”²⁰

Bu çalışmada incelenen diğer eser olan “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı romanda kapalı /dar ve labirentleşen mekân saptanmamıştır.

4.6.2.2. Açık / Geniş Mekânlar

Şekil 2. Açık / geniş mekânlar

Açık ve geniş mekânlar, içtenlik mekânlarıdır (Korkmaz, 2015, s. 93). Bu gibi mekânlar kahramanı dışarıdan gelebilecek huzursuz edici etmenlere karşı korur, kahramana huzur ve güven hissi verir. Kahraman oradan ayrılmak istemez, o mekânı güzelleştirmek ister. Bu özelliğiyle açık mekânlar kahramanı geliştirir, değiştirir. “*İçsellik ne ölçüde derinleşirse, büyüklük de o ölçüde gelişir dünyada*” (Bachelard 2020, s. 236).

“Benim Adım Koca” adlı uzun öyküde mekânlar daha çok üzerinde olayların geçtiği bir sahneden ibaret olsa da on beşinci bölüm olan ‘Jantas’ın kışına tekmeği basışımın hikâyesi anlatılıyor’ adlı bölümde okul Koca için huzur veren bir ev gibi görülmüş ve onun için açık / geniş mekân olarak algılanmıştır.

“Okula girdim. Birinci sınıftan bu yana okuduğum bu okul bana annem gibi sıcak ve yakın gelirdi. Yeniden boyanan zemin ve pencere pervazları bana gülümsüyor gibiydi.”²¹

¹⁹ A.g.e. s. 150

²⁰ A.g.e. s. 162

²¹ A.g.e. s.116

Bu çalışmada incelenen diğer eser olan “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı romanda açık /geniş mekân saptanmamıştır.

4.7. KARAKTERLER VE YARDIMCI KARAKTERLER

En önemli karakterler başkişilerdir; başkişiler, iç dünyaları ve hayatları en ayrıntılı bir şekilde belirten karakterlerdir. Bunlar, daha canlı olmasa da, daha karmaşık bir şekilde, hikâyenin akışı içinde çatışmalar ve değişme süreçleri yaşayan, tepkilerimizi sürekli ve tam olarak yönlendiren karakterlerdir. Başkişiler bizde inanç, sempati ve ani duygusal değişiklikler yaratır, bütün romanda ifade edilen ahlak felsefesinin somutlaştırılmasına hizmet ederler (Harvey ve Stevick, 2021, s. 179).

Fon karakterler ise bir an için ilgi merkezi olabilir ve derinlik kazanabilir, ancak bireysel olarak kendilerine ait bir ses oluşturamaz, isimsiz ve boyutsuz kalırlar. Fon karakterler sadece romanı ilerleten birer unsur olarak yer alırlar (Harvey ve Stevick, 2021, s.180).

Kart karakterler, romanda yer alan ve eserin başından sonuna kadar aynı duygu ve kişiliği koruyan karakterlerdir. Romandaki işlevleri ise romanda yer alan canlı, yoğun unsurları somutlaştırmaktır (Harvey ve Stevick, 2021, s. 185).

Norm karakterler romanda başkişiden sonra en çok boyutu ve derinliği olan kahramanlardır. Başkişinin tematik gücünü artırma yönünde etkileri vardır (Uzunkaya, 2017, s. 111).

Bu çalışmaya konu olan iki eserden ilki olan “Benim Adım Koca” adlı uzun öykünün kişi kadrosunu şu şekilde sıralayabiliriz:

Tablo 6. "Benim Adım Koca" adlı uzun öykünün kişi kadrosu

Koca	Kitabın başkişisi. Kısa bir roman yazmak niyetiyle masaya oturmuş beşinci sınıfa giden bir Kazak öğrenci.
Janar	Koca'nın sınıf arkadaşı. Aynı zamanda Koca ona özel duygular besler.
Jantas	Koca ve Janar'ın sınıf arkadaşı. Koca ile aralarında bir çekişme vardır.
Maykanova	Kazakça öğretmeni. Aynı zamanda Koca'nın sınıf öğretmeni
Millat	Koca'nın annesi

Kadır	Koca'nın babası. Koca iki yaşındayken savaşa gider ve bir daha dönmez.
Karatay	Kolhozda çalışan bir işçi. Koca'nın annesiyle ilgilenir.
Balabek	Janar'ın babası. Kolhozda ustabaşı olarak çalışır.
Ahmetov	Okul müdürü. Çok sert mizaçlı bir adam olarak tanıtılır.
Babaanne	Koca'nın babaannesi. Kitapta adı verilmemiştir.
Sultan	Koca'nın arkadaşı. Koca'dan birkaç yaş büyüktür.
Sügir	Sultan'ın babası. Yılkı atlarıyla ilgilenir.
Devlet	Çadırdaki yaşayan, Sultan ve Koca'ya kımız, et ve yemek satan sarışın, dolgun dudaklı, çilli çocuk
Çoban (Jumagul)	Sultan ve Koca'dan kibrit ister. Daha sonra Devlet'in babası olduğu anlaşılır.
Anfisa Mihaylovna	Rusça öğretmeni.
Abdibay	Sultan'ın vurduğu kazın sahibi. Cimri ve mal canlısı olma özellikleriyle tanıtılır.
Saybek	Okulun ihtiyar bekçisi.

“Şimdiki Çocuklar Harika” adlı edebi eserin kişi kadrosunu şu şekilde sıralayabiliriz:

Tablo 7. "Şimdiki Çocuklar Harika" adlı eserin kişi kadrosu

Zeynep Yalkır	Ahmet'in sınıf arkadaşı. Babasının işi nedeniyle İstanbul'a taşınmak zorunda kalırlar.
Ahmet Tarbay	Zeynep'in eski sınıf arkadaşı. Zeynep İstanbul'a taşındıktan sonra Ankara'dan ona mektuplar yazar.
Metin	Zeynep'in kardeşi
Zeynep'in babası	Üç sınıf arkadaşı ile birlikte bir şirkette çalışır.
Ahmet'in babası	Okumamıştır, bir fabrikada işçidir.
Zeynel Bey	Zeynep'in babasının çalıştığı yerin sahibidir.
Zeynep'in ablası	Ev işi sevmez, sadece mutfakta kek, pasta yapmayı sever.
Demir	Ahmet'in sınıf arkadaşı. Sınıfın en çalışkan öğrencisi.
Müdür	Okulun müdürü
Müfettiş	Okula teftiş için gelen müfettiş

Öğretmen	Ahmet'in okuluna yeni gelen öğretmen. Ahmet'in yazdığına göre erkek, eski öğretmenleri kadındır.
Osman	Zeynep'in sınıf arkadaşı. Çalışkandır, özellikle matematikte çok başarılıdır.
Hikmet	Zeynep'in sınıf arkadaşı
Büyükbaba	Zeynep'in büyükbabasıdır. Albay emeklisidir. Öğüt vermeyi sever.
Fatoş	Ahmet'in kardeşi. İki yıl sonra okula başlayacaktır.
Yaşlı gazeteci	Zeynep ve Ahmet'in okuluna gelen ve ülkemizi köy köy gezmeleri gerektiğini öğütleyen yaşlı adam.
Hüseyin	Zeynep'in sınıf arkadaşı. Gecekonduda yaşar, iki küçük odayı yedi kişi paylaşırlar.

Yukarıdaki tablolarda yer alan kişiler incelendiğinde hepsinin gerçek kişiler olduğunu, başkışilerin yakın çevrelerini oluşturduğunu ve olağan özellikler taşıyan insanlar olduğunu söylememiz mümkündür. Öğretmen, anne baba, okul müdürü büyükanne / büyükbaba ve sınıf arkadaşları karakterlerinin her iki edebi eserde de ortak kişiler olduğu fark edilmektedir.

4.7.1. Başkarakter

Dünyada çocuk edebiyatı çalışmalarına ve eserlerine baktığımızda özellikle 20. yüzyılda dünya genelinde çocukluk algısının değiştiğini söyleyebiliriz. Bu değişimle birlikte çocuklar edilgen bir nesne olmaktan ziyade çevrelerini gözlemleyen ve yer yer değiştiren, eleştiren ve toplumun bir parçası haline gelen birer özne haline gelmiştir (Kartal, 2021, s. 1). Bu çalışmaya konu olan eserlerin başkarakterleri incelendiğinde yirminci yüzyıl çocuk gerçekliğine uygun karakterler olduklarını söyleyebiliriz.

“Şimdiki Çocuklar Harika” adlı romanda birbirine mektup yazan ve beşinci sınıfa giden iki öğrencinin başkarakter olduğunu görmekteyiz. Zeynep Yalkır, bir önceki yıl Ahmet Tarbay ile aynı sınıfta, Ankara’da okumuştur. Ancak bu yıl babasının işi nedeniyle İstanbul’a taşınmak zorunda kalmışlardır. Zeynep söz verdiği gibi İstanbul’dan Ahmet’e ve eski sınıf arkadaşlarına mektuplar göndermekte ve İstanbul’da yaşadığı önemli olaylardan bahsetmektedir. Ahmet de Ankara’da yaşadığı önemli olayları Zeynep’e yazmaktadır.

Bu mektuplardan takip edebildiğimiz kadarıyla Ahmet ve Zeynep'in beşinci sınıf öğrencisi olduğunu, Ahmet'in Fatoş adında bir kız kardeşi, Zeynep'in ise bir ablası ve okula giden Metin adında bir kardeşi olduğu belirtilmiştir. Fiziksel özellikler açısından bilgilere yer verilmemiştir. Başkişiler düşünce dünyaları ile geliştirilmiştir.

“Benim Adım Koca” adlı uzun öyküde başkarakter Koca’dır. Diğer kişiler Koca ile çatışmaları ve ilişkileri ile esere dâhil olmaktadır. Birinci bölümde Koca kendisiyle ilgili en çarpıcı bilgileri vermekte hatta fiziksel özelliklerinden bahsetmektedir. Önce adını sevmediğini söyler. Daha sonra soyadının babasının adından geldiğini anlatır. Fiziksel özellikleriyle ilgili olarak da şu cümleleri kaleme alır:

“İşte bu, burnum. Babaannem bazen benim adımı söylemek yerine, bana “kanatlı burun” der. Onun sözü gerçekten dosdoruymuş. İki deliğine iki parmağım rahatça sığacak kadar, çifte namlulu tüfeğin ağzı gibi açılmış duruyor. Gözlerimin çukurları olmasa başım karpuz misali yusuvarlak, kepkel.

Ah, benim saçlarım! Sertliği, güçlülüğü bakımından domuz tüylerinden az kalır yanı yoktur.

Esmerliğimi daha en başta söylemişim. Sol kulağımın altına doğru bir ben var. Şu işe yaramazın çıktığı yere baksana. Orada peyda olacağına yüzümde uygun bir yerde olsaydın ya. O zaman daha güzel görünür müydüm acaba?

Boyuma gelince, bazıları boyuma orta boylu diyorlar. Babaannem ise baban gibi uzun boylu olacaksın diyor.”²²

Eserin ilerleyen bölümde Koca’nın ruh dünyası, olaylara bakış açısı ve dünyayı algılayış biçimiyle ilgili ipuçları elde edebilmekteyiz. Söz gelimi onun mücadeleci bir ruhu olduğunu altıncı bölüm olan ‘babaannem hakkında birkaç söz, benim at çalmaya niyetlenişim ve Sultan ile karşılaşmam’ adlı bölümde geçen “*Bende iddialaşp mücadele etme ruhu var.*”²³ cümlesinden öğrenmekteyiz.

Koca zaman zaman hata yaptığının farkına varır ama yine de bahsi geçen hatayı yapmaktan geri durmaz. Bunu çocuk oluşuna, deneyimsiz ve haylaz oluşuna bağlamaktadır. Bu tür ‘yaramazlıklar’ yaptığında kendini huzursuz hissetmekte ve sonrasında pişman olmaktadır. Söz gelimi Sultan kendisine sigara uzattığında içmediğini söyler. Ancak Sultan’ın ısrarı üzerine bir sigara alır ve yakar. Ancak bu hareketinden pişman olduğunu şu cümlelerle bizlere aktarır: “*Çocuk diyorlar ya işte, bu laf hepimizi*

²² A.g.e. s. 34

²³ A.g.e. s. 68

kapsıyor. Bizden ahmağı yok ki... Bazen zararlı olan şeylere onların zararlı olduklarını bile bile hevesleniyoruz.”²⁴

Dik kafalı biri olduğunu kabul eden Koca aynı zamanda kimsenin etkisi altında kalmadan karar aldığını “*Ben kendi kararlarımı kendim alırım.*”²⁵cümlesiyle anlatır. Eserin geneline baktığımız zaman gerçekten de Koca’nın kendi kararlarını aldığını ve sonuçlarının sorumluluğunu almayı bildiğini görmekteyiz. Söz gelimi yirmi altıncı bölüm olan ‘yirmi yedinci bölüme götürür’ adlı bölümde Koca, annesini üzdüğü için pişmanlık duyar.

“Elbette olanların hepsinin suçlusu benim. Yaşananların hepsi terbiyesizliklerimden ve kötü huylarımdan kaynaklanan şeyler. Öyle olmasaydı Temir’in söylediği gibi kendim örnek bir çocuk olsaydım, doğru olsaydım, bu yaşananlar olur muydu hiç?”²⁶

“... Fakat nedense ben ne kadar uslu bir çocuk olmak için uğraşsam da öyle olmuyor. Ya hırçınlığımdan ya da başka bir sebeple yaramazlık yaptığının farkına kendim bile varmıyorum.”²⁷

Örneklediğimiz olumsuz durumlardan pişman olan ve annesini kaybetme ihtimali ile yüzleşen Koca, yirmi yedinci bölüm olan ‘gizli toplantıda söz ediliyor, roman bu bölümle sona eriyor’ adlı bölümde kendisiyle gizli bir toplantı tertip eder ve bu toplantıda iyi bir çocuk olmanın gereklerini maddeler. Ardından her bir maddeye uyacağına dair kendisine söz verir.

Her iki eserde de akran olan çocukların eserlerin başkışisi olarak konumlandığını söylemek mümkündür. “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı romanın başkışilerinden Ahmet ve “Benim Adım Koca” adlı uzun öykünün başkışisi Koca yazar olmak istemeleri yönünden benzer özelliklere sahiptir.

Tablo 8. Karşılaştırılan eserlerdeki başkışilerin benzer özellikleri

Koca	<i>Vallahi, övünmek için değil dostlarım, gerçeği söylüyorum, bir gün yazar olma arzusu, benim gönlüme çok küçük yaşlarda düştü.</i> ²⁸
-------------	--

²⁴ A.g.e. s. 74

²⁵ A.g.e. s. 86

²⁶ A.g.e. s. 171

²⁷ A.g.e. s. 173

²⁸ SOKPAKBAYEV Berdibek, Benim Adım Koca, Bengü Yayınları, Ankara, 2018, s. 27

Ahmet “Büyüyünce ne olacaksın bakalım?” “Efendim, yazar efendim...”²⁹

4.7.2. Norm Karakterler

Bu çalışmada incelenen ilk eser olan “Benim Adım Koca” adlı uzun öykünün norm karakter kadrosunu şu şekilde eserden alıntılarla listeleyebiliriz:

Sultan: Koca’nın başını sık sık derde sokan bir karakter olarak karşımıza çıkan Sultan, Koca’dan birkaç yaş büyüktür ve okula gitmemektedir. Ne iş yaptığı, neyle ilgilendiği belli değildir. Eserde Koca’ya sigara ikram eden, atla gittikleri Devlet’in evinden karaköl çalan, toyda Koca’yı yalnız bırakan ve Koca’yı eşkıyalık yapmaya teşvik edip Abdibay’ın kazını vurarak suçun Koca’nın üstüne yıkılmasına göz yuman sorumsuz bir çocuk olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca babası Sügir’in yılıklara baktığı da belirtilmiştir.

“Sultan benden birkaç yaş büyük.” “Sultan birkaç yıl önce okulu bırakmıştı. Ondan beri eski devirlerdeki serseriler gibi babasının yanında şahlanan atların birinden inip başkasına biniyor. Devamlı at üstünde hayat sürüyor. Bazen aylar boyuna gözden kaybolur, sonra tekrardan ortaya çıkıverir. Neler karıştırdığını, ne işler çevirdiğini bir tek Tanrı bilir.”³⁰

“O eyere yan oturarak atın dizginlerini çekti ve bir paket sigara çıkardı. Paketi açıp bana ikram etti. ‘Al, öğren.’

Ben ‘Sen kendin iç.’ dedim.

Sultan beni suçlayarak ‘Bugüne kadar sigara içmeyi neden öğrenmedin? Haydi, iç!’ dedi.”³¹

“ O öyle deyince birdenbire içime bir şüphe düştü. ‘Sakın bu terbiyesiz çocuk bu şapkayı deminki evden çalmış olmasın!’”³²

Koca Sultan’ın davranışlarını onaylamaz. Sultan’la arkadaşlık etmenin sürekli kendisine zarar verdiğini fark eder. Ancak Sultan aynı zamanda Koca’nın içindeki maceraperest ruha da hitap etmektedir. Söz gelimi birlikte eşkıyalık yaparak ormanda bir başlarına, kendi kendilerine yaşamaya karar verirler. Koca okula devam etmek koşuluyla bunu kabul eder. Bir kulübe yaparlar, içine dereden tuttıkları balıkları temizleyip koyarlar. Ancak gözden uzak zannettikleri gizli sığınakları daha o gece onlar oradan ayrılır ayrılmaz bulunur ve talan edilir. Böylece Koca ve Sultan’ın eşkıyalık faaliyetleri

²⁹ NESİN Aziz, *Şimdiki Çocuklar Harika*, Nesin Yayınları, İstanbul 2020 s. 166

³⁰ A.g.e. s. 70

³¹ A.g.e. s. 74

³² A.g.e. s. 84

ve aynı zamanda arkadaşlıkları son bulur. Çünkü Sultan oradan ayrılmadan önce dere kenarındaki bir kazı vurup yer. Suç ise Koca'nın üstüne kalır. Bu suçtan ötürü Koca, okuldan atılma tehlikesiyle karşı karşıya kalınca Sultan'la olan ilişkisine son verir.

Bu çalışmaya konu olan diğer eser olan “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı romanda norm karakter olarak adlandırılabilen tek karakter Zeynep'in kardeşi Metin'dir.

Metin: Zeynep'in kardeşi olan Metin eserin başından sonuna kadar tutarsız davranışlar karşısında sert eleştiriler yapmaktan kaçınmamıştır. Özellikle babasının patronu Zeynel Bey için söylediği ‘eşeğin biri’, ‘hayvanın biri’ demesi ve bu sözleri sanki kendisi söylememiş gibi kızını Zeynel Bey'in oğlu ile nişanlaması üzerine Metin okulu asmaya başlamış, derslerini ihmal etmiş ve öğretmenlerinin şikâyet etmesine neden olmuştur. Bu durum karşısında anne – babası önce Metin'le konuşmaya çalışmış bu yol etkili olmayınca şiddete başvurmuş ancak bu yöntemler etkili olmamıştır. En sonunda bir akşam yemeğinde Metin kötü davranışlarının nedenini okumanın bir işe yaramadığını, hedefinin Zeynel Bey gibi, hatta ondan daha zengin, olmak olduğunu açıklamıştır. Bunun üzerine ablasının Zeynel Bey'in oğlu ile nişanı bozulmuş ve Metin yeniden okula ve derslerine önem vermeye başlamıştır. Yetişkinlerin bu tutum karşısındaki çıkarımları ise çocukların yanında konuştuklarına dikkat etmeleri gerektiği olmuştur.

4.7.3. Kart Karakterler

“Benim Adım Koca” adlı uzun öyküde Koca'nın karşısında duran en güçlü iki rakip Jantas ve Karatay'dır. Karatay, Koca'nın annesi Millat ile ilgilenmektedir. Koca, Karatay'ın babasının yerini almaya çalıştığını düşünmekte ve ondan nefret etmektedir. Annesiyle Karatay'ın görüştüğü her fırsatta onları rahatsız etmektedir.

Diğer bir kart karakter ise Jantas'tır. Jantas, Koca'nın sınıf arkadaşısıdır. Bu iki sınıf arkadaşının yıldızı bir türlü barışmamaktadır. Zira Jantas her fırsatta Koca'nın adından yaptığı harekete kadar her şeyiyle ilgili olarak Koca'yla alay etmektedir. Bu tavırlardan hoşnut olmayan Koca da tepkisini sert bir şekilde göstermektedir.

Özelliklerine değindiğimiz bu iki karakteri kitaptan alıntılarla destekleyerek şu şekilde anlatabiliriz:

Jantas: Eserde ilk kez Piyoner kampına gidip izni almasıyla karşımıza çıkan Jantas, her fırsatta Koca'yı rahatsız etmekte, onunla dalga geçmektedir. Söz gelimi, giriş yerine adlı bölümde Koca kendisi ve şairliğiyle ilgili bilgiler verirken şiirlerinin Pioner dergisinde basıldığını hayal etmektedir. Bu bölümde Jantas'a da şu sözlerle yer vermiştir:

“Onmayasica Jantas ne yapardı acaba? Göremeden yok olup gider miydi? O baş belası hiç buna bakar mı sanırsın? ‘Bu bence başka bir Koca Kadirov olmalı!’ demekten de çekinmezdi üstelik.”³³

Birinci bölüm olan ‘okuyucu, eserin başkahramanı ile yani benimle tanışıyor’ adlı bölümde Koca adından bahsederken Jantas’ın adıyla dalga geçtiğini şu sözlerle anlatır: *“Jantas gibi kötü niyetliler bunu bile doğru söyleyemeyerek adımı özellikle değiştirip, alay ederek ‘Kara Koca’ demek yerine ‘Kara Köce’ diyor.”*³⁴

Dördüncü bölüm olan ‘Jantas’a piyoner kampına gidip belgesi verilirken bana verilmemesi, benim öfkeden kudurmam anlatılıyor’ adlı bölümde Jantas olaylara dahil olur ve piyoner kampına gidemeyen Koca’ya doğrudan sataşır. Jantas’ın elinde bir kağıt olduğunu gören Koca kağıdın ne olduğunu sorar. Jantas ise piyoner kampına gidiş için gerekli belge olduğunu söyler ancak *“... Biz kampa gideceğiz. Sen ise sokakta köpek taşlamak için köyde kalacaksın.”*³⁵ sözleriyle Koca’yı alaya alır.

Koca Janar’dan hoşlanmaktadır. Öyle ki evlerinin önünden geçerken bile heyecanlanmakta, mutlu olmaktadır. Jantas ise bu beğeniyi açığa vurmak ile Koca’yı tehdit eder. Koca bu durumdan hoşlanmaz ancak Janar’ı kaybetmemek adına çok sert tepkiler vermekten kaçınır. Ancak bir gün Koca’nın canına tak eder ve Jantas’a vurur. Bu süreç Koca tarafından şu sözlerle eserde yer almıştır:

“Jantas o sivri diliyle tam üç defa bana imada bulundu. Önce ‘emekçi’ diyerek zırvaladı. Daha sonra ‘Kara Köce’ diyerek adımla alay etti. En son Janar üzerinden benimle uğraştı. Beni öyle çileden çıkardı ki olduğum yerden fırladığım gibi Jantas’ı omzundan tutup döndürerek ‘yumuşak yerine’ sağlam bir tekme bastım.”³⁶

Eser boyunca Jantas ile Koca arasındaki çekişme sona ermez. Koca uzak durmaya çalışır ancak Jantas Koca’yla uğraşmaya devam eder. Söz gelimi, Koca’nın disiplin

³³ A.g.e. s. 28

³⁴ A.g.e. s. 32

³⁵ A.g.e. s. 47

³⁶ A.g.e. s. 117

kurulu kararınca sınıf arkadaşlarına danışıldığı bölüm olan ‘sınıf toplantısı anlatılıyor’ adlı yirmi beşinci bölümde Koca’nın okuldan atılması yönünde oy kullanan tek kişi Jantas’tır.

Karatay: Karatay eserde Koca’nın annesi Millat ile ilişkisi içinde ele alınmıştır. Koca için Karatay babasının yerini almaya çalışan bir rakiptir. Öyle ki ona ait her bir eşya Koca’da tiksinti uyandırmaktadır. Söz gelimi Karatay’ın motosikleti için Koca ‘deccal’ demektedir.

“ Deccal dediğim boyası aşınmaya başlamış, kir içinde üç tekerleği olan, mavi bir motosiklet. Bu motosiklet her pazar bunu yapıyor, bizim avludan çıkmıyor.”³⁷

Koca’nın Karatay’a olan duyguları öylesine güçlüdür ki ikinci bölümde Karatay’ı mümkün olan her ayrıntısıyla anlatmıştır. Bu betimlemelerle bir bakıma ondan intikamını da almış gibidir. Söz gelimi dış görünüşünü anlatırken “*Yüzü kırıksıklarla dolu, sakalı diken gibi olan yaşlı biri*” sözlerini kullanmıştır. İlerleyen cümlelerde ona itici göründüğünü de itiraf etmiştir. “*Bana nasıl itici görünüyorsa onun motosikleti de aynı şekilde benim için bir o kadar itici. Çünkü Karatay’ı kuş gibi uçurup homurtular çıkararak bizim eve hemencecik getiren o değil mi?*”³⁸

Karatay’a olan hislerinin kaynağının annesi ve Karatay’ın annesinin Koca’nın elinden alması korkusu olduğunu yine aynı bölümde kendisinden okumaktayız: “*Dünyada sanki bütün kadınlar kurumuş gibi Karatay’ın boş ümitlere kapılan gönlü, benim annem Millat’a yönelmiş gibi görünüyor. Üzeri şerit şeklinde boyalı olan motosikletin her pazar bizim eşliğimizde biterek oraya park edilmesindeki sebep işte bu.*”³⁹

İlerleyen bölümlerde Karatay yine Koca’nın karşısına çıkmaktadır. Koca, annesinin yanına yaylaya gittiğinde Karatay’ın motosikletini annesinin alaçağının yanında görünce yüreği hoplar.⁴⁰ Alaçağın içine girdiğinde annesi ile Karatay’ı konuşturlarken görür. Karatay Koca’nın geldiğini görünce ona sıcak davranır. “*Diken diken olan sakalı bugün pek düzgündü... Benimle sıcakkanlı bir şekilde selamlaşıp büyük bir yakınlık gösterdi.*”⁴¹ Ancak bu yakınlık da Koca için buzların erimesi için yeterli değildir. Çünkü o, annesini

³⁷ A.g.e. s. 37

³⁸ A.g.e. s. 38

³⁹ A.g.e. s. 38

⁴⁰ A.g.e. s. 85

⁴¹ A.g.e. s. 86

başka bir adamla paylaşmak fikrine tümünden karşıdır. “*Hey Allahım, bu adam neden geliyor? Ne istiyor? Nasıl olsa hiçbir şekilde annem onunla olmayacak. Eğer evlenirse... Bu düşünce beni bir karabasan gibi korkuttu. Bu düşünceyi hiç aklıma getirmemeye çalışıyorum. Uzak dur benden kötü düşünce.*”⁴²

Koca’nın Karatay için düşünceleri eserin sonuna kadar değişmemektedir. Eserin yirmi üçüncü bölümü olan ‘kitabın en acıklı bölümü olduğunu düşünüyorum’ başlıklı bölümde Karatay tekrar annesini ziyarete geldiğinde Koca yine bu durumdan rahatsız olur. “*Bu Karatay da... Yapışkan bir bela oldu başımıza. Sanki gölge misali annemin peşini bırakmıyor herif.*”⁴³

Eserden alınan örneklerle birlikte Karatay ve Jantas’ın Koca için birer rakip olduğunu ve bu tutumlarının eserin sonuna kadar değişmemesi üzerine onların eserin kart karakterlerini söylemek mümkündür.

Bu çalışmaya konu olan diğer eser olan “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı romanda kart karakter olarak karşımıza çıkan ve onları sürekli çatışmalara sürükleyen kişiler temel olarak yetişkinlerdir. Bu kişilerin ortak özellikleri yetişkin olmaları, çocukların küçük oldukları için hiçbir şey anlamadıklarını düşünmeleri ve söyledikleri ile yaptıklarının çelişmesidir. Söz gelimi öğretmen, çok ayrıntılı anlatılmamakla birlikte dâhil olduğu olaylarda çocuklardan istediklerini açık bir şekilde dile getirdiğini düşünmektedir. Ancak “*Eski öğrendiklerinizi hep unutacaksınız.*” “*Yeni baştan öğreneceksiniz her şeyi.*”⁴⁴ dediğinde Ahmet’in sınıf arkadaşı Demir tarafından eleştirilmiştir. Öğretmenin her söylediğine “Unuttum.” diyen Demir, aslında tam olarak öğretmenin istediğini yapmış ve eski öğrendiği her şeyi unutmuştur. Öğretmenin bu tavrı eserin sonuna kadar devam etmiş ve öğrencileri tarafından eleştirilmiştir.

Öğretmenler: Ahmet ve Zeynep’in öğretmenleri, farklı şehirlerde bulunmalarından ötürü farklıdır. Ancak Ahmet ve Zeynep’in öğretmenleriyle yaşadıkları ilişkiler, öğretmenlerini eleştirdikleri noktalar benzerdir. Bu eleştiriler karşısında öğretmenlerin tavrı değişmemekte ve öğrencileri destekleyen değil onları anlamayan, tanımayan bir tutum şeklinde devam etmektedir. Söz gelimi sınıfa gelen müfettiş diğer

⁴² A.g.e. s. 86

⁴³ A.g.e. s. 156

⁴⁴ A.g.e. s. 22

okullarda aynı soruları sormuştur ve Zeynep'in öğretmeni bu soruların cevaplarını öğrencilerine sular seller gibi ezberletmiştir. Müfettiş sınıfa geldiğinde soruların sırasını değiştirmiş ve öğrencilerden yanlış cevaplar almıştır. Bu durumda öğretmen zor durumda kalmış ve öğrencilerine kızar ve “Yazıklar olsun.” diyerek sınıftan ayrılır. Bu durum karşısında Zeynep “*Bu sözü bana mı, müfettişe mi, yoksa kendisi için mi söylediğini anlayamadım.*”⁴⁵ der.

Bir başka örnek ise Ahmet ile öğretmeni arasında yaşanır. Okul – Aile birliği programında şiir okuması istenen Ahmet, aylarca kendi yazdığı ‘Koyun’ şiirine çalışır. Ancak yeni gelen öğretmenleri ertesi günkü program için Ahmet’in başka bir şiire hazırlanmasını ister. Sahneye çıkan Ahmet heyecanlanır ve iki şiiri birbirine karıştırarak gülünç duruma düşer. İzleyiciler bunun bilerek yapıldığını düşünür ancak öğretmen bu duruma çok sinirlenir.

Ahmet’in 30 Kasım 1963 tarihli mektubundan öğrendiğimiz kadarıyla öğretmeniyle aralarında geçen fedakârlık konulu öykü yarışması da benzeri bir maceraya dönüşür. Beşinci sınıflar arasında yapılan fedakârlık konulu öykü yarışmasına Ahmet sırf fedakârlık olsun diye yapılan fedakârlıkları eleştiren bir öyküyle katılır ancak bu öykü öğretmenlerden oluşan jüri tarafından beğenilmez.

23 Nisan gösterilerine hazırlanan öğrenciler çeşitli gösteriler sunmak için canla başla çalışırlar. Ahmet’in 24 Nisan 1964 tarihli mektubundan öğrendiğimize göre onlar bir Çin dansı yapmışlardır. Ancak Ahmet’in görüşüne göre nasıl ki Çinli bir çocuk zeybek oynamıyorsa bir Türk çocuğun da Çinli bir çocuk gibi Çin dansı yapması da beklenmemelidir. Bu görüşü öğretmeni tarafından “*Bilgiçlik taslama!*”⁴⁶ şeklinde karşılık bulur.

Ebeveynler: Zeynep ve Ahmet’in aile büyükleri eserde pek çok kez karşımıza çıkmaktadır. Mektupların asıl konularını oluşturan ebeveynler en çok söyledikleri ve yaptıklarının çelişmesi yönüyle eleştirilir. Söz gelimi Zeynep’in oturduğu apartmanda babasının iki sınıf arkadaşı daha bulunur. Çocukların hepsi oyun sırasında babalarının öğrenciyken sınıf birincisi olduğunu söylemesi üzerine bahçede bir tartışma çıkar. Bunun üzerine Zeynep babasına kimin sınıf birincisi olduğunu sorar. Buna ailesinin tepkisi

⁴⁵ A.g.e. s. 14

⁴⁶ A.g.e. s. 197

“Koca kız, artık çocuk değilsin ki senin de ağzına biber doldurayım. Büyükler konuşurken küçükler susar.”⁴⁷ şeklinde olur. Çocukları sık sık yalan söylememek yönünde öğütleyen büyükler kendi ‘masum’ yalanları için eleştirilir.

30 Ocak 1963 tarihli mektubunda ise Ahmet çocukların zaten yapması gereken işleri yapan çocukların ‘harika’ olarak adlandırılmasını eleştirmektedir. Bu mektup aynı zamanda esere de ismini vermiştir. Söz gelimi çocuğunun anne – babasına terlik getirmesini, iki sözcük Fransızca duyan çocuğun harika bir şekilde Fransızca konuştuğunun iddia edilmesini “Çocuk ne yapsa harika oluyor. Konuşsa harika... Çocuk bu, konuşur elbet, havlayacak değil ya...”⁴⁸ sözleriyle eleştirmektedir.

4.7.4. Fon Karakterler

“Benim Adım Koca” adlı edebi eserde geçen ve başkişi Koca ile ilişkisi doğrultusunda esere dâhil olan ancak olayların akışında doğrudan müdahalesi bulunmayan fon karakterleri ve özelliklerini kitaptan alıntılarla şu şekilde listeleyebiliriz:

Janar: Koca’nın sınıf arkadaşı olan Janar, Koca’nın hoşlandığı bir kızdır. Koca’da olumlu duygular uyandıran Janar, tavırlarının Koca tarafından yorumlanmasıyla eserde kendine yer bulmaktadır. Söz gelimi kitabın beşinci bölümü olan ‘benim Janar’la dama oynayıp ve hayal kuşunun kanatlanıp yükseklere uçtuğu bir an anlatılıyor’ adlı bölümde “Janar’ın tam karşımda duran sevimli yüzüne, omuzlarına dökülen bakımlı ve gür saçlarına hayranlıkla bakarak coştığım için oyunun ilk elini nasıl kaybettiğimin farkına bile varmamışım.”⁴⁹ Bu bölümde Janar, Koca’yı etkilemek için hiçbir şey yapmamıştır. Ancak Koca Janar’ın hareketlerini ve tavırlarını kendince yorumlayarak günlüğünde ona sıkça yer vermiştir. “Hay Allahım, Janar’ı incittim yahu! Neden onunla bunca itiştim sanki... Ah bu dikbaşlılık huyum beni edep sınırları içinden çıkarıyor.”⁵⁰ Bu gibi durumlarda Koca Janar’ı suçlamak yerine hatanın kendisinde olduğunu kabul ederek hatalı davranışlarını sessizce düzeltmeyi tercih etmektedir.

⁴⁷ A.g.e. s. 20

⁴⁸ A.g.e. s. 146

⁴⁹ A.g.e. s. 58

⁵⁰ A.g.e. s. 61

Koca zaman zaman Janar’a içinde beslediği sevgiye yenilir. Ona duygularını açamadıkça bu güzel duyguları içinde büyütür. Duyguları içine sığmadığında ise günlüğüyle bu sırrı paylaşır:

*“Janar, adın ne kadar da güzel! Sizin bu kızla tanışmanız gerekir. Janar, bu romanın başkahramanlarından biri olmaya layık. Çünkü ilk olarak o, sınıfın en akıllı kızı. İkinci olaraksa güzel bir kız. Özellikle de kırmızı beresini giydiğinde ayrı güzelleşiyor, adeta parlıyor. Ah o nasıl ses? Şarkı söylerken bir dinleseniz! Sanatçı bir kız. Sınıfın en başarılı öğrencisi.”*⁵¹ Özellikle adını sevmeyen, hatta adından nefret eden bir çocuğun bir başkasının adına bile hayranlık duyması ona karşı hislerinin ne kadar kuvvetli olduğu yönünde bir gösterge sayılabilir. Adını duymak, onu düşünmek Koca’yı heyecanlandırmaktadır: *“Janar’ı düşünmeye başladığımda içim kıpır kıpır oluyor.”*⁵²

Maykanova: Koca’nın sınıf öğretmeni olduğunu ve aynı zamanda Kazakça derslerine girdiğini Koca’nın dördüncü bölüm olan ‘Jantas’a piyoner kampına gidiş belgesi verilirken bana verilmemesi, benim öfkeden kudurmam anlatılıyor’ adlı bölümde anlatmasıyla öğrenmekteyiz. Yine aynı bölümde Koca ile aralarında geçen diyalogdan Maykanova’nın Koca’nın bazı davranışlarını onaylamadığını da öğrenebiliriz.

“Kampa gitmek için bana da belge verir misiniz?

Sana bu defa belge verilmiyor. Sonraki seferde gidersin.

Neden?

Neden olacak, öğrencilerin hepsine birden yetmiyor da ondan. Bir de biz elbette en önce örnek ve terbiyeli çocukları kampa gönderiyoruz.”⁵³

Koca’nın Maykanova’nın kendisine karşı tutumundan hoşnut olmadığını, onun kendisini sevmemesi üzerine Koca’nın da öğretmenine karşı olumlu duygular beslemediğini on dokuzuncu bölüm olan ‘tek kelimeyle ‘kıskançlık’ olarak da adlandırabiliriz’ adlı bölümde geçen bir cümleyle anlayabiliriz:

“Maykanova hastalanmıştı, ders olmadı. Bu duruma elbette biz hiç üzülmemiştik. Üstüne üstelik nefret ettiği bir öğretmen hastalanıp derse gelmezse çocuklar için bundan daha büyük mutluluk olur mu?”⁵⁴

⁵¹ A.g.e. s. 43

⁵² A.g.e. s. 44

⁵³ A.g.e. s. 48

⁵⁴ A.g.e. s. 137

Ancak Koca'nın Maykanova için düşündüğü olumsuz düşüncelerin yersiz olduğu yirmi dördüncü bölüm olan 'disiplin kurulundan söz ediliyor' adlı bölümde ortaya çıkmaktadır. Koca'nın yapmış olduğu iddia edilen Maykanova'nın çantasına kurbağa koymak ve Abdibay'ın kazını vurmak suçlamaları okulun disiplin kurulunda öğretmenleri, okul müdürü Ahmetov ve Koca'nın annesi Millat tarafından görüşülür. Bu görüşmede herkes Koca hakkındaki fikrini beyan eder. Maykanova, Koca için “*Kadırov aslında gelecek vadeden bir çocuk.*”⁵⁵ ifadesini kullanır.

Millat: Koca'nın annesidir. Kolhozda çalıştığını, görevinin süt sağlamak olduğunu Koca'nın anlatımı ile öğrenebiliriz. Koca bu bilgiyi okuyucuya beşinci bölüm olan 'beni Janar ile dama oynayışım ve hayal kuşunun kanatlanıp yükseklerle uçtuğu bir an anlatılıyor' adlı bölümde “*Annemin kolhozda inek sağıcı olarak çalıştığını ben size söylemiş miydim? Onların çiftliği buradan yalnızca birkaç gün önce yaylaya gitmiştir.*”⁵⁶ cümleleri ile vermektedir.

Annesi Millat, Koca'nın Sultan ile olan arkadaşlığını onaylamamaktadır. Ona göre Sultan Koca'ya kötü bir örnektir, onu zor durumlara ve kötü olaylara götürmektedir. Dokuzuncu bölüm olan 'bu bölümde neden söz edildiğini kendiniz okuyup öğreneceksiniz' adlı bölümde Sultan'ın Kocaların evinden ayrılması üzerine annesi Millat “*Tam da kendine uygun arkadaşı bulmuşsun. Kılavuzu karga olanın burnu boktan çıkmazmış. Bu çocuk da bir gün senin başını belaya sokar.*”⁵⁷ der. Bir anne olarak ilerleyen bölümlerde haklı da çıkar. Söz gelimi yirmi birinci bölüm olan 'kurbağa ile kazın tantanası, annemin yayladan dönüşü, babaannemin beni koruması anlatılıyor' adlı bölümde Millat, Koca'nın okuluna okul müdürü Ahmetov tarafından çağrılır. Koca annesinin eve dönmesine hem şaşırır hem sevinir ve annesinin neden geldiğini öğrenmek ister. Bunun üzerine annesi şu sözleri söyler: “*Hayır olsaydı işi gücü bırakıp da aceleyle buraya gelir miydim? Yine el âleme kan kusturan, milletin ciğerine el salan yaramaz çocuğun yarattığı bir sorun yüzünden geldim.*”⁵⁸

Millat, Koca'nın yaramazlıklarına engel olamadığı için kendisini çaresiz hisseder. En büyük isteği Koca'nın okulunda örnek bir öğrenci olması ve başarılı olması olan anne

⁵⁵ A.g.e. s. 166

⁵⁶ A.g.e. s. 55

⁵⁷ A.g.e. s. 86

⁵⁸ A.g.e. s. 152

için okuldan şikâyet için çağrılmak ağır gelmiştir. Duygularını ağlayarak dile getirir: “Ağlamayayım da ne yapayım? Tanrı, bahtını güldürmediği bu kuluna ağlamaktan başka bir şey yazmış mı ki... Yapayalnız çocuk, senin çektirdiğin çileden öleceğim artık...”⁵⁹

Annesinin gözyaşları Koca için bir kırılma noktası olur ve eserin son bölümünde kendisini değiştirmekle ilgili kararlar almasında etkili olur.

Kadır: Koca’nın babası olduğunu birinci bölüm olan ‘okuyucu, eserin başkahramanı ile yani benimle tanışıyor’ adlı bölümde Koca’nın adı ve soyadı ile ilgili bilgiler verdiği kısımda “*Kadır benim babam.*”⁶⁰cümlesinden öğrenmekteyiz. Aynı bölümün ilerleyen kısmında babasının savaşa gidip de dönmediğini “Çünkü babam savaşta cepheye gittiğinde ben iki yaşındaymışım.”⁶¹ cümlesinden öğrenebiliriz. Eserde Kadır hakkındaki bilgiler bununla sınırlıdır.

Balabek: Balabek, Janar’ın babasıdır ve kolhozda ustabaşı olarak çalışmaktadır. Bunu Koca’nın beşinci bölüm olan ‘benim Janar ile dama oynayışım ve hayal kuşunun kanatlanıp yükseklerle uçtuğu bir an’ adlı bölümde, şu sözünden öğrenebiliriz: “*Babası Balabek ustabaşı olarak çalışıyor.*”⁶² Balabek hakkında eserde verilen bilgi bu bir cümle ile sınırlıdır.

Ahmetov: Okul müdürü Ahmetov, Koca için disiplin kuruluna başkanlık etmesiyle birlikte yirmi birinci bölüm olan ‘kurbağa ile kazın tantanası, annemin yayladan dönüşü, babaannemin beni koruması anlatılıyor’ adlı bölümde esere dahil olmaktadır. Bu bölümde anlatılanlardan Ahmetov’un çok sert olduğunu yine de öfkesine kapılmadan kararlar aldığını söylemek mümkündür.

“Çok sert bir adamdı. Onu dağınık kızıl saçları, sinirli yüz ifadesi, baktığında karşısındakinin içine işleyen soğuk bakışları var.”⁶³

Babaanne: Eserde Koca ile birlikte yaşadığını yine Koca’nın anlatımından anladığımız babaanne Koca’yı sevmekte, ona karşı minnet duygusu beslemektedir. Ona yol göstermeye çalışmakta, öğütler vermektedir. Koca, eserin başında bu öğütlerden sıkılmakta ve babaannesinin sözlerini ‘kafa ütülemek’ olarak adlandırmaktaysa da eserin

⁵⁹ A.g.e. s.159

⁶⁰ A.g.e. s. 33

⁶¹ A.g.e. s. 33

⁶² A.g.e. s. 56

⁶³ A.g.e. s. 150

sonuna doğru bu sözleri akıl süzgecinden geçirerek anlamlı bulmakta ve kendi hayatında uygulamaya çalışmaktadır. Babaanne ile Koca arasındaki ilişki eserde diyaloglar halinde sergilenmiştir.

“Hey talihsiz çocuk yine başına ne belalar açıyorsun?

Ne belası açacağım? Siz de her zaman benden şüphelenip duruyorsunuz.

Şüphelenmeyip de ne yapayım? Sen hiç uslu durmuyorsun ki...”⁶⁴

Babaanne aynı zamanda iki kuşak önceki zihniyeti temsil etmektedir. Bu anlamda torunuyla zaman zaman çatışmaktadır. Bunun bir örneği altıncı bölüm olan ‘babaannem hakkında birkaç söz, benim at çalmaya niyetlenişim ve Sultan ile karşılaşmam anlatılıyor’ adlı bölümde karşımıza çıkmaktadır.

“Dünyayı kimse yaratmadı, Dünya kendisi yaratıldı.

Sen ne diyorsun, o sırada sen de karşısında mıydın da gördün? Dinsiz seni?

Görmedim, kitaplardan biliyorum.

Öyleyse insanı kim yarattı?

İnsan maymundan yaratılmış.

Sus, git şuradan boş konuşuyorsun. Boş boş konuşacağına o zaman işte şu ormandaki maymun ana babana git haydi!”⁶⁵

İleriki bölümlerde babaanne tutumlu olma ve büyüklerinden kalan eşyaları değerli birer yadigâr olarak görme özelliğiyle tekrar karşımıza çıkmaktadır. Söz gelimi yirmi birinci bölüm olan ‘kurbağa ile kazın tantanası, annemin yayladan dönüşü, babaannemin beni koruması anlatılıyor’ adlı bölümde babaanne, babasından kalan ocağı tamir ettirmiş ve kullanmaya devam etmiştir.

“Neden atayım. Mal değil mi bu? Bu, babamdan kalan kıymetli bir eşya.”⁶⁶

Babaanne aynı bölümün ilerleyen sayfalarında Koca’yı annesine karşı savunurken karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde Koca, öğretmeninin çantasına kurbağa koyarak onu korkutmak ve Abdibay’ın kazını vurarak onu zarara uğratmak suçlarıyla okulun disiplin kuruluna sevk edilmiş ve annesi okula çağırılmıştır. Koca’nın annesi Millat, bu durum karşısında çok üzülmüş, kırılmış ve oğlunun yaptıklarına sitemle yaklaşmıştır. Babaanne

⁶⁴ A.g.e. s. 65

⁶⁵ A.g.e. s.68

⁶⁶ A.g.e. s. 152

ise bu durumda Koca'nın doğrudan suçlu olmadığını düşünerek onu annesine karşı savunmuştur.

“ Benim Kocacanın değerli, onun hiçkimseden bir eksiği yok. Büyüyünce düzelir gider. Sabırbek dayısına çekmiş. O da gençlik zamanlarında böyle haylazlıklar yapardı. Üstelik bu çocuk okula gidiyor, öğretmenlerinin sözlerini dinliyor, laftan anlıyor.”⁶⁷

Babaanne, eserin son bölümü de dâhil olmak üzere Koca'ya yol gösteren, onunla ilgilenen ve onu seven, korumaya çalışan bir büyük olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sügir: Sügir'in Sultan'ın babası olduğunu Koca'nın yazmış olduğu altıncı bölüm olan ‘babaannem hakkında birkaç söz, benim at çalmaya niyetlenişim ve Sultan ile karşılaşmam anlatılıyor’ adlı bölümde geçen “*Sultan benden birkaç yaş büyük. Babası Sügir, yulku bakıyor.*”⁶⁸ cümlesinden öğrenmekteyiz. Sügir hakkında verilen bilgi bu cümleden ibarettir.

Devlet: Devlet'in esere dâhil oluşu Sultan ve Koca'nın yaylaya gidiş sürecinde yaşanır. Koca ve Sultan yaylaya giderlerken karınları acıkır ve yolda gördükleri bir çadıra girerler. Orada Devlet adında, sarışın, çilli ve dolgun dudaklı bir çocuğun yalnız başına olduğunu görürler.

“Hey, adın ne senin? diye sordu Sultan.

Devlet

Adın güzelmiş. Devlet harika bir isim. Benim ağabeyimin adı da Devlet.”⁶⁹

Sultan ve Koca karınlarının aç olduğunu, babalarını tanıdıklarını söyleyerek Devlet'ten kımız isterler. Devlet kımızı annesinin kızacağını düşündüğü için vermek istemez ve gelenlerin babasını tanıdığına inanmaz. Ancak Sultan yemek karşılığında para vermeyi teklif edince Devlet gönülsüzce kımız vermeyi kabul eder. “*Kımızı içip tencereyi boşalttık. Devlet para kazanmaya alışınca ekmek, yağ, kemikli et de getirdi.*”⁷⁰

Koca ve Sultan karınlarını doyurduktan sonra ata binerler ve yaylaya doğru yola çıkarlar. Devlet ile yolları da böylece ayrılmış olur. Devlet'in esere dâhil olduğu son cümleler şunlardır: “*Dönüp arkama baktığımda yeşil karakölü havaya kalkmış,*

⁶⁷ A.g.e. s.153

⁶⁸ A.g.e. s. 70

⁶⁹ A.g.e. s. 78

⁷⁰ A.g.e. s. 81

gömleğinin etekleri göbeğine kadar çıkmış haldeki tüccar Devlet, evin kapısının önünde bizi gözleriyle uğurlayıp uzun uzun arkamızdan bakıyordu.”⁷¹

Jumagul (çoban): Devlet’in babası olduğunu öğrendiğimiz çoban, Sultan ve Koca yaylaya doğru yola çıktıklarında onları durdurur ve onlardan kibrit ister. Sultan az önce çaldığı karakölün cezasını çekmemek adına temkinli davranır ve çobanın az önce girdikleri evin sahibi olduğunu düşünerek ona yalan söyler. Bu olayı Koca bizlere şu cümlelerle aktarmaktadır: *“Tombul yanaklı, seyrek ve sivri sakallı, orta yaşlı biri olduğunu gördük. Başında güneşten iyice yıpranmış ak kalpağı vardı. ‘Siz hangi kolhozun çocuklarısınız?’ Sultan beni dirseğiyle dürterek ‘Kalinin’in çocuklarıyız.’ diye bir yalan uyduruverdi. Ben şaşakaldım. Neden yalan söyledi ki?”⁷²*

Koca ve Sultan daha sonra bir toya gider. Gittikleri toyda Koca güreş yarışmasına katılır ve mücadeleyi kazanır. Bunu Jumagul görür ve Koca’yı tanır, ondan karakölünü ister. Koca karakölünü çalanın Sultan olduğunu söyler ve Sultan’ı gösterir ancak Sultan toyu ve Koca’yı terk eder. Bu sahne Jumagul’un eserde yer aldığı son sahnedir.

Abdibay: Abdibay cimrilik ve parayı sevmeye özellikleriyle yirmi birinci bölüm olan ‘kurbağa ile kazın tantanası, annemin yayladan dönüşü, babaannemin beni koruması anlatılıyor’ adlı bölümde Sultan’ın vurduğu kazın sahibi olarak anlatılmıştır.

“O hem cimri hem de çok mal canlısı biriydi. Kaza karşılık kara kuzuyu alıp götürdü, Koca’yı okul müdürünün makamına sürükledi.”⁷³

Amfisa Mihaylovna: Amfisa Mihaylovna eserde on yedinci bölüm olan ‘can korkusunun her öğrencinin başına gelmesi, ama eğer şanslıysa bunu ucuz atlatması anlatılıyor’ adlı bölümde karşımıza çıkmaktadır. Burada anlatılanlardan Amfisa Mihaylovna’nın Koca’nın Rusça öğretmeni olduğunu ve Koca’nın onu sevdiğini söyleyebiliriz.

“Nefes nefese koştüğümü görünce durdu. Öğretmenler içinde o altın gibi biriydi. Bu öğretmenimiz okulunu bitirip geçen yıl bizim okula gelmişti. Yazın ise enstitüye uzaktan eğitime kaydolmuştu.”⁷⁴

⁷¹ A.g.e. s. 82

⁷² A.g.e. s. 84

⁷³ A.g.e. s. 150

⁷⁴ A.g.e. s.127

Saybek: Saybek esere yirmi dördüncü bölüm olan ‘disiplin kurulundan bahsediliyor’ adlı bölümde dâhil olmaktadır. Hakkında pek az şey bildiğimiz Saybek, Koca’nın belirttiğine göre okulda bekçilik yapmaktadır ve ihtiyardır. Aynı zamanda Koca’nın babası olan Kadir’in yakın arkadaşıdır ve onun atının ölmesine sebep olmuştur. Buna rağmen Kadir’in onu affetmesi üzerine ona karşı vefalıdır.

“...İşte senin baban böyle ferasetli, akıllı bir adamdı.”

“Oysa sen... Yalnızca sen değil, şimdi okumakta olan bütün çocuklar, çoğunuz ahmaksınız.”

“ Şimdi sen niye diyeceksin? Ahmak değil de nesiniz? Terbiyeli ol, okulunu güzelce oku, adam ol deseler siz bu söylenenlerin tam tersini yapıyorsunuz.”⁷⁵

Bu çalışmaya konu olan diğer eser olan “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı romanda fon karakter olarak yer alan kişiler şu şekilde sıralanabilir:

Demir: Ahmet’in sınıf arkadaşı ve sınıfın en çalışkanıdır. Öğretmenin değişmesi üzerine eski öğretmenin öğrettiği her şeyi unutması söylendiğinde denileni yapar ve öğrendiği her şeyi unuttur.

Zeynep’in ablası: Eserde adı verilmez. Ev işlerini sevmediğini, sadece mutfakta kek, pasta gibi şeyler yapmayı sevdiğini Zeynep’in 26 Kasım 1963 tarihli mektubundan öğrenmekteyiz. İlerleyen bölümlerde babasının patronu olan Zeynel Bey’in oğlu ile nişanlandığı ve kardeşi Metin’in bu duruma tepki göstermesi üzerine nişanın bozulduğu anlatılmıştır.

Osman: Zeynep’in sınıf arkadaşı. Çalışkan olduğunu, özellikle matematikte iyi olduğunu Zeynep’in 7 Kasım 1963 tarihli mektubundan öğrenmekteyiz. Osman, öğretmenlerinin kendilerine verdiği yazılı ödevleri okumadığını fark eder ve bir ödevinde ödev yerine Galatasaray – Ankaragücü maçını anlatarak öğretmenlerini test eder. Ancak öğretmenin tam da o ödevi okuması ile Osman’ın yaptığı hata ortaya çıkar.

Hikmet: Zeynep’in sınıf arkadaşı olan Hikmet, babasının erkek çocuk sevdasını Zeynep’e anlatır. Bu sevdanın uğruna babası sekiz kız çocuk sahibi olmuştur. Bu durum Zeynep’e kız çocuk olmanın kötü bir şey olduğunu sorgulatmıştır. 10 Aralık 1963 tarihli

⁷⁵ A.g.e. s.161

mektubunda Zeynep Hikmet'in durumu aracılığıyla Ahmet'in kendisini erkek olduğu için şanslı hissedip hissetmediğini sorgular.

Fatoş: Ahmet'in kardeşi olan Fatoş yetişkinlerin yanında onlardan öğrendiği kötü sözleri söyleyince azarlanır ve ortamdan uzaklaştırılır.

Hüseyin: Ahmet'in sınıf arkadaşı olan Hüseyin'in gecekonduda yaşadığını ve geçim sıkıntısı çektiklerini, bu durumun Hüseyin'i çok üzdüğünü ve derslerini olumsuz etkilediğini Ahmet'in 26 Şubat 1964 tarihli mektubundan öğrenmekteyiz.

Zeynel Bey: Zeynep'in babasının patronudur. İlkokulu zor bitirmiş ve zengin olmuştur. Okuyucuya Zeynep'in 26 Kasım 1963 tarihli mektubunda Zeynep'in babası tarafından "*İşte böyle beyinsiz, taş kafa bir oğlandı.*"⁷⁶ sözleriyle tanıtılmıştır.

Büyükbaba: Ahmet'in büyükbabası emekli albaydır. Her söylediğini tekrar ettirmesi ve tutumluluğu öğütlemesi ile tanıtılmıştır.

Yaşlı gazeteci: Ahmet'in büyükbabasının eski arkadaşıdır. Eserde daha önceki yıllarda Ahmet'in okuluna gelerek onlara Anadolu'yu köy köy gezmelerini öğütledikten sonra kendi oğlunun çalışma koşullarını iyileştirmek, torpil yapılması için Ahmet'in büyükbabasından yardım istemeye gelmesiyle yer bulmuştur.

Eserde yer alan müfettiş ve müdür ibareleri derinleştirilmemiş olup sadece isim olarak geçmiştir. Müfettiş ve müdür zaman zaman sınıfa gelerek öğrencilere soru sorma göreviyle eserde yer almışlardır.

4.8. PLÂN

Plân, bir edebi eserde yapı ve iç düzeni bir arada tutan, içyapı unsurlarının tasarlanmasını sağlayan ve yazma işini bir disipline bağlayan ögedir. Tema, kişiler ve konu belirlendikten sonra bu öğelerin birbiriyle ilişkileri belirli bir plan çerçevesinde belirlenir. Plân sayesinde ana fikir daha belirginleşir, esere dâhil olan kişilerin sözleri ve birbirleriyle ilişkileri ayrıntılar yığını olmaktan kurtulur (Oğuzkan, 2010, s. 377).

Çocuk edebiyatı eserlerinde plan oldukça sade olmalıdır. Bu durumda verilmek istenen iletiler daha çarpıcı ve belirgin olur, kişilerin ayırt edici özellikleri daha net ortaya

⁷⁶ A.g.e. s. 34

konur ve ana fikir daha etkileyici bir şekilde ön plana çıkar. Özellikle beklenmedik bir sonla biten edebi eserlerin etkileyicilik özellikleri daha fazladır. Çünkü okur eserle geçirdiği süreç boyunca ileriki bölümlerde neler olabileceğiyle ilgili tahminler yürütür, kişilerin hangi durumda ne tepki verebileceği ne diyebileceği hakkında öngörülerde bulunur. Ancak beklediğinden, tahmin ettiğinden farklı bir sonla karşılaşan okurun hayal ve düşünce dünyası zenginleşmiş olur. Okuma alışkanlığı ve sevgisi kazanması yönünde olumlu bir adım atılmış olur.

Bu açılardan incelendiğinde bu çalışmaya konu olan edebi eserlerin planlarına bakarsak, planın içeriğin oluşturulmasında ve bölümlere ayrılmasında etkili olduğunu söylemek mümkündür. Yapılan plan doğrultusunda “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı roman Zeynep ve Ahmet’in birbirine yazdığı mektuplardan, “Benim Adım Koca” Koca’nın defterine yazdığı ve önemseddiği notlardan, günlüğünden, oluşmaktadır. Eserlerin bu şekilde planlanmasının sebebi bölümlere dâhil olan norm, fon ve kart karakterlerin farklılığıdır. Söz gelimi “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı romanda her bir mektupta farklı kişilerin başından geçen olaylar eleştirilmektedir. ‘Sekiz Kız Babası’ adlı bölümde Hikmet ve babası konu alınmış ve diğer bölümlerde karşımıza çıkmamıştır. “Benim Adım Koca” adlı uzun öyküde Temir, yirmi ‘Sınıf toplantısı anlatılıyor’ adlı yirmi beşinci bölümde karşımıza çıkmakta ve Koca’nın sonraki bölümlerde bürüneceği ruh hali hakkında okura ipucu vermektedir.

4.9. ANLATIM

Çocuk edebiyatı yapıtlarının temel amacı çocuğun dil bilinci kazanması, okumaya karşı olumlu bir tutum geliştirmesi ve okuma alışkanlığı kazanmasını sağlamaktır. Bu nedenle çocuk edebiyatı alanında eser veren isimlerin dil ve anlatım yönünden eserlerinde dikkat etmesi gereken belli başlı ilkeler vardır. Söz gelimi bir çocuk edebiyatı eserinin dil kurallarına uygun olmaması çocuğun ana dili, okuma sevgisine karşı ilgi ve isteğinin düşük olmasına sebep olur.

Çocuk, dil edinimini çocuk edebiyatı eserleri aracılığıyla sağlayacağı için bu alanda verilen eserlerin mutlaka dil kurallarına, dilim kullanımına ve yapısına, aynı zamanda hitap edilen yaş grubunun dil edinim özelliklerine uygun bir şekilde yazılması gerekir.

Bu özellikler açısından tam ve doğru özelliklere sahip eserler, çocuğun dilini tanımasını, sevmesini ve dilinin zengin sözcük varlığını tanımasını sağlar (Han, 2022, s.42).

Bu bilgiler ışığında bu çalışmaya konu olan “Şimdiki Çocuklar Harika” ve “Benim Adım Koca” adlı eserlerin dil ve anlatım yönünden çocuk edebiyatı ilkelerine, çocuk dünyası gerçeğine, hedeflenen yaş kitlesine uygun olduğu ve çocuk edebiyatı alanında çok kıymetli eserler olduğunu söylemek mümkündür.

4.10. ANA FİKİR

Her metnin bir yazılış amacı ve bu amaç doğrultusunda okura iletmek istediği bir iletişi vardır. Bu iletiyi doğrudan vermek de mümkün olmakla birlikte bir kurgu içinde, farklı bir olay, zaman ve kişiler dünyasına yedirerek vermek de mümkündür. İkinci yol izlendiğinde metin edebiyat dünyasına hizmet etmiş olur. Bu doğrultuda metnin iletmek istediği temel iletiye ana fikir denir. Ana fikir metnin ruhunu oluşturan, duygu ve değerler bütünüdür (Yalçın – Aytaş, 2002, s. 85).

Ana fikir bir metinde gizlice ya da açıkça dile getirilebilir. Söz gelimi bir konuda açıklama yapmak, bilgi vermek ya da karşımızdaki kişiyi ikna etmek amacıyla yazıyorsak ana fikrimiz açık bir şekilde metinde vurgulanmalıdır. Eğer amaç bir fikri sezdirmek, anlatımı ilginç ve etkileyici kılmak, asıl anlatmak istediğimizi öğüt verircesine değil daha yoğun bir şekilde iletmek ise ana fikir kurgulanan olaylar aracılığıyla daha örtük bir şekilde verilebilir.

Çocuk edebiyatı kapsamında verilen eserlerde okur kitlesi yetişkinlerden farklıdır. Dolayısıyla bu eserlerin özünü oluşturan ana fikir ne kesin net çizgilerle öğütler gibi vurgulanmalı ne de tamamen okurun sezgisine bırakılmalıdır. Eserin ana fikri, kurgulanan olaylar içinde kişilerin davranışlarıyla ve sözleriyle öne çıkarılmalıdır (Yalçın ve Aytaş 2002, s. 85).

Bu bağlamda bu çalışmaya konu olan eserlerin ana fikirlerini ele aldığımızda “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı romanda Zeynep ve Ahmet aracılığıyla yetişkinlerin dünyasının eleştirildiğini, bu eleştirilerin sorular ile dile getirildiğini söylemek mümkündür. Sorulan sorular karşısında yetişkinlerin genel tutumu “Sen çocuksun anlamazsın, sen karışma, senin aklın ermez...” gibi çocukları kısıtlayıcı ve suçlayıcı

şekildedir. Bu cevaplar karşısında kahramanların verdikleri tepkiler ise yetişkinler tarafından ‘yaramazlık’ olarak adlandırılmaktadır.

Diğer eserimiz “Benim Adım Koca” adlı uzun öyküde ise başkahraman Koca’nın akranları ve yetişkinlerle olan çatışmalarının ele alındığını söylemek mümkündür. Koca okulda, evde, arkadaşları arasında geçirdiği sürede kendi değer yargılarına göre haksız, adaletsiz ya da yanlış olarak gördüğü davranışlar karşısında tepkiler vermektedir. Bu tepkiler zaman zaman sorular ve sorgulamalarla bazen de fiziksel güçle gösterilmektedir. Söz gelimi Koca’nın sınıf arkadaşı Jantas’la olan çatışmalarında ona vurduğunu ve sonrasında bunun için üzülüğünü, yaptığının yanlış olduğunu ama üzerine çok gelindiği için bunu yaptığını söylediğini kitabın çeşitli bölümlerinde görmekteyiz.

“Jantas o sivri diliyle tam üç defa bana imada bulundu. Önce “emekçi” diyerek zırvaladı. Daha sonra “Kara Köce” diyerek adımla alay etti. En son Janar üzerinden benimle uğraştı. Ben öyle çileden çıkardım ki olduğum yerden fırladığım gibi Jantas’ı omzundan tutup döndürerek ‘yumuşak yerine’ sağlam bir tekme bastım”(Sokpakyayev, 2018, s. 117).

Eseri incelediğimizde Koca’nın durduk yere sorun çıkaran bir çocuk olmadığını, yetişkinler gözünde yaramazlık, kötü davranış olarak görülen olayların aslında birer tepki olduğunu, Koca’nın kitap boyunca asla kötü sözler söylemediğini ve yaptığı kötü davranışlardan pişman olduğunu, kendini çaresiz hissettiğinde böyle kırıncı davrandığını görmekteyiz.

Bu iki edebi eseri inceleyerek ana fikirleri konusunda bir sonuca ulaşırsak şöyle bir tablo ortaya çıkar:

Tablo 9. Karşılaştırılan eserlerin ana fikirleri

Benim Adım Koca	Her olumsuz davranışın aslında bir tetikleyicisi vardır. Davranışlar ele alınırken neden – sonuç ilişkisi içinde ele alınmalıdır.
Şimdiki Çocuklar Harika	Yetişkinlerin yaptıkları ve söyledikleri birbirine uymadığında çocukların yaptıkları eleştiriler hoşlarına gitmemekte ve bu durum için çocukları suçlamaktadır.

Her iki eserden de ortak olarak bir sonuca ulaşmak istersek aslında çocukların adalet sisteminin daha adil, çocuk gerçeğinin daha yalın ve temiz duygularla örülü olduğunu söyleyebiliriz.

4.11. KAVRAM VE DEĞERLER

Değer sözcüğünün Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te yer alan tanımlarına baktığımızda yedi farklı tanım görmekteyiz.

- “1. isim Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet.
2. isim Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör.
3. isim Üstün nitelik, meziyet, kıymet.
4. isim Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse.
5. isim, felsefe Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey.
6. isim, matematik Bir değişkenin veya bilinmeyenin sayı ile anlatımı.
7. isim Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” (TDK, erişim tarihi: 01.06.2023).

Başka bir tanıma göre de değer bir grubun ya da toplumun üyelerinin ne şekilde davranması gerektiğini anlatan ortak inanç ve emirlerdir (Kınacı, 2016, s. 31).

Bu tanımlardan yola çıkarak edebi bir metnin başlı başına bir değer olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak bu başlık altında söylememiz gerek temel şey edebi bir metinde yer alan ve okura eserin kurgusal dünyası aracılığıyla kazandırılması hedeflenen değerler olduğudur. Bu anlamda yeni bir tanımlama yaparsak edebi eserlerde değerler dediğimizde insan ilişkilerinin sağlıklı yürümesi için gerekli olan, olumlu sonuçlara götüren düşünce ve kavramların değerler olduğunu söylemeliyiz (Yalçın ve Aytaş, 2002, s. 86).

Ülkemizde T.C. Millî Eğitim Bakanlığı da insanlığın sahip olduğu bu ortak değerleri önemsemekte ve değerler eğitimi konusunda çalışmalar yapmakta, okullarda görev alan tüm idari personel ve öğretmenlerin değerler eğitimi kapsamında görev almasını sağlamaktadır. Bu bağlamda adalet, dostluk, sabır, öz denetim, dürüstlük, saygı, sevgi, yardımseverlik, sorumluluk ve vatanseverlik kök değerler olarak kabul edilmiştir (Devlet Kitapları, 2002, s. 9).

Gerek Koca'nın gerek Ahmet ve Zeynep'in çevreleriyle ve kendi içlerinde yaşadıkları çatışmaları ele aldığımızda bu çatışmaların temelinde yetişkinlerin dünyasından aktarılan kök değerlere uymayan davranışların olduğu görülmektedir. Söz gelimi Zeynep'in kardeşi Metin, berbere gitmeyi unutmuş ve babasının azarlarından kaçınmak için aslında yanlış olduğunu bile bile uyduracak bir yalan aramaktadır. Onun içinde yaşadığı "Biliyorum, yalan söylemek yanlış ama azar yemek de istemiyorum. Bu sebeple zararsız bir yalan bulmalıyım." çatışması dürüstlük ve sorumluluk değerlerine aykırı olduğu için Metin ya doğru söyleyip azarlanacak ya da yalan söyleyip benimsediği değere ihanet edecektir.

Benzeri bir şekilde, Zeynep'in dile getirdiği şu sözler de adalet değeriyle çatışmaktadır: *"Yarışmaya katılan romanları okuyacak olan yargıcılar kurulu, büyüklerden değil de çocuklardan kurulmuş olsaydı, romanın bir derece alırdı sanırım"* (Nesin, 2020, s. 201).

Bu çalışmaya konu olan iki eserde yer alan değerler incelendiğinde başkışilerin eleştirilerinin ve yaramazlıklarının aslında yetişkinlerce benimsetilen değerlere uyulmadığında ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Aşağıda iki tablo üzerinde eserlerin yer verdiği değerler ve örneklerini inceleyebiliriz.

Tablo 10. "Şimdiki Çocuklar Harika" adlı eserde verilen değerler ve örnekleri

ŞİMDİKİ ÇOCUKLAR HARİKA					
DEĞER	KİTAPTA	YER	ALAN	SONUÇ	
	ÖRNEK				
Sorumluluk – sorgulama	Sınıfa gelen çocuklara sorular Öğrenciler ezberledikleri söylemek ister. müfettişin sorduğu soruların yerleri değişik olduğu için	gelen sorular önceden cevapları ister. Ancak	müfettiş sorar. Önceden diyerek ayrılır. ⁷⁷	Müfettiş	sınıftan olsun"

⁷⁷ A.g.e. s.14 - 15

	öğrenciler her soruya yanlış cevap vermektedir.	
Dürüstlük	Apartmanın bahçesinde oyun oynayan çocukların hepsi babalarının sınıf birincisi olduğunu iddia eder.	Metin, azarlanır. ⁷⁸
Saygı	Sınıfa gelen yeni öğretmen eski öğretmenin öğrettiği her şeyi çocukların unutmasını ister. Demir müdür tarafından sözlüye kaldırıldığında her şeye “Unuttum” diyerek cevap verir.	Müdür öğretmene sadece gözlük camlarının üstünden bakmakla yetinir. ⁷⁹
Sorumluluk	Okul – Aile birliği programında şiir okuması istenen Ahmet aylarca çalıştığı şiir yerine öğretmenin bir gün önce verdiği şiiri onun istediği gibi okumaya çalışır ancak aklına sürekli ilk şiiri gelir.	İzleyiciler bu gülünç durumun istenerek oluşturulduğunu düşünür ve Ahmet’e güler. ⁸⁰
Çalışkanlık – dürüstlük	Zeynep’in babasının patronu Zeynel Bey, ilkokulu zar zor bitirmiş ‘taş kafalının biri’dir ancak çok zengindir. Emrinde pek çok mimar, mühendis, avukat, doktor çalışmaktadır. Zeynep’in ailesi çocuklarına ders çalışmalarını öğütler.	Metin okula gitmek istemediğini, Zeynel Bey’den daha zengin olacağını söyler. ⁸¹

⁷⁸ A.g.e. s.20

⁷⁹ A.g.e. s. 23-24

⁸⁰ A.g.e. s. 31-32

⁸¹ A.g.e. s. 33-41

Dürüstlük	Ahmet arkadaşına sapanla kâğıt atmak isterken attığı kâğıt yanlışlıkla müdüre denk gelir.	Müdür kâğıdı atanın Ahmet olduğuna inanmaz.
Tutumluluk	Zeynep'in ailesi Zeynep'e sürekli tutumlu olmasını, eşyalarını kaybetmemesini öğütler. Ancak kendileri bir yılbaşı partisinde bütçelerini aşacak harcamalar yaparlar.	“Damlaya damlaya göl olmaz, damlaların damladığı yer çukursa göl olur. Ama çukur değilse... Damlar, damlar, damlar... Sel olur, akar gider.” ⁸²
Sorumluluk	Zeynep'in ailesi onun pasaklı ve dağınık bir kız olduğunu düşünür. Evde Zeynep'in dedesinin sigara tablası kaybolunca asıl aile büyüklerinin pasaklı olduğu ortaya çıkar.	Aile yine de Zeynep'in pasaklı ve dağınık olduğunu düşünür. ⁸³
Vatanseverlik – dürüstlük	Bir önceki yıl okullarına gelen ve “vatanınızı sevin, ülkenizi köy köy dolaşın” diyen yaşlı gazeteci, oğlunun daha yakın bir yerde çalışmasına yardım istemek için Zeynep'in dedesini ziyarete gelir.	Dedesi ona yardımcı olacağını söyler. ⁸⁴
Dürüstlük	Zeynep'in babası eve gelmesi gereken saatten oldukça geç gelir. Geç geliş sebebinin ise	İçeriden Ziya ve eşi “Sürpriz!” diyerek çıkar. ⁸⁵

⁸² A.g.e. s. 97⁸³ A.g.e. s.108⁸⁴ A.g.e. s.125⁸⁵ A.g.e. s. 185

	Ziya'nın hasta olması olarak belirtir.
Adalet	Ahmet, Zeynep'le olan <i>"Yarışmaya katılan mektuplarını birleştirerek romanları okuyacak açılacak olan roman olan yargıcılar kurulu, yarışmasına katılmak ister. büyüklerden değil de çocuklardan kurulmuş olsaydı, romanın bir derece alırdı sanırım."</i> ⁸⁶

Tablo 11. "Benim Adım Koca" adlı eserde verilen değerler ve örnekleri

BENİM ADIM KOCA		
DEĞER	KİTAPTA YER ALAN ÖRNEK	SONUÇ
Öz denetim	Piyoner kampına gidiş belgesi alan Jantas Koca'ya "Biz kampa gideceğiz. Sen öncesinde durup gidiş ise sokakta köpek taşlamak için köyde kalacaksın."der.	Alaycı sözleri için Jantas'ı yumruklamak istedim ama belgesi işini adamakıllı öğrenmeye karar verdim. ⁸⁷
Sorumluluk – sorgulama	Babaannesi ile Koca arasında dünyanın yaratılışı hakkında bir konuşma geçer. Koca insanın maymundan yaratıldığını söyler.	Babaannesi Koca'yı susturur. ⁸⁸
Dürüstlük	Sultan Devlet'le tanışınca ağabeyinin adının da Devlet olduğunu söyler.	Sultan Koca'yı 'yalanımı ortaya çıkarma' anlamında dürter. ⁸⁹

⁸⁶ A.g.e. s.201⁸⁷ A.g.e. s. 47⁸⁸ A.g.e. s. 68⁸⁹ A.g.e. s. 78

	Oysa Sultan'ın ağabeyi yoktur.	
Merhamet	Koca Devlet'in belindeki kemeri satmaya çalışması üzerine ona acır, onu belindeki kemere kadar soyup soğana çevirmenin insanlığa sığmayacağını düşünür.	Koca kemeri almaz. ⁹⁰
Dürüstlük	Sultan yolda gördüğü çobanın az önce çıktıkları ve Devlet'ten satın aldıkları eşyaların sahibi olma ihtimaline karşın ona Kelinin'in kolhozundan geldikleri yalanını söyler.	Koca bu durumdan hoşlanmaz. ⁹¹
Dürüstlük	Jumagul toyda Karakölünü ister. Koca onu Sultan'ın çaldığını söyler.	O sırada Sultan toydan kaçınca Koca çok utanır. ⁹²
Sorumluluk	Sultan'ın toydan kaçarak Koca'yı yalnız bırakması Koca'yı çok üzer ve arkadaşlıklarını gözden geçirir.	Koca Sultan'la olan arkadaşlığını yanlış bulur ve hatalı davranışlarının sorumlusunu kendisi olarak görür. <i>“Ama bütün bunlardan insanın kendisi sorumlu.”</i>

⁹⁰ A.g.e. s. 82⁹¹ A.g.e. s.84⁹² A.g.e. s.93⁹³ A.g.e. s. 93

Vatanseverlik	Yayladan eve dönerken “ <i>Neden bu kadar tatlısın kara yolu üzerinde Koca sen, vatanım!</i> ” ⁹⁴ manzaraya bakar.
Merhamet	Okuldaki yaramazlıkları “ <i>Ağzında tat bırakmadım, nedeniyle Koca’nın annesi devamlı ona acı Millat okula çağrılır. çektiriyorum.</i> ” ⁹⁵
Dürüstlük	Koca, Sultan’ın “ <i>Bundan sonra senin değirmenci Ivan’dan aldığı yanına da balık ağını geri yaklaştırmayacağım.</i> ” ⁹⁶ vermediğini görür ve ona kızar.
Vefa	Okulun yaşlı bekçisi “ <i>Senin baban böyle Saybek, yıllar önce ferasetli, akıllı bir Koca’nın babası Kadir’in adamı.</i> ” ⁹⁷ atını istemeden öldürmüştür. Kadir bunu istemeden yaptığı için Saybek’i affetmiştir.
Sorumluluk	Koca, disiplin kurulunun Olanların suçlusunun kararına göre sınıf kendisi olduğunu kabul arkadaşları tarafından etmektedir. Eğer örnek bir çocuk olsaydı yaşananların yaşanmayacağının farkına varır. ⁹⁸

Yukarıdaki tablolar incelendiğinde “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı romanda sorumluluk, dürüstlük, saygı, çalışkanlık, tutumluluk, vatanseverlik, adalet temalarının;

⁹⁴ A.g.e. s.96

⁹⁵ A.g.e. s. 151

⁹⁶ A.g.e. s. 151

⁹⁷ A.g.s. s. 161

⁹⁸ A.g.e. s.171

“Benim Adım Koca” adlı uzun öyküde ise öz denetim, sorumluluk, dürüstlük, merhamet, vatanseverlik, vefa değerlerinin yer aldığını söylemek mümkündür.

Çalışmaya konu olan iki edebi eseri değerler açısından incelediğimizde ve yukarıdaki gibi tablo haline getirdiğimizde eserlerde ortak değerlerin fazlalığı dikkat çekmektedir. Her iki eserde de dürüstlük ve sorumluluk değerleri sıklıkla vurgulanarak en çok önemsenen değerler olmuştur. Bunun dışında vatanseverlik teması da her iki eserde de ortak olarak yer almıştır.

4.12. KONU

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük’te yer aldığı anlamıyla konu “1. isim Konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu, sîje. 2. isim Üzerinde konuşulan şey, bahis” (TDK, erişim tarihi 01.06.2023) olarak tanımlanmaktadır. Buna göre bir metnin konusundan bahsederken o metinde ele alınan düşünce, olay ya da durumdan bahsetmek gerekir.

Cook’a göre romanın konusu, varlığı önceden kabul edilen değişmez inançlardan çok, gerçeğin tecrübesidir (Stevick, 2021, s. 13). Kahraman ya da kahramanların eylemlerini gösteren olaylar dizisidir (Han, 2022, s. 37). Bu, ister yetişkinleri hedef alan edebi anlatılar olsun isterse çocuklar için kaleme alınmış eserler olsun göz ardı edilmemesi gereken bir ilkedir. Ama özellikle çocuk edebiyatında konunun gerçeği tecrübe etmesi önemlidir. Çünkü çocuk edebiyatının amacı çocuğu gerçek hayata hazırlamak ve gerçek hayatta karşılaşılabileceği sorunlara yönelik çözüm yolları konusunda kılavuzluk etmektir. Bu bağlamda bir çocuk edebiyatı eserinin konusunun kendini doğru tanıma, sorumluluk alma, girişimci olma gibi maddeleri mutlaka içermesi gerekmektedir (Yalçın ve Aytaş, 2002, s. 86).

Buna göre bu çalışmaya konu olan iki çocuk edebiyatı eserinin konularının çocuk edebiyatı ilkelerine uygun bir şekilde ve çocuk gerçeğine uygun olarak anlatıldığını söyleyebiliriz.

Tablo 12. Karşılaştırılan eserlerin konusu

ESERDE ELE ALINAN KONU	
BENİM ADIM KOCA	ŞİMDİKİ ÇOCUKLAR HARİKA
Koca adında on üç yaşındaki bir öğrencinin yakın çevresiyle kurduğu ilişkiler.	Zeynep ve Ahmet adlı beşinci sınıf öğrencilerinin gündelik hayatta yaşadıkları ve önemli buldukları, daha çok yetişkinleri eleştiren olaylar.

4.13. ÜSLUP VE DİL

Üslup yazarların benimsediği anlatım biçimidir. Yazarın anlatım sırasında sık kullandığı sözcükler, kurduğu cümlelerin yapısı, sözcükler arasındaki ses düzeni, kullanılan sözcüklerin güncelliği gibi unsurlar yazarın üslubunu belirleyen bazı özelliklerdir.

Çocuk edebiyatı eseri veren bir yazarın üslubunun açık ve sade olması gerekir. Kullandığı cümlelerin edilgen yapı değil öznesi belli ve tek olan etken yapılı, tek zamanlı cümleler olması gerekir. Çünkü somut işlemler dönemindeki bir okur, yazarın edilgen yapılı ve birleşik zamanlı cümlelerini anlayamayacaktır. Ayrıca kurulan cümleler uzun olmamalı, sıralı cümlelerin kullanımından kaçınılmalıdır. Kullanılan deyimler kıyıda köşede kalmış, okurun kavrayış yeteneğini aşan deyimler olmamalıdır. Gereksiz ayrıntı ve betimlemelerden kaçınılmalıdır. Betimlemede amaç kişinin, yerin ya da zamanın zihinde canlanmasıdır. Dolayısıyla bunun dışındaki ayrıntılar gereksiz olacaktır (Oğuzkan, 2010, s. 378).

Bu açıklamalara göre bu çalışmaya konu olan eserler dil ve üslup açısından incelendiğinde her iki edebi eserin de çocuk gerçeğine uygun olduğunu söylemek mümkündür. Bu konuyla ilgili eserlerden alınan örnekler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 13. Karşılaştırılan eserlerin çocuk gerçeğine uygunluğunu gösteren örnekler

ŞİMDİKİ ÇOCUKLAR HARİKA	BENİM ADIM KOCA
Belki aklıma gelir diye o mısrayı bidaha, bidaha baştan alıyorum. ⁹⁹	İki gün sonra bir grup çocuk tozu dumana katarak piyoner kampına gitti. ¹⁰⁰
Osman'ın yazılı ödevleri renk renk çizgilerle süslüdür, resim gibi. ¹⁰¹	At üstündeki yolculuk beni yormuştu. ¹⁰²
Sonunda olan ablamın kumbarasına oldu. ¹⁰³	Tuzkö'l'ü dolanarak bizim köye gitmek gerekiyordu. ¹⁰⁴
Bizim evde benim adım da beceriksiz çıkmıştır. ¹⁰⁵	İşte şimdi yanmışım. ¹⁰⁶
İnsanın sesinin iyi kullanmasının gerekli olduğuna inanıyorum. ¹⁰⁷	Yaşadığım o korku dolu anlardan dolayı hiç halim kalmadı. ¹⁰⁸
İşte ondan sonra ablamın yakasını bıraktılar. ¹⁰⁹	Ama benim şimdi böyle bir şansım yok. ¹¹⁰
Ama zeybek oynayan Çinli çocuk gözümün önüne gelince güldüm. ¹¹¹	Hiçbir şeye anlam veremeyen babaannemi dışarı çıkardım ve ardından kapıyı kapattım. ¹¹²

Tablo 13 incelendiğinde her iki eserde de samimi bir üslubun kullanıldığını ve anlatımın birinci kişi tarafından yapıldığını söyleyebiliriz. Kullanılan deyimler çocukların dünyasını yansıtacak yalınlıktadır. Sözcük dizimi ise dilin kurallarına uygundur. Tek zamanlı çekim kullanılmıştır.

⁹⁹ A.g.e. s. 31

¹⁰⁰ A.g.e. s. 53

¹⁰¹ A.g.e. s. 52

¹⁰² A.g.e. s. 75

¹⁰³ A.g.e. s. 97

¹⁰⁴ A.g.e. s. 97

¹⁰⁵ A.g.e. s. 109

¹⁰⁶ A.g.e. s. 116

¹⁰⁷ A.g.e. s. 129

¹⁰⁸ A.g.e. s. 132

¹⁰⁹ A.g.e. s. 156

¹¹⁰ A.g.e. s. 144

¹¹¹ A.g.e. s. 189

¹¹² A.g.e. s.179

5. BÖLÜM

ESERLERİN BİÇİM YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

Çocuk edebiyatı eserlerinin biçimi dendiğinde kitap ele ilk alındığında incelenmesi gereken büyüklük, sayfa düzeni, harflerin büyüklüğü, kâğıt cinsi, kapak, ciltleme gibi özellikler akla gelmektedir. Bu çalışmaya konu olan iki eser bu özellikler şu şekilde incelenebilir:

5.1. BÜYÜKLÜK

Çocuk edebiyatı eserleri çocuklar için öncelikle ilgi çekici boyutlarda ve onların rahatça tutabileceği, kullanabileceği ebatta olmalıdır. Bu açıdan incelendiğinde okul öncesi dönemde normalden büyük ve küçük boyutların çocuklar için daha ilginç olduğunu söyleyebiliriz. Okul çağındaki çocuklar için ise A5 boyutunda olan kitapların hazırlanması uygundur (Han, 2022, s. 34). Bu açıklamalar göre Şimdiki Çocuklar Harika adlı romanın ebatı 13.50 x 20.00 cm, sayfa sayısı 225'tir. Benim Adım Koca adlı uzun öykünün ebatı 13.50 x 21.50 cm, sayfa sayısı 192'dir.

5.2. HARFLER

Çocuk edebiyatı eserlerinin hazırlanmasında kullanılan harflerin büyüklüğü yaş düzeyine uygun olarak farklılık göstermektedir. Söz gelimi okul öncesi eserlerde okur aslında bir yetişkin olacağından harf büyüklüğünün önemi yoktur. Ancak cümle uzunluğu seslenilen yaş gurubuna uygun sözcük sayısından oluşmalıdır. Yaş grubu büyüdükçe punto büyüklüğü de önem kazanmaktadır. Söz gelimi, ilk okuma yazma kitaplarında 36 punto kullanılması uygunken yaş grubu büyüdükçe, ortaokul çağında, punto büyüklüğü 14'e kadar düşebilir (Han, 2022, s. 35). MEB Ders Kitapları Yönetmeliği'ne göre ilköğretim 1. sınıflar için 20, 2. sınıflar için 18, 3. sınıflar için 14, 4. sınıflar için 12, 5. sınıflar için 11, daha üst sınıflar için ise on puntodan daha küçük harfler kullanılmaz (Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği, alındığı tarih: 09.06.2023).

Bu çalışmaya konu olan her iki eserin de kolay okunabilir puntolarla yazıldığını ve punto büyüklüğünün hedef yaş kitlesine uygun büyüklükte olduğunu söyleyebiliriz.

5.3. KÂĞIT

Hangi yaş düzeyi olursa olsun bir kitabın en önemli ve gerekli biçim özelliği dayanıklılığıdır. Bunu sağlayan başlıca etmen ise kullanılan kâğıdın cinsidir. Parlak kuşe kâğıtlar gözü yorar, çok mat olan saman kâğıtlar ise fazla dayanıklı değildir. Bu sebeple okul öncesi gruplarda birinci hamur kâğıtların, ikinci kademe olarak adlandırdığımız ortaokul seviyesindeki kitaplarda ise ikinci hamur kâğıtların tercih edilmesi uygundur (Han, 2022, s. 35).

Bu açıklamalara göre bu çalışmaya konu olan her iki eserin de ikinci hamur kâğıda basıldığını ve yaş grubu seviyesine göre doğru bir tercih yapıldığını söyleyebiliriz.

5.4. CİLTLEME

Kitapların üç türlü ciltlenmeleri vardır. Birincisi ince tel ya da iplikle dikilme yöntemi olan sicimle ciltleme; ikincisi tel zımba ile dikme, üçüncüsü de kitap formlarını tutkallayarak bir araya getirildiği ciltlenmesi tekniğidir (Şimşek, 2016: 96). Okul öncesi kitaplarında en uygun yöntem dikiş yoluyla ciltlemedir. Ancak yaş ilerledikçe kitap formlarının tutkallanmasıyla ciltlerin bir araya getirilmesi tercih edilebilir (Han, 2022, s. 35).

Bu çalışmaya konu olan her iki eser de karton kapaklı ve tutkal yoluyla ciltleme tekniğiyle bir araya getirilmiş formlardan oluşmaktadır.

5.5. KAPAK

Bir kitabın kapağında bulunması gereken bilgiler vardır. Bu bilgiler kitabın adı, yazarın adı ve basımevinin adıdır. Bu bilgilere kitabın içeriğiyle ilgili bir kapak resmi de eşlik etmelidir ki kitap hedef kitlesi için ilgi çekici olsun. Kapak resmi kitabın ana fikriyle, içeriğiyle ilgili ipuçları vermeli ve çocuk açısından cazip olmalıdır. Aynı zamanda korkutucu, ürkütücü ya da itici resim ve çizimler kapakta yer almamalıdır (Han, 2022, s. 36).

Bu bilgiler ışığında Benim Adım Koca adlı uzun öykü kitabının kapağında Koca olduğunu tahmin ettiğimiz önünde bir defter olan ve kandille aydınlatılmış bir odada bulunan masanın başında başını eline koymuş düşünen bir çocuk çizimi yer almaktadır.

Diğer eser olan Şimdiki Çocuklar Harika adlı romanın kapağında ise anne ve baba olduğunu tahmin ettiğimiz iki yetişkinin arkasından parmak kaldıran ağzı açık bir çocuk çizimi bulunmaktadır.

Her iki eserin içeriği göz önünde bulundurulduğunda bu çizimlerin içeriği yansıttığı ve ilgi çekici olduğu söylenebilir.

5.6. SAYFA DÜZENİ

Sayfa düzeni dendiğinde aklımıza satır aralıkları, sütun sayısı, kullanılan resimler, resim – yazı yoğunluğu ve oranı gibi maddeler gelmektedir. Bu açılardan incelendiğinde bir çocuk kitabında bulunması gereken bazı özelliklerin olması kaçınılmazdır. Söz gelimi kitap içinde kullanılan resimler metnin içeriğini yansıtan özellikte olmalıdır. Satır aralıkları göz yorucu olmamalıdır. Satır uzunlukları yaş düzeyine uygun olmalıdır, mümkün olduğunda sözcükler satır sonlarında bölünmemelidir. Yazılar tek sütunda yer almalıdır. Yazım ve noktalama doğru olmalıdır (Han, 2022, s. 36).

Bu özellikler açısından her iki eserde yer alan sayfa düzeninin okumayı zorlaştırmayan, yazım ve noktalama açısından doğru, içeriğinde yer alan çizimlerin konu ile tutarlı olduğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ

Bu çalışma kapsamında ele alınan “Benim Adım Koca” adlı uzun öykü ile “Şimdiki Çocuklar Harika” adlı roman incelendiğinde eserlerin yakın dönemde yaşamış, benzer hayat öykülerine sahip yazarlar tarafından kaleme alındığını söyleyebiliriz. Yazarların yaşadıkları dönem, yazdıkları eserleri etkilemiştir. Eserlerde bu etkilerin yansımalarını görmek mümkündür. Söz gelimi Aziz Nesin’in ailesinin tutumluluk konusundaki tavrı Şimdiki Çocuklar Harika adlı romanda da karşımıza çıkmaktadır. Başka bir örnek vermemiz gerekirse Berdibek Sokpakyayev’in küçük yaşta annesini kaybetmesi Benim Adım Koca adlı uzun öyküde Koca’nın annesi Millat’a olan düşkünlüğü olarak okura yansımıştır. Her iki eserde de çocukların ebeveynlerle olan ilişkileri sonucu aile – sosyal yaşam ilişkisi de okura yansıtılmıştır. Söz gelimi Şimdiki Çocuklar Harika adlı eserde bir çekirdek aile söz konusudur. Her çekirdek ailede olduğu gibi çocuklara çok söz hakkı verilmemekte “Sen anlamazsın, küçükler çok konuşmaz” gibi söylemlerle çocukların eleştirileri susturulmaktadır. Diğer eserimiz Benim Adım Koca’da ise babanın yokluğuna rağmen kaynanasıyla oturan gelin imajını Millat ile görmekteyiz. Buradan hareketle Kazak aile yapısı ve geleneklerinde gelin – kaynana ilişkisinin sadece yasal düzlemde kalmayıp sosyal hayatta da önemli bir yer tuttuğunu söyleyebiliriz. Babaanne ile beraber yaşama geleneği ayrıca Koca’nın kimliğinin şekillenmesinde, doğru – yanlış ayrımlarını yapmak açısından Koca’nın otokontrol yeteneği üzerinde olumlu bir etken olmuştur. Benim Adım Koca’da karşımıza çıkan bir başka yansıma ise SSCB yönetiminin uygulamalarıdır. Koca aracılığıyla okur kolhozlar ve piyoner birliği hakkında bilgi sahibi olmaktadır.

Eserler içerik yönünden incelendiğinde çocukların yakın çevrelerinde etkileşim kurdukları dünyanın eserlerde işlendiğini söyleyebiliriz. Zaman, mekân, kişi kadrosu ve olay örgüsü denk olan eserlerde temel iletinin yetişkinler dünyasına getirilen eleştiriler olduğu görülmektedir. Benim Adım Koca adlı eserde Koca yetişkinler tarafından yaramaz, sorun çıkaran bir çocuk olarak tanınmaktadır. Oysa çocuk dünyasını okura tüm canlılığıyla yansıtan Berdibek Sokpakyayev, Koca’nın neden yaramazlık yaptığını Koca’nın gözüyle okura aktarmaktadır. Söz gelimi, Koca durduk yere okula kurbağa götürmemiştir. Okula kurbağa getirmelerini fen bilgisi öğretmenleri istemiştir. Koca elindeki kurbağayı öğretmenin çantasına sadece küçük bir şaka yapmak adına, çocukça

bir mizah anlayışıyla koymuş ve sonuçta kendini disiplin kurulunda bulmuştur. Benzeri şekilde Şimdiki Çocuklar Harika adlı eserde dağınık olması yönünden eleştirilen Zeynep bu durumdan sıkılmış ve odasını toplamıştır. Odasını toplarken kendisine ait olmayan çorap teki, ruj gibi aile büyüklerine ait eşyalarla da karşılaşmıştır. Ahmet ise öğretmenin sözünü dinleyip eski öğretmenlerinin öğrettiği her şeyi unutmuş ve bu tavrından dolayı azarlanmıştır.

Bunun gibi eleştiriler her iki eserde de ortak olarak pek çok başlık altında karşımıza çıkmaktadır. Bu eleştirilerin varlığı ve benzerliği farklı lehçelerde çocuk dünyasının billur bir şekilde aktarıldığı Benim Adım Koca ve Şimdiki Çocuklar Harika adlı eserlerde ortak bir payda oluşturmaktadır.

Eserler zaman ve hitap ettikleri yaş grubu açısından birbirine denktir. Koca on üç yaşında, beşinci sınıfa giden bir öğrenci, Zeynep ve Ahmet ise beşinci sınıfa giden öğrenciler olarak eserlerin başkişileri olmuşlardır. Bu benzerlik de her iki eserde olayları yorumlayan, eleştiren, anlamaya çalışan çocukların bakış açılarını sunmak konusunda lehçeler arasındaki benzerliği ortaya koymaktadır.

Mekân her iki eserde de çocukların yakın çevreleri olan ev, okul gibi alanlardır. Çoğunlukla çevresel mekânlar olarak yer alan bu yerler çocukların okurla özdeşim kurmasını kolaylaştırması açısından önemlidir.

Karşılaştırmalı edebiyat bilimi incelemeleri ile yapılan bu tür çalışmalar sonucunda çağdaş Türk lehçelerinde yazılan ve özellikle çocuk edebiyatı alanına kazandırılan nadide eserler yaygınlaşarak hem kültür aktarma işlevine hizmet etmekte hem de Türk dünyasının yakınlaşmasında önemli bir görev üstlenmektedir. Bu sebeple özellikle çocuk edebiyatı alanında karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının artması gerekmektedir. Bu gibi çalışmaların yaygınlaşmasıyla Türk dünyası kültür birliğinin sağlanması yönünde önemli adımlar atılacak ve farklı Türk topluluklarında hâlâ yaşatılan farklı gelenekler, görenekler, öf ve ananeler, yaşam biçimleri, kültürel ürünler gibi unsurlar diğer Türk toplulukları tarafından tanınacaktır. Bu tanıtım faaliyetleri sonucunda ise Türk milli kimliğinin tanımlanması, tanıtılması ve diğer dünya milletlerine aktarılması mümkün olacaktır. Böylece milletlerin birbirlerini tam ve doğru anlaması ile belki de dünya barışı sağlanacaktır. Bu yönlerden ele alındığında özellikle çağdaş Türk lehçeleri ve edebiyatları alanında yapılan karşılaştırma çalışmalarının

bahsedilen tanıtma etkinliklerine katkısı oldukça büyük olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, H. Ö. Aytül Akal'ın Çocuk Kitaplarına İç Ve Dış Yapı Açısından Bakış.
Ankara University Journal Of Faculty Of Educational Sciences (Jfes) , 32 (1) , - .
 Doi: 10.1501/Egifak_0000001171.
- Ahi, S. S. (2020) Ulusal Kimliğin İnşası Sürecinde Çocuk Edebiyatı Faaliyetleri (1923 – 1940) Yüksek Lisans Tezi, *Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Ve Edebiyatı Programı*, İstanbul.
- Akal, A. (2014) Dünya Dillerine Açılan Kapı, *Türk Dili*, Cilt: CVII Sayı:756 (s. 342).
- Ateş, M. Ziya Gökarp ve Çocuk Edebiyatı, Erişim tarihi 04.05.2023
[ZİYA GÖKALP VE ÇOCUK EDEBİYATI - PDF Free Download \(docplayer.biz.tr\)](https://www.docplayer.biz.tr/ziya-gokarp-ve-cocuk-edebiyati-pdf-free-download/) .
- Aytaç, G. (2021) *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Ayyıldız, Dr. M. (2011) *Yakın Dönem Türk Romanı ve Roman İncelemeleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aziz Nesin'in kitaplarının çevrildiği diller. Erişim tarihi: 23.05.2023
[Şimdiki Çocuklar Harika \(Aziz Nesin\) Fiyatı, Yorumları, Satın Al - kitapyurdu.com](https://www.kitapyurdu.com/simdiki-cocuklar-harika-aziz-nesin-fiyati-yorumlari-satin-al-kitapyurdu.com) .
- Bachelard, G. (2020) *Mekânın Poetikası*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Başbozkurt, H.(2023) Tanzimat'tan Cumhuriyete Çocuk Edebiyatı, *Türktoyu* (s. 46-49).
- Bayniyazov, A. (2022) Lehçeler Arası Aktarmalarda Karşılaşılan Sorunlar (Kazak Dürliğüv Destanı Örneğinde), *Belgü sayı:6* (s.1-20).
- Bayram, Y. (2004)“Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi ve Bir Uygulama”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S:16 (s.69-93.)
- Bronfenbrenner, U. (1975) Sovyetler Birliği'nde Çocuk, *Yansıma*, İstanbul.
- C Booth, W. Stevick, P. (2021) Bakış Açısı ve Kinaye Mesafesi. Kantarcıoğlu, Prof. Dr. S. (Editör) *Roman Teorisi* (s. 84 -103) Ankara: Akçağ Yayınları.
- Canrad, J., Stevick, P. (2021) Sanatta Dış Dünyaya Sadık Kalmak. Kantarcıoğlu Prof. Dr. S. (Editör) *Roman Teorisi*. (s. 351- 354) Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ceyhun, D. (1994) *Asılacak Adam Aziz Nesin*. İstanbul: AD Yayınları.

- Crane, R.S., Stevick, P. (2021) Yapı Kavramı. Kantarcıoğlu Prof. Dr. S. (Editör) *Roman Teorisi* (s. 132 – 135) Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çelik, E. Cumhuriyet Dönemi Öncesi Türk Çocuk Edebiyatına Kısa Bir Bakış, *Türk Dili* 2012/05, s. 310 – 313.
- Çetişli, Prof. Dr. İ.(2018) Cumhuriyet Dönemi Türk Nesri, *Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi*, Eskişehir
- Çıkla, S. Tanzimattan Günümüze Çocuk Edebiyatı ve Bazı Öneriler, *Hece*, S:104- 105, 2005, s.89- 107.
- Değer, *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük* Erişim tarihi: 01.06.2023 değer ne demek TDK Sözlük Anlamı (sozluk.gov.tr)
- Değerler Eğitimi (2022) Ankara: *Devlet Kitapları*.
- Doğan, A. (1999) *Cahit Uçuk: Hayatı-Sanatı-Eserleri*. (s. 285-414) İstanbul: MEB Yayınları.
- Ergöbek, K. (2014) Berdibek Sokpakybayev Şığarmaları, 3. Tom, Almatı: Kazakparat Yayınları. s. 374
- Frye, N. Stevick P. (2021) Hikaye Türü Edebiyatın Dört Şekli. Kantarcıoğlu Prof. Dr. S. (Editör) *Roman Teorisi*. (s. 34 – 46) Ankara: Akçağ Yayınları.
- Göbenli, Prof. Dr. M. (2022) *Edebiyatta Zaman Kavramına Genel Bir Bakış*.
- Devletabadi, F. Yetim, A. Kösteloğlu, Z. (Editörler) *Kuramdan Uygulamaya Karşılaştırmalı Edebiyat Çalışmaları 2*. Eskişehir: Akçağ Yayınları.
- Günay, D. (2007) Metin Bilgisi. İstanbul: Multilingual Yayınevi.
- Han, T. (2022) Çocuk Edebiyatı Metinlerinin Çok Yönlü Değerlendirilmesi Sara Gürbüz Özeren Örnekleme, Türkçe ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı, *Yüksek Lisans Tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*, Ağrı.
- Harvey, W. J. Stevick, P. (2021) Romanda Sosyal Ortam. KANTARCIOĞLU Prof. Dr. S. (Editör) *Roman Teorisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kahraman, M. (2020) *Kazak Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Kaplan, Doç. Dr. R. *Edebiyat İncelemelerinde Yöntem*,
<https://docplayer.biz.tr/21026734-Edebiyat-incelemelerinde-yontem.html>
 alındığı tarih: 25.04.2023.
- Kolaç, Prof. Dr. İ.; Çetişli, Prof. Dr. E.(Editörler). (2018) Cumhuriyet Dönemi Türk Nesri, *Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi*. (s. 37- 48)

- Karabayevev, B. Tutkun, Yrd. Doç. Dr. Ö. F. (2001) Türk Cumhuriyetlerinden Gelen Öğrencilerin Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarına Karşı Taşıdıkları Kalıp Yargılar. *Bilig -18 / Yaz* (s. 18-27).
- Karabulut, Doç. Dr. F.(2019) Cengiz Dağcı'nın ve Cengiz Aytmatov'un Romanlarında Kolhozlar ve Kolhoz Sisteminin Ruslaştırmadaki Rolü. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*. Yıl:7, Sayı: 16 (s.56-77)
- Karabulut, F. (2009) İktidar ve Meşrulaştırma Mücadelesinin Odağı Orta Asya: Sovyetlerin Dil ve Eğitim Politikaları. *Bilig*, Sayı:50 (s.65-96)
- Kartal, J. (2015) F.M. Dostoyevski'nin Uzun Öykü Sanatı. Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Kartal, J. (2021) 1930-1050 Yılları Arasında Sovyet Çocuk Edebiyatında Çocuk Tipleri ve Ana Motifler. Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, *Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*, Ankara.
- Kas, B. (2017) Tanzimat Dönemi Roman Tiplerine Farklı Bir Bakış Denemesi. *Söylem Filoloji Dergisi*. Yıl:2 Sayı: 3.
- Kaya, M. (2014) Türk Çocuk Edebiyatının Dünya Dillerine Çevrilmesi. *Türk Dili*, Cilt: CVII Sayı: 756. (s. 346 – 347).
- Kazakistan Jazuvısları: 20. Asır Anıktamalık. Almatı: Ana Tili Yayınları, 2004 s.287
- Kınacı, Dr. C. (2016) *Kazak Edebiyatında İmaj ve Kimlik (1925 -1991)*. Ankara: Bengü yayınları.
- Kirabaev, N. S. (1998) *Kenes Devrindeki Kazak Edebieti*, Almatı.
- Kolaç, Prof. Dr. E. (2018) *Cumhuriyet Dönemi Türk Nesri*. Çetişli, Prof. Dr. İ. Kolaç, Prof. Dr. E. (Editörler) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi.
- Konu, *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük* Erişim tarihi: 01.06.2023 konu ne demek TDK Sözlük Anlamı (sozluk.gov.tr) .
- Korkmaz, R. (2015) *Yazınsal Okumalar*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Korkmaz, R. Şahin V. (2021) *Romanda Mekân*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Koyuncuoğlu, A. (2021) Çocuk Edebiyatının Dünya'daki ve Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi, *Spor, Eğitim ve Çocuk*. 1 (1), 1-16.
- Kür, İ. (1991) *Türkiye'de Süreli Çocuk Yayınları*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi

Yayınları (s. 7-17).

Mekân, *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim tarihi: 26.05.2023 mekân ne demek TDK Sözlük Anlamı (sozluk.gov.tr) .

Mert, N. (1975) Türkiye’de Çocuk Edebiyatı, Çocuk Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı. *Yansıma* (s. 43-45)

Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı *Mevzuat.gov.tr*. Erişim tarihi: 09.06.2023 [GeneratePdf \(mevzuat.gov.tr\)](https://www.mevzuat.gov.tr) .

Nesin, A. (2015) *Böyle Gelmiş Böyle Gitmez*. İstanbul: Nesin Yayınevi.

Nesin, A. (2020) *Şimdiki Çocuklar Harika*. İstanbul: Nesin Yayınevi.

Neydim N. (2014) Çocuk Edebiyatını Kavratmak ve Öğretmek. *Türk Dili Cilt: CVII* Sayı: 756 (s. 294).

Oğuzkan, Dr. A. F. (2010) *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Özdemir, A. (2014) *Kazak Edebiyatında Hikâye*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.

Öztahtalı, İ. İ. (2001) *Lâmi’î Çelebi ve Lugat-ı Manzûmu*. Bursa: Gaye Kitabevi.

Öztürk, Arş. Gör. Dr. B. (2011) Tanzimat Yazarlarına Göre Hatırat Türü. *TÜBAR-XXIX-* (s. 303-317).

Pirali, G. (2014) Berdibek Sokpakybayev Şığarmaları. 3. Tom. Almatı: Kazakparat Yayınları. s.376.

Roussesau, A.M. PİCHOİS, Cl. (2022) *Karşılaştırmalı Edebiyat*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Rüstemova, F.A. (2009) *Kazak Çocuk Edebiyatı*. Karağandı: Kazakistan Cumhuriyeti Bilim ve İlim Müdürlüğü Karağandı Devlet Üniversitesi Ders Kitabı.

Sever, Doç. Dr. S. (2003) *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Sınar, A. (2006) Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. Cilt:4 S:7 (s.175,225).

Sokpakybayev, B. (2014) Berdibek Sokpakybayev Şığarmaları. 3. Tom. Almatı: Kazakparat Yayınları s. 375.

Sokpakybayev, B. (2018) *Benim Adım Koca*. Ankara: Bengü Yayınları.

Stevick, P. (2021) Roman Bölümlerinin Dayandığı Teori. KANTARCIOĞLU Prof. Dr. S. (Editör) *Roman Teorisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Stevick, P. (2021) *Roman Teorisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şengün, A. (2022) Edebiyat ve İdeoloji: 1917 Sonrası Sovyet Edebiyatında Kimlik Yozlaşması – Kazak Edebiyatı Örneği- Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi. *Nevşehir Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Nevşehir.
- Şimşek, T. (2014) Çocuk Edebiyatı Tarihinin Ön Sözü. *Türk Dili*, Cilt: CVII Sayı: 756 (s. 15 – 58).
- Şimşek, T. (2014) Sevdirmek ve Heveslendirmek, *Türk Dili*, Cilt: CVII Sayı: 756 (s. 299 – 300).
- Uzunkaya, F. (2017) İsmail Gaspıralı Anlatılarında Şahıs Kadrosu, *Karadeniz* – 36 (s. 104 -118).
- Yalçın, A. AYTAŞ, G. (2017) *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yavuz, E. (2023) Kütüphanelerde En Çok Okunan Çocuk Kitaplarının Biçim Ve İçerik Açısından İncelenmesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe Eğitimi Yüksek Lisans Programı*, Tokat.
- Yiğitler, Ş. Ş. (2014) Savaş Edebiyatına Yansıyan Bazı Çocuk Görünümleri, *Türk Dili*, Cilt: CVII Sayı: 756 (s. 686 – 694).
- Yolcuoğlu, İ. G. (2015) *Tüm Çocuklarımızı İyi Yetiştirebilmek*. İstanbul: Nur Yayınları.

EKLER

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU FORMU

**ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU**

**ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA**

Tarih: 11/07/2023

Tez Başlığı: Benim Adım Koca ve Şimdiki Çocuklar Harika Adlı Eserlerin Biçim ve İçerik Açısından İncelenmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 107 sayfalık kısmına ilişkin, 19/06/2023 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 15 ‘tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☒ Kaynakça hariç
- 3- ☒ Alıntılar dâhil
- 4- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

11/07/2023

Adı Soyadı:	Elif Ece SARANA
Öğrenci No:	2000600012
Ana Bilim Dalı:	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
Programı:	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı
Statüsü:	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Prof. Dr. Ayabek BAINIYAZOV

Detaylı Bilgi: <https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003>

Telefon: 0-4782117522

Faks: 0-4782117523

E-posta: sbe@ardahan.edu.tr

EK 2. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 11/07/2023

Tez Başlığı: Benim Adım Koca ve Şimdiki Çocuklar Harika Adlı Eserlerin Biçim ve İçerik Açısından İncelenmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

11/07/2023

Adı Soyadı:	Elif Ece SARANA
Öğrenci No:	2000600012
Ana Bilim Dalı:	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
Programı:	Çağdaş Türk Lehçeleri Edebiyatları Bilim Dalı
Statüsü:	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Prof. Dr. Ayabek BAINIYAZOV

Detaylı Bilgi: <https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003>

Telefon: 0-4782117522

Faks: 0-4782117523

E-posta: sbe@ardahan.edu.tr

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Elif Ece SARANA

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Dokuz Eylül Üniversitesi - Buca Eğitim
Fakültesi - Türkçe Öğretimi A.B.D.

Yüksek Lisans Öğrenimi : Ardahan Üniversitesi Çağdaş Türk
Lehçeleri ve Edebiyatları

Bildiği Yabancı Diller : -

Bilimsel Faaliyetleri : -

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Ardahan Lehimli Ortaokulu

İletişim

E-Posta Adresi :

Tarih : 11/07/2023